

ARVOT JA EUROOPPALAISTUMINEN
Euroopan arvoklustereista Kreikan perhepolitiikkaan

LAINIALA LASSI
Tampereen yliopisto
Porin yksikkö
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Porin yksikkö

LAINIALA, LASSI: ARVOT JA EUROOPPALAISTUMINEN – Euroopan arvoklustereista Kreikan perhepolitiikkaan

Pro gradu – tutkielma

Sosiaalipolitiikka, 63 s., 3 liites.

Toukokuu 2008

Euroopan unionista on tullut niin voimakas organisaatio, että vain harvoin kohdataan keskustelua poliittisesta muutoksesta ilman mainintaa Euroopan unionin vaikutuksesta. Useimmiten eurooppalaistumisella tarkoitetaan prosessia, jonka vuoksi kansallinen politiikka tulee lisääntyvässä määrin Euroopan unionin politiikan vaikutuksen alaiseksi. Muutos voi sisältää myös kansallisen identiteetin muovautumisen yleiseurooppalaiseen suuntaan. Tässä tutkielmassa tarkastellaan eurooppalaistumisprosessia kahdella eri tasolla. Tutkielman ensimmäisessä osassa tutkimuskohteena on eurooppalainen arvomaailma ja toisessa osassa kysymyksessä on jäsenmaakohtainen tapaustutkimus, jossa tarkastellaan Kreikan eurooppalaistumista.

Ensimmäisessä osassa tarkasteltiin eurooppalaisten arvokäsityksiä ja tiettyjen arvojen tärkeyttä vuosien 2002/2003 ja 2004/2005 yhdistetyn European Social Survey-aineiston avulla. Pääkomponenttianalyysin avulla muodostettiin tulkittavissa oleva kuva erilaisten arvojen painottumista Euroopan maissa ja analyysiä jatkettiin klusterianalyysillä, jotta saataisiin kuva siitä, mitkä Euroopan maat eroavat arvoiltaan muista ja millaisia ryhmiä muodostuu. Lopuksi pohdittiin eri maiden arvopainotusten vaikutusta eurooppalaistumisprosessiin.

Kreikalla on ollut vaikeuksia toteuttaa eurooppalaistumisprosessiin liittyviä Lissabonin strategian tavoitteita. Muutosta vastaan ovat toimineet poliittis-institutionaalinen suorituskyky, poliittinen perintö sekä politiikan preferenssit. Toisessa osassa keskityttiin sisällönanalyysin avulla tarkastelemaan Kreikan talous- ja finanssiministeriön valmistelemaa syksyn 2006 Lissabonin strategiaan liittyvää strategiaraporttia. Raportista etsittiin työmarkkina- ja perhepolitiikkaan viittaavia asioita ja tarkasteltiin, onko eurooppalaistumista tapahtunut näillä politiikka-alueilla.

Ensimmäisen osan pääkomponenttianalyysin tulokseksi saatiin, että arvomaailma euroopassa on tiivistettävissä yhteisöön ja yksilöön, turvallisuuteen ja perinteisiin ja menestymiseen ja hauskanpitoon liittyviin arvoihin. Klusterianalyysin tuloksien perusteella päädyttiin jakamaan tarkastelussa mukana olleet valtiot viiteen ryhmään, joista Kreikan ja Italian, Unkarin ja Slovenian ja Ruotsin, Tanskan ja Norjan muodostamat ryhmät erosivat eniten muusta Euroopasta arvoiltaan. Perinteisiin liittyvien arvojen voimakas esiintyminen Kreikassa ja Italiassa ei luo otollista kasvualustaa eurooppalaistumiselle, kun taas esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa arvomaailma tukee muutosvalmiutta.

Lissabonin strategian tavoitteiden ja kansallisten politiikkaperinteiden vuorovaikutus osoittautui mielenkiintoiseksi kokonaisuudeksi. EU-tasolta on omaksuttu toimintatapojen logiikka, mutta asioiden käytännön tason toteuttaminen on ollut vaikeaa. Toimenpiteet, jotka liittyivät osa-aikatöiden lisäämiseen, aktiiviseen työvoimapolitiikkaan ja työ- ja perhe-elämän yhdistämiseen, nähtiin eurooppalaistumiseksi. Lastenhoitoon liittyvät järjestelyt ja tiettyjen ammattiryhmien ja perhemallien suosiminen nähtiin kuuluvan Kreikan perinteiseen tapaan järjestää asiat. Mielenkiintoista on, että analyysin perusteella suurin este eurooppalaistumiselle järjestelmävastustuksen ja kehittymättömien hallintorakenteiden lisäksi on vahvasti perinteinen arvomaailma. Perheen merkityksen korostuminen ja sukupuoliroolit toimivat Lissabonin strategian tavoitteita vastaan. Yleistäen Kreikka on omaksunut eurooppalaisen toimintakehyksen, jossa se kuitenkin toteuttaa perinteisin ideoin väritettyä politiikkaa.

Avainsanat: Eurooppalaistuminen, arvot, Kreikka

SISÄLLYSLUETTELO

Esipuhe.....	2
1. Johdanto.....	3
2. Eurooppalaistuminen ilmiönä ja käsitteenä.....	5
Kansalliset preferenssit ja eurooppalaistuminen.....	7
Globalisaatio ja eurooppalaistuminen.....	8
Eurooppalaistuminen ja sosiaalipolitiikka.....	9
Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa.....	10
3. Euroopan arvoklusterit.....	13
Henkilökohtaiset ja yleiset arvot.....	13
Arvot yhteiskunnissa.....	14
Schwartzin arvotyypit lähtökohtana.....	15
Tutkimuksen ensimmäisen osan tavoite.....	17
Aineisto ja metodit.....	17
Arvot Euroopan maissa pääkomponenttianalyysin tuloksena.....	19
Arvojen painottuminen maittain.....	22
Maiden sijoittuminen arvoklustereihin.....	24
Arvojen yleiskuva.....	28
Avoimuus muutoksille ja säilyttäminen.....	29
Suotuisa toimintaympäristö eurooppalaistumiselle?.....	29
4. Kreikan työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistuminen.....	31
Kreikan suhde Lissabonin strategiaan.....	31
Eurooppalaistuminen kreikkalaisissa tutkimuksissa.....	32
Sosiaalipolitiikkavälineiden eurooppalaistuminen.....	34
Kreikan tapaustutkimuksen tavoite.....	35
Aineisto ja metodit.....	36
Etelä-Euroopan mallista Kreikkaan.....	39
Kreikan hyvinvointijärjestelmän kehittyminen ja erityispiirteet.....	42
Familismista ja perheestä Kreikassa.....	44
Strategiaraportti, työ- ja perhepolitiikka ja sukupuolten vastuusuhteet.....	47
Eurooppalaistumista työmarkkinapolitiikassa, perinteitä perhepolitiikassa.....	52
Maahanmuuttajat työvoimana ja kotiapuna.....	55
Yhteenveto.....	58
5. Johtopäätökset ja pohdinta.....	59
Lopuksi.....	63
Lähteet.....	64

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuviot

Kuvio 1. Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa I.....	11
Kuvio 2. Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa II.....	12
Kuvio 3. Pääkomponenttien sisällöt ja Schwartzin arvokehä.....	21
Kuvio 4. Arvopainotukset Euroopassa.....	22
Kuvio 5. Arvopainotukset Euroopassa, nuoret.....	23
Kuvio 6. Maiden sijoittuminen klustereihin ja toisiinsa nähden.....	26
Kuvio 7. Maiden sijoittuminen klustereihin ja toisiinsa nähden, nuoret.....	27
Kuvio 8. Euroopan arvoklusterit; viiden klusterin malli.....	28

Taulukot

Taulukko 1. Arvokysymysten pääkomponenttimatriisi.....	20
Taulukko 2. Euroopan maiden jakautuminen eri klusterimalleissa.....	24
Taulukko 3. Työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistuminen.....	52
Taulukko 4. Maahanmuuttajien määrän kasvu Kreikassa.....	55
Taulukko 5. Maahanmuuttajat hyvä vai huono asia maan taloudelle klusterien mukaan, naiset.....	57
Taulukko 6. Maahanmuuttajat hyvä vai huono asia maan taloudelle klusterien mukaan, miehet.....	57

Liitteet

Liite 1. Kreikkalaisten naisten asenteita työ- ja perhe-elämää kohtaan mittaavia taulukoita.....	73
Liite 2. Muuttujalista.....	75

Esipuhe

Vuonna 2006 sain mahdollisuuden viettää kolme kuukautta Kreikassa. Silloin aloin ideoimaan tulevan graduni aihetta. Kirjoitinkin noin parikymmentä sivua Kreikkaa koskettavaa tekstiä, mutta myöhemmin aihe jäi hetkeksi ja ehdin myös vaihtaa aihetta. Uusi aihe ei kuitenkaan tarjonnut riittävästi materiaalia tarkoitustani ajatellen, joten päätin vaihtaa aiheeni takaisin vanhoihin ideoihin. Osaltaan mielenmuutosta edesauttoi saamani vaihto-opiskelupaikka Italiasta ja aloin ajatella taas Etelä-Eurooppaan liittyviä asioita. Avain kirjoitustyön edistymiseen oli kuitenkin ESS-aineiston löytäminen ja sen parissa vietinkin liian monta tuntia. Kesän 2007 aikana kirjoittamani teksti on tämän kevään aikana muuttunut lähes täydellisesti ja olen saanut paljon uusia ideoita. Tästä saan osaltaan kiittää valaisevia keskusteluja eteläeurooppalaisten vaihto-opiskelijoiden kanssa, jotka välillä kyseenalaistivat ja välillä vahvistivat näkemyksiäni Euroopan valtioiden eroista arvojen ja sosiaaliturvan suhteen. Kiitos myös teille kaikille, jotka olette jaksaneet kuunnella hymyillen selityksiäni arvoklustereista.

Φίλοι για πάντα

1. Johdanto

Euroopan Unionin ovien sanotaan olevan avoinna ”kaikille Euroopan valtioille, jotka kunnioittavat sen arvoja ja sitoutuvat toteuttamaan niitä yhdessä”. EU:n arvoiksi voidaan lukea yleisellä tasolla ainakin vapaus ja solidaarisuus, suvaitsevaisuus ja ihmisoikeudet sekä demokratia ja lainsäädännön kunnioittaminen. Käytännössä Euroopan unionin tärkein päämäärä on ollut muodostaa yhtenäinen kilpailukykyinen talousalue Eurooppaan ja tukea rahan, tavaroiden ja ihmisten vapaata liikkumista. (Europa 2008a.)

Euroopan unionista on tullut vuosien saatossa niin voimakas organisaatio, että on epätavallista kohdata sellaista keskustelua poliittisesta muutoksesta Euroopassa, missä ei mainita Euroopan unionin vaikutusta yhtenä muutostekijänä. EU:n laajentuminen kohti Itä-Eurooppaa, Maltaa, Kyprosta sekä Turkin jäsenyyskysymys ovat lisänneet Euroopan unionin maantieteellistä vaikuttavuutta. Myös Euroopan rahaliiton (EMU) muodostaminen ja vuosien lainsäädännöllinen liikehdintä eri politiikan alueilla ovat luoneet paljon sääntöjä ja informaaleja käytäntöjä, joilla on ollut epäilemättä vaikutusta jäsenvaltioihin ja myös jäsenehdokasmaihin. Vaikutus on huomattavissa, vaikka integraatioprosessissa ja vaikkapa EU:n perustuslain ratifiointissa olleet ongelmat otetaan huomioon. Edellä mainitusta esimerkkinä voidaan mainita Ranskan ja Alankomaiden kansanäänestyksissä tapahtunut EU:n perustuslain hylkääminen (Europa 2008b).

EU:n vaikutusta jäsenvaltioihin nimitetään usein eurooppalaistumiseksi (europeanization). Viime vuosina käsite eurooppalaistuminen on noussut yhdeksi muutikäsitteeksi globalisaation rinnalle, mutta käsitteen tarkempi määrittely ja ilmiön sisältämien asioiden tunnistaminen on nostattanut keskustelua. Käsite esiintyi ensimmäisen kerran 1990-luvulla (Ladrech 1994) tarkoituksena kuvata prosessia, joka eroaa Euroopan integraatiosta ja harmonisoinnista.

Anttonen (2005, 271) kirjoittaa, että eurooppalaistuminen muuttaa kansallisvaltioiden asemaa ja tätä kautta myös sosiaalipolitiikkaa. Kansallisessa talous- ja sosiaalipolitiikassa on otettava huomioon pääoman, tavaroiden ja työvoiman vapaa liikkuvuus ja muidenkin ihmisten kuin työntekijöiden liikehdintä. Vaikka ”eurooppalaisen sosiaalipolitiikan” luominen onkin edennyt hitaasti, niin tulevaisuudessa on mahdollista, että kansallisvaltiollista sosiaalipolitiikkaa ei enää ehkä olisikaan olemassa laajan kansallisen lainsäädännön tasolla. (Emt., 271.)

Tässä tutkielmassa tarkastellaan eurooppalaistumisprosessia kahdella eri tasolla. Tutkielman ensimmäisessä osassa tarkastelutasona on Eurooppa ja tutkimuskohteina ovat eurooppalainen arvomaailma ja erilaisten arvojen painottuminen maittain. Tutkielman toisessa osassa

kysymyksessä on jäsenmaakohtainen tapaustutkimus, jossa tarkastellaan Kreikan eurooppalaistumista.

Ensimmäisessä osassa hyödynnetään European Social Surveyn (ESS) tuottamaa aineistoa ja tutkitaan sen avulla erilaisten arvojen painottumista 21 Euroopan maassa. ESS-aineiston arvokysymyksiä analysoidaan pääkomponenttianalyysin avulla, jolloin suuresta muuttujajoukosta etsitään taustamuuttujia, joiden avulla Euroopan maissa esiintyviä arvoja tarkastellaan. Analyysiä jatketaan tämän jälkeen klusterianalyysillä ja pyritään saamaan selville millaisia maaryhmiä Euroopan maiden erilaisista arvopainotuksista muodostuu ja pohditaan tulosten pohjalta, missä Euroopan maissa arvoympäristö on suotuisa eurooppalaistumista ajatellen. Toisessa osassa Kreikkaa koskevan tapaustutkimuksen keskeisenä aineistona on Lissabonin strategiaan liittyvä maaraportti, jonka analysoinnissa etsitään viitteitä mahdollisesta eurooppalaistumisesta erityisesti työmarkkina- ja perhepolitiikassa. Kyseessä on Kreikan talous- ja finanssiministeriön laatima raportti, jonka tarkoituksena on raportoida keinoja, joilla valtio pääsee lähemmäksi Lissabonin strategiassa asetettuja tavoitteita. Kreikassa vallitsevaa toimintaympäristöä selitetään sosiaalipoliittiseen kirjallisuuteen (mm. Esping-Andersen 1990 ja 1999; Katrougaulos & Lazaridis 2003) perustuen osin historiallisesta ja osin yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta kulttuuriperinnöllä, poliittisella perinteellä ja hyvinvointivaltion tyypillä.

Arvoja on tutkittu paljon aikaisemmin, mutta varsinaisesti tutkimusta, jossa kansalaisten arvoja on suhteutettu eurooppalaistumiseen, ei ole. Aiemmat tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä eri maiden responsiivisuuteen Euroopan unionin ohjeistuksiin ja tavoitteisiin. Eurobarometreillä on toki tutkittu kansalaisten käsityksiä EU:sta, mutta tässä tutkielmassa käytetty tapa on kuitenkin harvinainen, ellei ainoalaatuinen.

Kreikkaa on tutkittu viime aikoina paljon Euroopassa, kuitenkin lähinnä kreikkalaisten tutkijoiden ansiosta. Suomalainen Kreikkaa koskeva tutkimus toteutettiin lähinnä 1990-luvulla hyvinvointivaltiotarkasteluiden kulta-ajalla melko suppeasti muiden Etelä-Euroopan maiden yhteydessä (Julkunen 1992; Kosonen 1997; Nieminen 1997; Heinonen 1999), joten uusi tutkimus on tarpeen.

2. Eurooppalaistuminen ilmiönä ja käsitteenä

Hix ja Goetz (2000, 27) määrittelevät eurooppalaistumisen muutosprosessiksi kansallisissa institutionaalisissa ja poliittisissa käytännöissä, jotka voidaan lukea johtuneeksi Euroopan integraatiosta. Samankaltaiseen määritelmään on päätyneet myös Börzel (1999, 574), jonka mukaan eurooppalaistuminen tarkoittaa prosessia, jonka takia kansallinen politiikka tulee lisääntyvässä määrin Euroopan unionin politiikan vaikutuksen alaiseksi. Ladrechin (1994) mukaan muutos voi olla myös yleisempi, sisältäen myös kansallisen identiteetin muovautumisen eurooppalaisemmaksi.

Schmidtin ja Radaellin (2004, 184) mukaan eurooppalaistumiseen liittyvät tutkimukset voidaan jakaa kuuluvaksi kahteen eri sukupolveen. Ensimmäiselle sukupolvelle oli tyypillistä keskittyminen Euroopan tason toimintakentän kehittämiseen selittämiseen. Toiseen sukupolveen kuuluvat tutkimukset keskittyvät Euroopan Unionin jäsenyydestä seuraavaan kansalliseen mukautusprosessiin. Näissä tutkimuksissa etsitään vastauksia politiikan muutokseen ja niiden mukaan yleisimpiä selitysmalleja ovat olleet ulkoiset paineet ja ongelmat, EU-poliikan ja kansallisten politiikkaperinteiden ja preferenssien sopivuus, toimijoiden ongelmanratkaisukyky annetussa institutionaalisessa kehyksessä sekä ideat ja diskurssit (emt.).

Tärkeää eurooppalaistumisen ymmärtämisessä ja käsitteellistämässä on pohtia, mikä oikeastaan muuttuu ja miten sitä voi mitata. Olsenin (2003, 333-334) mukaan eurooppalaistumisen käsitettä on käytetty ainakin viidessä erilaisessa yhteydessä, jotka liittyvät hänen mukaansa erilaisiin, mutta kuitenkin toisiinsa liittyviin ilmiöihin (kursivoidut käännökset Luomi (2006)):

1. *EU:n laajentuminen*, jolloin eurooppalaistumisella tarkoitetaan hallintojärjestelmän laajenemista tavalla, jolloin Euroopasta tulee maanosana poliittisesti yhtenäinen tila.
2. *Euroopan tasolla tapahtuva institutionaalistuminen*, mikä viittaa hallinnollisen keskittymän rakentamiseen, tarkoituksena tarjota poliittista koordinaatiota ja yhtenäisyyttä.
3. *Eurooppalaisten käytäntöjen, kuten sääntöjen, rakenteiden tai normien vienti muualle maailmaan*. Eurooppalaistuminen tässä tapauksessa liittyy suhteisiin ei-eurooppalaisten toimijoiden ja instituutioiden välillä, ja siihen, kuinka Eurooppa löytää paikkansa suuressa maailmanjärjestyksessä. Tällöin eurooppalaistuminen viittaa positiiviseen tuonti/vienti-balanssiin, joten Euroopan ulkopuoliset valtiot tuovat enemmän Euroopasta kuin päinvastoin ja eurooppalaiset ratkaisut lisäävät kansainvälistä vaikuttavuuttaan.
4. *Euroopan ”integraatioprojektin” tai ”Euroopan rakentamisen” vahvistuminen poliittisena*

päämääränä. Tällä tarkoitetaan Euroopan vahvistumista poliittisesti asioissa, jotka liittyvät alueelliseen tilaan, keskuksen rakentamiseen, kansalliseen adaptaation ja siihen, kuinka eurooppalainen kehitys vaikuttaa ja ottaa vaikutteita tarkasteltaessa hallintojärjestelmiä ja tapahtumia yleisesti Euroopan mantereen ulkopuolella.

5. *Euroopan tason instituutioiden ja käytäntöjen vaikutus kansallisella tasolla.*

Eurooppalaistuminen tässä tapauksessa liittyy moniin vastuualueisiin ja valtaan eri hallintotasoilla. Kaikkien monitasoisten hallintojärjestelmien täytyy löytää balanssi sekä samanlaisuuden ja erilaisuuden että paikallisen autonomian ja Euroopan hallintokeskuksen koordinaation välillä. Tällöin eurooppalaistumisen vaikutus sisällyttää kansalliset ja alikansalliset hallintojärjestelmät Euroopan poliittiseen keskukseen ja Euroopan laajuisiin normeihin.

Seuraava askel on Olsenin (2003, 335) mukaan miettiä, miten ymmärretään institutionaalinen muutos ja jatkuvuus nykyisessä Euroopan kontekstissa. Tällöin poliittisten instituutioiden ja sosiaalisten toimijoiden tulisi rutiininomaisesti vastata vaihtuviin mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Esimerkiksi muutos voi olla tuloksena sääntöjen seuraamisesta ja normaalien toimintamallien soveltamisesta eri tilanteisiin. Se voi olla myös tulosta ongelmanratkaisusta ja odotettujen seuraamusten huomioonottamisesta tai ongelmanratkaisusta ja kohtaamisesta. Muutos voi myös tapahtua kokeellisen oppimisen, kuten yrityksen ja erehdyksen kautta. (Emt.)

Radaelli (2003, 30) näkee eurooppalaistumisen prosesseina, joihin kuuluvat formaalien ja informaalien sääntöjen, menettelytapojen, politiikan ajatusmallien, tyylien ja jaettujen uskomusten ja normien muodostuminen ja muutos. Nämä asiat määriteltiin ja vahvistettiin ensin Euroopan Unionin yleisiä toimintatapoja ja politiikkaa rakennettaessa ja sulautetaan edelleen kansallisen diskurssin logiikkaan, identiteettiin, poliittisiin rakenteisiin ja edelleen julkiseen politiikkaan (emt.).

Määrittelypyrkimysten lisäksi eurooppalaistumiseen liittyvässä kirjallisuudessa on esitetty monia eurooppalaistumiseen liittyviä mekanismeja, jotka vaihtelevat kovista pehmeisiin. Knillin (2001, 214-225) mukaan esiintyy kolme erilaista eurooppalaistumisen mekanismia ja hänen luokittelunsa on yksi selkeimpiä kirjallisuudessa. Näihin mekanismeihin kuuluvat *institutionaalinen myötämielisyys, kansallisten mahdollisuusrakenteiden muuttaminen, kansallisiin uskomuksiin ja odotuksiin vaikuttaminen.*

Institutionaalinen myötämielisyys viittaa nimenomaisesti eurooppalaisiin toimintamalleihin, jotka määrittelevät tietyn institutionaalisen mallin, joka täytyy esitellä kansallisella tasolla. Tämä on Knillin mukaan kovin mekanismi, koska jäsenvaltioilla on vain rajoitettu

harkintavalta siihen, kuinka institutionaalinen muutos implementoidaan. Toinen mekanismi muuttaa kansallisia mahdollisuusrakenteita, ja se sijoittuu kovien ja pehmeiden mekanismien välimaastoon. Tämä mekanismi käsittää tapaukset, joissa eurooppalainen politiikka muuttaa vallanjakoa ja resursseja kansallisten toimijoiden välillä ja johtaa institutionaaliseen muutokseen. Viimeinen ja pehmein mekanismi eli kansallisiin uskomuksiin ja odotuksiin vaikuttaminen liittyy EU:n pyrkimykseen luoda pohjaa institutionaaliseen muutokseen muuttamalla kansallisten toimijoiden kognitiivista syötettä.

Myös Schmidt (2002, 894-912) on pyrkinyt määrittelemään eurooppalaistumisen mekanismeja. Hänen mukaansa eurooppalaistumiseen liittyvät (1) pakottaminen korkealla tasolla, (2) pakottaminen ei-niin-korkealla tasolla, (3) jäljittely sekä (4) säätelevä kilpailu (regulatory competition).

Pakottaminen korkealla tasolla viittaa perustavanlaatuisen muutosten käynnistäjiin Euroopan tasolla ja nämä muuttuvat hyvin tiukoiksi säännöiksi, joita kansallisten toimijoiden tulee noudattaa. Hyvä esimerkki ovat EMU ja konvergenssikriteerit. Pakottaminen ei-niin-korkealla tasolla on seuraava Schmidtin esittämä mekanismi, ja se liittyy politiikkaa tai instituutioita koskeviin muutoksiin, jotka tapahtuvat Euroopan unionin lainsäädännön kautta. Vähemmän kovaksi mekanismiksi Schmidt esittää jäljittelyn, jolloin on jäsenvaltioiden harkinnassa noudattavatko ne EU:n ehdotuksia vai eivät. Lopuksi pehmeimpänä mekanismina on säätelevä kilpailu. Tässä tapauksessa EU ei ehdota, kuinka institutionaalinen järjestely tehdään, mutta EU:n päätöksen johdosta kilpailua syntyy ja jäsenvaltioiden täytyy tämän johdosta muuttaa instituutioita tai politiikkaa (emt.).

Kansalliset preferenssit ja eurooppalaistuminen

Edellä on käsitelty eurooppalaistumista lähinnä näkökulmasta, jossa EU:n politiikka siirtyy kansalliselle tasolle eri tavoin eri mekanismien johdosta. Kuitenkin eurooppalaistumista tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon myös kansalliset preferenssit sekä vastavuoroisuus EU:n ja jäsenvaltioiden välillä.

Major ja Pomorska (2005, 1) näkevät eurooppalaistumisen rakentuvan kolmesta toisiaan täydentävästä ulottuvuudesta, jotka ovat: kansallisten preferenssien heijastuminen EU-tasolle ja uusien hallintorakenteiden syntyminen, EU:ssa syntyneiden yllykkeiden (incentives) vastaanottaminen ja integroiminen kansallisella tasolla sekä ideoiden, normien ja käytäntöjen vaihto EU:n puitteissa.

Poliittisen järjestelmän eurooppalaistuminen voi tapahtua kahdella eri tavalla. Responsiiviseksi

(responsive) eurooppalaistumiseksi kutsutaan sitä, että poliittisilla toimijoilla ei ole tai on vain vähän pyrkimyksiä siirtää Euroopan unionin logiikka, normit ja dynamiikka kansalliseen järjestelmään. Tällaisessa tapauksessa eurooppalaistuminen tapahtuu ikään kuin spontaanisti, vuorovaikutuksessa EU:n kanssa. Tällöin eurooppalaistuminen ei siis suoraan toimi modernisaationa tai muutosvoimana, eikä sinällään muodosta vaihtoehtoa kansalliselle politiikalle. (Ioakimidis 2002.)

Aiottu (intended) eurooppalaistuminen on selvästi erilaista ja se voidaan liittää myös modernisaatioon. Poliittisilla toimijoilla on vahva aikomus sisällyttää kansalliseen järjestelmään Euroopan integraation logiikka ja dynamiikka. Järjestelmä pyritään muuttamaan moderniksi, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa eurooppalaista. Eurooppalaistuminen toimii tällaisessa tapauksessa poliittisena ja ideologisena muutosohjelmana ja sloganina poliittiselle reformille. Yhteiskunnallisten rakenteiden lisäksi eurooppalaistuminen voi vaikuttaa jäsenvaltiossa esiintyviin arvoihin ja normeihin. Pääasiassa se vaikuttaa poliittisten toimijoiden preferensseihin ja tapoihin, joilla toimitaan ja toimintatapojen muuttuessa sama dynamiikka siirtyy kansalaisten arvoihin, joko myönteisesti tai kielteisesti. (Emt.)

Globalisaatio ja eurooppalaistuminen

Eurooppalaistumisen ja globalisaation välisen suhteen tarkastelu ei ole helppoa, koska molemmat ilmiöt ovat moniulotteisia ja niiden määritelmät ovat yleensä abstrakteja ja tasoltaan yleisiä. Käsitteet ovat myös makrotason käsitteitä, joten yritys käsitellä näitä käsitteitä yhdessä jää melko teoreettiseksi. Seuraavaksi kuitenkin selvitän hieman eurooppalaistumisen ja globalisaation suhdetta siinä tapauksessa, jossa se koskee näiden vaikutusta Euroopan unionin jäsenvaltioihin.

Viime vuosina on ollut muutamia yrityksiä määritellä globalisaation ja eurooppalaistumisen välistä suhdetta. Näissä on päästy tulokseen, jossa näiden kahden ilmiön nähdään olevan läheisessä suhteessa toisiinsa, mutta eri tutkijoiden tulkinnoissa on kuitenkin eroavaisuuksia. Yhden lähestymistavan (Wallace 2000) mukaan eurooppalaistuminen toimii ”filterinä” globalisaatiolle tai hieman voimakkaammin ilmaistuna (Graziano 2003, 192) ”vastalääkkeenä” globalisaatiolle.

Eurooppalaistuminen filterinä globalisaatiolle tarkoittaa EU:n mahdollisuutta syvään yhteistyöhön talouspolitiikan alueella, mikä mahdollistaa selektiivisen reaktion globalisaation aiheuttamille paineille. Eurooppalaistuminen vastalääkkeenä globalisaatiolle viittaa siihen, ettei eurooppalaistuminen toimi vain filterinä, vaan mahdollistaa poliittiset valinnat, joiden

tarkoituksena on edesauttaa sosiaalisesti oikeudenmukaista kehitystä.

Täysin toisenlainen näkökulma eurooppalaistumisen ja globalisaation välisestä suhteesta ymmärtää globalisaation pääasialliseksi voimaksi, jonka määrittämiä trendejä seurataan (Ladi 2006). Tämä tarkoittaa sitä, että pääasiallinen ilmiö, joka johtaa kohti uusliberalismia, on globalisaatio ja Euroopan unioni on osa tätä prosessia. Samankaltaisesti asiaa näkee Della Sala (2004) Italiaa koskevassa tutkimuksessaan. Tällaisen argumentin mukaan eurooppalaistuminen on epäsuorassa roolissa muutosprosessissa ja on olemassa muita globaaleja paineita, jotka ovat vaikuttavampia. Myös Scharpf (2002) mukaan Euroopan unioni on rajoittanut jäsenvaltioiden vaihtoehtoja hyvinvoinnin järjestämisessä vaatimuksilla pienemmistä veroista, sääntelyn purkamisesta ja työmarkkinoiden joutavuuden lisäämisestä. Verdierin ja Breen (2001) neljää eri kansallista ulottuvuutta tarkastelleessa kvantitatiivisessa tutkimuksessa sen sijaan huomattiin, että työ- ja pääomamarkkinoilla globalisaatio on tärkein muutosta selittävä tekijä, kun taas politiikassa ja hallintotasolla Euroopan unionilla on tärkeä rooli.

Eurooppalaistuminen ja sosiaalipolitiikka

Lissabonin huippukokouksessa vuonna 2000 Euroopan unionin jäsenvaltiot sitoutuivat tavoitteeseen, että Euroopasta tulisi maailman kilpailukykyisin tietoyhteiskuntapohjainen talousalue vuoteen 2010 mennessä. Samalla tulisi kuitenkin sitoutua solidaarisuuden ja tasa-arvon periaatteiden säilyttämiseen. Lissabonin strategiassa oli muiden tavoitteiden ohella mukana myös tavoitteet, jotka liittyivät työllisyyteen ja sosiaalipolitiikkaan. Näillä tämän strategian osa-alueilla Euroopassa on paljon ongelmia, kuten suuret työttömyysasteet, matala osallistuminen työmarkkinoille, sosiaalimenojen ja erityisesti eläkemenojen nopea kasvu, joustamattomat työmarkkinat, tehottomat julkiset palvelut sekä väestön matala koulutustaso.

Olemassa olevista ongelmista on päästy yksimielisyyteen, mutta selvää vastausta ei ole saatu siihen, onko EU-tason puuttuminen tarpeellista tai edes toivottua. Ennen tällaisiin ongelmiin on pääasiassa puututtu kansallisella tasolla, mutta yhteisten sisämarkkinoiden ja yhteisen valuutan tulon jälkeen olosuhteet ovat muuttuneet. Yhteiset markkinat ja yhteinen valuutta johtivat sosiaalipolitiikassa uuteen kontekstiin luoden uusia rajoituksia ja tarpeita, ja pohjustivat mahdollisuutta lisääntyvään EU-tason puuttumiseen. (Trubek & Trubek 2005, 3.)

Yhteisen valuutan vuoksi kansalliset hallitukset eivät voi enää hyödyntää rahapolitiikkaa välineenä työpaikkojen luomiseen. Myös Euroopan unionin vakaus- ja kasvusopimuksen asettamat vaatimukset rajoittavat rahapolitiikan käyttöä samasta syystä. Toisin sanoen lisääntyneet riippuvuudet tekevät jokaisen euroalueen maan haavoittuvaksi muiden euroalueen

maiden harjoittamasta talouspolitiikasta. Sosiaalipolitiikalla voi olla tärkeä vaikutus budjetteihin ja kilpailukykyyn. Niin kauan kuin kansalliset markkinat ovat suhteellisen suljettuja ja kansalliset budjetit itsenäisiä, sosiaalipolitiikka on tavallisesti maan sisäinen huolenaihe. Maiden luodessa yhteisen valuutan ja liittyessä yhteisille markkinoille sosiaalipolitiikka yhdessä maassa tulee relevantiksi muille valtiolle, koska se voi vaikuttaa yhteiseen valuuttaan ja kilpailukykyyn. (Trubek & Trubek 2005, 4.)

Saaren (1999, 51) mukaan sosiaalipoliittiset järjestelmät olivat lievästi konvergoituneet viimeisten parin kymmenen vuoden aikana, mutta samanaikaisesti maat ovat säilyttäneet kansallisia piirteitä. Hänen mukaansa: *”Sen paremmin EU:n päätöksentekoon nojaava sosiaalipoliittisten järjestelmien muokkaaminen kuin Euroopan talous- ja rahaliitosta aiheutuva sosiaalipolitiikan toimintaympäristön muutos ei tässä suhteessa aiheuta murrosta sosiaalipolitiikan kehityksessä Euroopan unionissa...pikemminkin alhaisten menojen maat ovat lisänneet menojaan kuin varakkaat maat vähentäneet”*. Myöhemmin Saari (2007) kuitenkin toteaa, että sosiaalipolitiikalle on kehittymässä eurooppalainen politiikkakehys ja sosiaalipolitiikka eurooppalaistuu yhteisten prosessien, strategioiden ja lainsäädännön välityksellä. Sosiaalipolitiikan eurooppalaistuminen on nähty viime vuosien ilmiönä ja kansallisten hyvinvointijärjestelmien reformoinnin luvataan tuovan positiivisia vaikutuksia uhkaavasti kestäättömiksi kasvavien sosiaalimenojen hallintaan. (Emt.)

Hyvinvointiregiimin tyypillä on kuitenkin merkitystä sosiaalipolitiikan eurooppalaistumiseen. Tietyt hyvinvointiregiimit eli käytännössä ne, joissa molemmat sukupuolet osallistuvat aktiivisesti työntekoon, ovat responsiivisempia eurooppalaistumiseen. Täten hyvinvointiregiimin tyyppi toimii yhtenä tärkeänä tekijänä, jolla eurooppalaistumisen onnistumista voi ennustaa. (Kvist 2007.)

Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa

Edellä eurooppalaistuminen on nähty muutosprosessina, joka yksinkertaistaen vaikuttaa kolmelle eri alueelle a) poliittisiin instituutioihin, b) julkiseen politiikkaan ja näistä edelleen c) arvoihin ja identiteettiin. Eurooppalaistuminen voi olla responsiivista, jolloin eurooppalaistuminen tapahtuu spontaanisti vuorovaikutuksessa Euroopan unionin kanssa tai aiottua, jolloin poliittisilla toimijoilla on vahva aikomus sisällyttää kansalliseen järjestelmään Euroopan integraation logiikka ja dynamiikka.

Tutkielman seuraavassa osassa tutkitaan eurooppalaisten arvomaailmaa ja lähestytään sitä erilaisten arvokeskustelujen kautta. Laajentumiskomissaari Olli Rehnin mukaan Eurooppaa

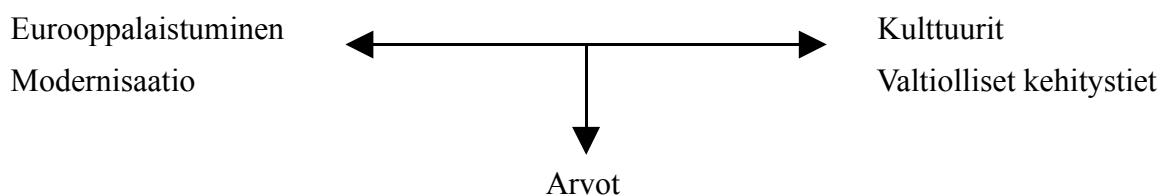
eivät tulevaisuudessa määrittele niinkään valtiolliset rajat vaan sen, missä maissa ollaan myötämielisiä ns. eurooppalaisille arvoille:

”Jäseneksi haluavan valtion tulee vastata eurooppalaista arvomaailmaa, lainsäädäntöä ja normistoa. Kun valtio ryhtyy EU:n jäseneksi, siitä tulee osa suurta yhteisöä, joka vaikuttaa jäsenvaltion lakeihin ja instituutioihin. Monissa tapauksissa tämä merkitsee haastavien uudistusten tekemistä, joita kansalaisten täytyy tukea. Vastaukseni EU:n laajentumisen rajoihin on seuraava: Euroopan kartta muodostuu eurooppalaisten tietoisuudessa. Maantiede asettaa sille kehykset, mutta vain tietyt perusarvot määrittelevät Euroopan rajat. Tällaisia arvoja ovat vapaus, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, ihmisoikeudet, demokratia sekä oikeusvaltion toteutuminen.” (Ulkoasiainministeriö 2005.)

Arvoista puhuttaessa ei voida silti olettaa, että tässä tutkielmassa tarkasteltavissa Euroopan maissa arvoympäristö olisi suotuisa vastaanottamaan Euroopan unionin politiikassa syntyvät syötteet. Arvotarkastelussa ei kyetä varsinaisesti mittaamaan eurooppalaistumista, mutta tulosten avulla voidaan nähdä, missä maissa arvot ovat lähimpänä eurooppalaista keskiarvoa ja mitkä maat eroavat siitä. Tämä mahdollistaa eurooppalaistumisen tarkastelun arvojen tasolla ja Euroopan muutoshaluisimpien ja vastaanottavimpien maiden tunnistamisen.

Eri maissa ilmenevien arvojen syntyminen nähdään tämän tutkielman ensimmäisessä osassa prosessina (kuvio 1), jossa erilaiset kulttuuriset ja valtiolliset kehitystiet vuorovaikutuksessa eurooppalaistumisen ja modernisaation kanssa ovat muokanneet arvot sellaisiksi, kun ne nyt ovat.

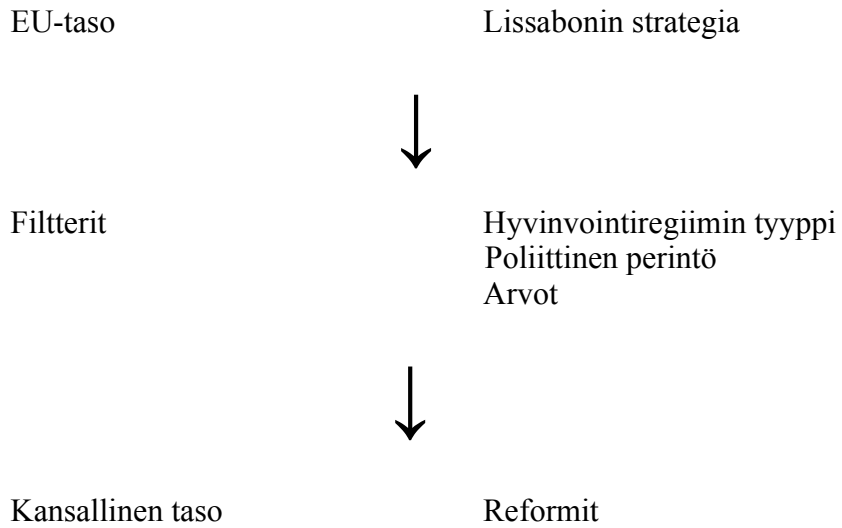
Kuvio 1. Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa I

Tutkielman toisessa osassa tarkastellaan tapaustutkimuksena Kreikan eurooppalaistumisprosessia eli tutkitaan millainen vaikutus eurooppalaistumisella on ollut Kreikan poliittisiin instituutioihin, politiikkaan yleensä sekä myös arvoihin. Lissabonin strategia nähdään sen muutosprosessina, jonka ”filterinä” toimivat hyvinvointiregiimin tyyppi, poliittinen perintö ja arvot. Tältä pohjalta tarkastellaan reformeja, jotka tapahtuvat kansallisella

tasolla. Asia on esitetty yksinkertaistaen kuviossa 2, joka on muokattu tutkimuksen tarpeita vastaavaksi Kvistin (2007) eurooppalaistumisprosessia koskevasta mallista.

Kuvio 2: Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa 2

3. Euroopan arvoklusterit

Euroopan unioniin liittyvissä keskusteluissa tulee usein esiin kysymys siitä, mitkä sitten ovat niitä eurooppalaisia tai eurooppalaisten arvoja. Kysymys jää useimmiten ilman selvää vastausta ja lopuksi keskustelu siirtyy erilaisiin valtiollisiin ja kulttuurisiin kehitysteihin, eikä yhteisiä nimittäjiä tahdo löytyä. Kuitenkin eri arvotutkimuksissa on päädytty siihen, että Euroopan valtioiden kansalaisten arvot ovat suhteellisen lähellä toisiaan, jos vertailukohtaksi otetaan muut maailman valtiot. Tällainen havainto on tehty esimerkiksi Inglehartin ja Bakerin (2000) World Values Surveyn (WVS) dataan perustuvassa tutkimuksessa, jossa havaittiin, että maiden arvopainotuksista muodostui loogisia ja odotettuja kokonaisuuksia. Tällaisia olivat esimerkiksi protestanttinen Eurooppa, katolinen Eurooppa, Afrikka, jälkikommunistiset maat ja Etelä-Aasia. Maat asettuivat siis loogiselta tuntuviin ryhmiin maantieteellisesti ja myös poliittis-kulttuuristen perinteiden suhteen. Myös Schwartz (2006) päätyi tutkimuksessaan samanlaiseen lopputulokseen, vaikka aineisto ja metodit erosivat Inglehartin ja Bakerin vastaavista. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin, mitä arvoilla tarkoitetaan.

Henkilökohtaiset ja yleiset arvot

Arvot ovat *valintojamme ohjaavia* (Puohiniemi 1993, 6) tai *toivottavia* (Mikkola 2003, 31) päämääriä tai käyttäytymistä koskevia käsityksiä tai uskomuksia. Henkilökohtaisten arvojen lisäksi ihmisillä on mahdollisuus havaita muiden ihmisten sekä esimerkiksi erilaisten ryhmien, kuten uskontokuntien, yhtiöiden, yhteiskuntien ja kulttuurien edustamia arvoja. Erona arvoilla on Rohanin (2002) mukaan se, että ihmisten henkilökohtaiset arvot eivät ole niin selkeästi esillä kuin uskontokuntien tai vaikkapa yhtiöiden arvot. Ei ole kuitenkaan selvää, ovatko jonkun uskontokunnan yhteiset arvot heijastuma jäsenten arvoista, vai johtuvatko tietyt arvot esimerkiksi vahvasta johtajasta (Rokeach 1979). Myös tiettyyn rooliin eläytyminen vaikkapa jossain sosiaalisessa kokeessa voi saada ihmisen toimimaan eri tavalla, kuin hänen omat arvonsa antaisivat olettaa (Zimbardo, Haney, Banks & Jaffe 1982). Tällaisten tilanteiden aktualisoituessa ihmisen tulee pohtia, noudattaako hän omiaan vai toisten odotusten mukaisia arvoprioriteetteja (Rohan 2000).

On olemassa myös tutkimusta, jossa osoitetaan, että ihmiset hyödyntävät informaatiota toisten tarpeista, halusta ja odotuksista säädellössään omaa käyttäytymistään. Esimerkiksi Moretti ja Higgins (1999) ovat tutkimuksessaan huomanneet, että saadakseen tyydytystä omien arvojen toteuttamisesta, yksilön arvojen täytyy olla sopuosinnussa ns. yleisten arvojen kanssa. Henkilökohtaisten ja yleisten arvojen sovittaminen toisiinsa on heidän mukaansa aina

elinikäinen prosessi, mutta kuitenkin ihmiset omaksuvat helposti jonkun tärkeän sosiaalisen ryhmän, kuten perheen arvot.

Euroopan unionin ja sitä kautta eurooppalaistumisen vaikutusta arvoihin voidaan ajatella eräänlaisena *poliittisena sosialisatsioonana* (ks. Paloheimo & Wiberg 1997), jolla tarkoitetaan arvojen, asenteiden, normien ja toimintatapojen oppimista. Välittäjinä prosessissa toimivat erilaiset sosialisatioagentit, joiksi voidaan lukea esimerkiksi perhe, koulu, ystävät ja joukkotiedotusvälineet. Eurooppalaistumisen vaikutus arvoihin riippuu siis pääasiassa siitä, kuinka halukkaita ja kykeneviä kansalliset sosiaaliagentit ovat välittämään kyseisiä arvoja kansalaisille.

Arvot yhteiskunnissa

Kulttuuriset arvot edustavat suoria ja epäsuoria abstrakteja näkemyksiä siitä, mikä on hyvää, oikein ja tavoiteltavaa yhteiskunnassa (Williams 1970). Kulttuuriset arvot, kuten vapaus, hyvinvointi ja turvallisuus ovat perustana normeille, jotka ilmaisevat ihmisille, mikä on yleisesti sekä hänen käyttäytymiselleen sopivaa erilaisissa tilanteissa. Tavot, joilla yhteiskunnalliset instituutiot toimivat, ilmaisevat kulttuurisia arvoprioriteetteja tavoitteidensa ja toimintatapojensa välityksellä. (Schwartz 1996, 1.)

Kulttuuriset arvot syntyvät yhteiskunnan jäsenten jokapäiväisessä kosketuksessa tapoihin, lakeihin, normeihin ja järjestelmään yleisesti. Edellämainitut siis muokkaavat kulttuurisia arvoja ja samalla muotoutuvat niiden vuoksi. (Emt.) Samalla logiikalla toimivat yhteiskunnan arvojen eurooppalaistuminen tai vastareaktiot siihen. Kulttuuriset arvot eivät silti kuvaa kaikkia kulttuurin edustajia, vaan kertovat lähinnä kulttuurille tyypillisistä piirteistä, sillä kunkin kulttuurin sisällä on paljon vaihtelua (Puohiniemi 1993, 15).

Nykyiset teoriat kulttuurisista arvoista (Inglehart 1990; Inglehart & Baker 2000; Triandis 1990) ovat keskittyneet pääasiassa perinteisten ja modernien arvojen sekä yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden tarkasteluun. Modernisaatioteorian keskeinen väite on, että taloudellinen kehitys linkittyy johdonmukaisesti ja tiettyssä laajuudessa ennakoitaviin muutoksiin kulttuurissa, yhteiskunnassa ja politiikassa. Eli toisin sanoen taloudellinen kehitys kuljettaa yhteiskuntia samaan suuntaan, ja johtaa myös ammatilliseen erikoistumiseen, koulutustason kohoamiseen, tulojen kasvuun ja luo muutoksia sukupuolirooleihin.

Inglehartin ja Bakerin (2000) mukaan taloudelliseen kehitykseen ja modernisaatioon liittyvät myös absoluuttisten normien väheneminen ja arvopainotusten siirtyminen kohti arvoja, jotka ilmaisevat rationaalisuutta, suvaitsevaisuutta, luottamusta sekä osallistumista. Kulttuurinen

muutos on kuitenkin hänen mukaansa polkuriippuvainen, joka tarkoittaa sitä, että aikaisemmin tehdyt valinnat ohjaavat tulevia valintoja ja ikään kuin lukitsevat kehityksen tietyille uralle. Protestanttinen, roomalaiskatolinen, ortodoksinen ja kommunistinen yhteiskunnallinen perintö voi jättää jäljen arvoihin, joka säilyy modernisaatiosta huolimatta. Taloudellinen kehitys siis työntää yhteiskuntia samaan suuntaan, mutta ne liikkuvat ikäänkuin rinnakkaisissa kehityskaarissa, joita valtioiden erilaiset kulttuuriperinnöt muokkaavat. Arvomaailmojen lähentymistä maiden kesken Inglehart ja Baker (2000) selittävät koulutusjärjestelmillä ja massatiedotusvälineillä.

Psykologian näkökulmasta kulttuurisia arvoja lähestynyt Triandis (1990) näkee arvot siten, että ihmisen minuuden olemukset (yksityinen, yleinen ja kollektiivinen) näyttäytyvät eri tavoin eri kulttuureissa, riippuen kulttuurin monimuotoisuudesta, individualismista ja kulttuurin voimakkuudesta tai heikkoudesta. Mitä monimuotoisempi, individualistisempi ja heikompi kulttuuri on, sitä todennäköisemmin ihmiset ovat individualisteja. Jos ihmiset ovat arvoiltaan kollektiivisia, he elävät todennäköisemmin kulttuurissa, jossa normit, roolimääritykset ja arvot ovat kollektiivisia (emt).

Tässä vaiheessa on hyvä palata Olli Rehnin nimeämiin eurooppalaisiin arvoihin, joita olivat siis vapaus, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, ihmisoikeudet, demokratia sekä oikeusvaltion toteutuminen. Inglehartin ja Bakerin (2000) tutkimuksen johtopäätösten mukaan arvoiltaan huomattavan modernissa Euroopassa arvot näyttäytyvät seuraavanlaisina: *Itseilmaisuuun liittyvien arvojen päämääränä on erilaisuuden hyväksyminen /.../ kasvaneet vaatimukset päätöksentekoon osallistumiseen /.../ tämä tuottaa luottamuksen ja suvaitsevaisuuden kulttuurin, jossa ihmiset antavat suuren arvon yksilönvapaudelle ja itseilmaisulle ja osallistuvat politiikkaan aktiivisesti. Nämä ovat juuri ne tekijät, jotka politiikkaa koskeva kirjallisuus määrittelee välttämättömäksi demokratian toteutumiselle.* Eli Rehnin toivomat arvot esiintyvät vahvana Euroopassa.

Schwartzin arvotyypit lähtökohtana

Schwartz (1992) on omissa kirjoituksissaan käsitteellistänyt arvot kymmeneksi erilaiseksi perusarvoksi. Schwartzin arvoteorian lähtökohtana ovat ihmisten ja yhteisöjen tarpeet. Teoriassa arvot luokitellaan sen mukaan, minkälaisia yleisiä tarpeita tai päämääriä ne palvelevat. Oletuksena on, että monilla arvoja kuvaavilla sanoilla on suunnilleen sama merkitys eri kielissä ja kulttuureissa niin, että sama arvo sijoittuu useimmissa kulttuureissa samaan tyyppiin, esimerkiksi vapaus itsenäisyys- tai itseohjautuvuusarvoihin tai kohteliaisuus

yhdenmukaisuusarvoihin.

Merkitysten ja sisältöjen universaalisuuden lisäksi teoria olettaa, että arvotyyppien suhteet ovat kaikissa kulttuureissa samat, esimerkiksi yhtäältä universalismi- ja hyväntahtoisuusarvot ovat lähellä toisiaan ja toisaalta hyväntahtoisuusarvot kaukana suoriutumiseen, virikkeisyyteen ja mielihyvään liittyvistä arvoista, toisin sanoen ne pyrkivät sulkemaan toisensa pois. Malliin ovat siis seuloutuneet arvotyypit, joilla on suunnilleen sama merkitys eri puolilla maailmaa. Kääntäen tämä merkitsee sitä, että mallista puuttuvat sellaiset arvot, joilla on eri merkitys eri kulttuureissa. Eräät merkittävimmistä karsiutuneista ryhmistä ovat henkiset tai hengelliset arvot ja työhön liittyvät arvot. (Helkama 1997, 250-253.)

Tavoitteiltaan ja päämääriltään erilaiset perusarvot on tuotettu kolmesta yleisesti ihmisiä koskevasta tarpeesta. Näihin kuuluvat tarpeet biologisena organismina, edellytykset koordinoitua sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä selviytymis- ja hyvinvointitarpeet.

1. *Itseohjautuvuus* (Self-Direction) tarkoittaa itsenäistä ajattelua ja toimintaa, omia valintoja, luomista ja tutkimista
2. *Virikkeisyys* (Stimulation) tarkoittaa jännityksen, uusien asioiden ja haasteiden etsimistä
3. *Hedonismilla* (Hedonism) tarkoitetaan nautinnon etsimistä ja aistien tyydyttämistä.
4. *Suoriutuminen* (Achievement) tarkoittaa henkilökohtaisen menestyksen tavoittelua sosiaalisia standardeja noudattaen.
5. *Vallalla* (Power) tarkoitetaan korkeaa sosiaalista statusta ja aineellista omistusta.
6. *Turvallisuudella* (Security) tarkoitetaan turvaa, harmoniaa ja yhteiskunnan vakautta, sekä suhteiden ja henkilökohtaista turvallisuutta
7. *Yhdenmukaisuus* (Conformity) on pidättäytymistä teoista ja mieltymyksistä, jotka voivat häiritä muita tai sotia yhteisöä koskevia odotuksia tai normeja vastaan
8. *Perinteet* (Tradition) ovat kulttuurin tai uskonnon edellyttämien tapojen noudattamista, niiden kunnioittamista ja hyväksymistä sekä niihin sitoutumista.
9. *Hyväntahtoisuus* (Benevolence) on lähipiiriin kuuluvien ihmisten hyvinvoinnin edistämistä ja etusijalle asettamista
10. *Universalismi* (Universalism) on muiden kuin omaan lähipiiriin kuuluvien ihmisten sekä luonnon hyvinvointitarpeiden ymmärtämistä, arvostusta, suvaitsemista ja suojelua.

Käännökset Puohiniemen (2002, 36-37.)

Näiden perusarvojen oletetaan sisältävän kaikki maailman kulttuureissa olevat ydinarvot. Davidovin (2006) mukaan nämä kymmenen arvoa kattavat käsitteellisesti sisällöt, joita on löydetty erilaisissa kulttuurien arvokyselyissä ja uskonnollisissa sekä filosofisissa arvokeskusteluissa.

Tutkimuksen ensimmäisen osan tavoite

Erilaisia arvoja ja asenteita on lomaketutkimuksen avulla tutkittu kansainvälisellä ja kansallisella tasolla paljon. Aiemmin mainitun (sivulla 13) World Values Surveyn lisäksi on olemassa tutkimusohjelmia, kuten European Values Study, International Social Survey tai vaikkapa Eurobarometri. Tämän tutkielman kannalta käytännöllisin tapa toteuttaa eurooppalaisia arvoja koskeva tarkastelu löytyy European Social Surveyn tuottamasta aineistosta, koska kysymyslomakkeen arvokysymykset on suunniteltu Schwartzin arvoteorian pohjalta.

Tämän osion tarkoituksena on selvittää ESS-aineistolla, *miten arvojen painotukset vaihtelevat maittain Euroopassa* sekä muodostaa eräänlaisia arvoklustereita, jotka tulevat ilmaisemaan lähinnä sitä, *missä maissa arvopainotusten kokonaiskuva on samanlainen tai toisaalta mitkä maat eroavat muista*. Lisäksi tarkastellaan, *onko nuorten arvoissa eroavaisuuksia arvojen kokonaiskuvaan verrattuna*, koska ns. uuden sukupolven arvokäsityksiä on mielenkiintoista vertailla koko väestöön. Lopuksi pohditaan tulosten ja eurooppalaistumisen välistä suhdetta.

Aineisto ja metodit

European Social Survey on Euroopan tiedesäätiön (ESF) aloitteesta lähtenyt kansainvälinen tutkimusohjelma, jonka tavoitteena on lomakehaastattelun avulla kartoittaa yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyvää arvojen, asenteiden ja käyttäytymisen muutosta. Tutkimusaineistoa kerätään yli kahdestakymmenestä Euroopan maasta ja tutkimusaiheet vaihtelevat poliittisesta osallistumisesta tiedotusvälineiden seuraamiseen sekä poliittisiin ja sosiaalisiin asenteisiin. ESS-aineistonkeruu toteutettiin ensimmäisen kerran vuosina 2002/2003 ja toisen kerran vuosina 2004/2005. (FSD 2008.) Uudempikin aineisto on jo kerätty, mutta se ei ole vielä kaikilta osin analysoitavassa muodossa.

Eri maiden aineistojen vertailukelpoisuus varmistetaan yhteisillä säännöillä, joista tärkeimmät koskevat otantaa, haastattelulomakkeen kääntämistä, kenttätöitä sekä lopullisen aineiston muokkaamista arkistoinnin ja jatkokäytön edellyttämään muotoon. Kaikissa osallistujamaissa käytetään ainoastaan yksinkertaisia satunnaisotoksia ja kenttätö perustuu käyntihaastatteluihin. (Emt.) Tässä työssä käytän ns. kumulatiivista aineistoa, jossa on yhdistettynä eri vuosina kerätyt aineistot yhdeksi kokonaisuudeksi. Vastaajien määrä tässä aineistossa on 80 612. Aineisto on eurooppalaisten arvojen tarkasteluun sikäli puutteellinen, että joukosta puuttuvat Euroopan unioniin kuuluvista maista Slovakia, Bulgaria, Romania, Viro, Latvia, Liettua, Malta ja Kypros. Myös Italian aineisto on osittain puutteellinen.

Euroopan unioniin kuulumattomista maista mukana ovat Norja ja Sveitsi.

Tutkielman kannalta kiinnostavia ESS-aineistossa on kysymykset, jotka pyrkivät selvittämään sitä, mikä on ihmisille tärkeää. Kysymykset on kysytty muodossa, jossa kuvataan jonkun ihmisen toimintaa tyyliin: ”Tälle ihmiselle on tärkeää menestyä elämässä” ja vastaaja on arvioinut, kuinka vahvasti hän on tuon ihmisen kaltainen. Tällaisia kysymyksiä löytyy aineistosta 21 kappaletta. Varsinaisia vastausvaihtoehtoja on kuusi (1-6), joista numero yksi kuvaa, että vastaaja on vahvasti esitetynlaisen ihmisen kaltainen ja numero kuusi, ettei vastaaja löydä ollenkaan sellaisia piirteitä itsestään. Lisäksi on voinut kieltäytyä vastaamasta tai tekeytyä tietämättömäksi. Kysymykset on muotoiltu kuvaamaan eri Schwartzin arvoteoriassa esitettyjä arvoja ja näin ollen on pyritty saamaan kattava kuva ihmisten arvoista ja niiden painotuksista.

Kaikkien arvomuuttujien erillinen analyysi olisi tutkielman tämän osan tarkoituksen kannalta liian laajamittaista, joten runsasta arvomuuttujien joukkoa on tarkoituksenmukaista tiivistää. Tähän saadaan apua pääkomponenttianalyysistä, jota voidaan käyttää ilman teoreettisten oletuksen määrittämistä eli toisinsanoen pääkomponenttianalyysi on luonteeltaan eksploratiivista (Metsämuuronen 2002, 520).

Pääkomponenttianalyysi on muuttujien välisiin korrelaatioihin perustuva analyysimenetelmä, jota voidaan soveltaa eri aineistoihin, kun tarkoituksena on ryhmitellä suuri joukko muuttujia muutamaan ryhmään ja näin vähentää tutkittavan ilmiön hajanaisuutta. Pyrkimyksenä on tiivistää informaatiota ja löytää jotain sellaista yhteistä muuttujien väliltä, joka yhdistää useat muuttujat toisiinsa eli löytää eräänlaisia taustamuuttujia. (Emt. 2002, 520.)

Muuttujat tavallisesti rotatoidaan, jotta tulkinta helpottuisi. Tämä siksi, että muuttujat eivät ole yleensä optimaalisessa asennossa pääkomponenttien muodostamaan avaruuteen nähden. Tästä syystä akseleita käännetään niin, että muuttujat latautuisivat mahdollisimman yksiselitteisesti pääkomponenteille. Muodostuvien pääkomponenttien hyvyttä voidaan arvioida joko sisällöllisesti tai muuttujien latausten perusteella. (Emt. 2002, 520.) Pääkomponentti on sisällöllisesti hyvä silloin, kun tietyt muuttujat asettuvat loogisille paikoilleen eli näyttävät sijoittuvan järkevästi. Muuttujien latausten komponenteilla tulisi yleensä olla yli 0,30, ja suurempi lataus yleensä tarkoittaa parempaa pääkomponenttia.

Euroopan arvoklustereiden muodostaminen suoritetaan käyttäen apuna hierarkkista klusterianalyysiä. Klusterianalyysissä pyritään ryhmittelemään havaintoja joukkoihin, joissa havainnot ovat mahdollisimman samankaltaisia (Metsämuuronen 2002, 725). Hierarkkisuudella tarkoitetaan sitä, että muodostetaan useita eri klusteriratkaisuja. Näin

saadaan tulokseksi erilaisia ryhmiä, joihin tämän tutkielman tapauksessa arvopohjaltaan samankaltaiset Euroopan maat sijoittuvat. Tällaista ratkaisua on esimerkiksi hyödynnetty ISSP-aineistoa käyttäen ja työelämään liittyvien kysymysten tarkastelussa (Tarnai, Grimm, John & Watermann 1995).

Ryhmittelyanalyysi on Metsämuurosen (2002, 725) mukaan jo itsessään riittävä analyysimenetelmä, eikä sinällään vaadi jatkoselvittelyjä. Tässä työssä mittaustapana hyödynnetään euklidisen etäisyyden neliötä, joka tarkoittaa kaikkien muuttujien ja havaintojen suhteen laskettujen poikkeaminen neliöiden summaa ja syntyvät ryhmät linkitetään toisiinsa käyttäen hyväksi Between groups- linkitystä, jolloin lasketaan ryhmien välisiä etäisyyksiä (emt., 727).

Arvot Euroopan maissa pääkomponenttianalyysin tuloksena

Pääkomponenttianalyysia varten asioiden tärkeyttä mittaavat muuttujat käännettiin siten, että suurin numero mittaa vastaajan pitävän omasta mielestään kyseistä arvoa tärkeänä ja pienin taas vähemmän tärkeänä. Kääntäminen helpottaa huomattavasti tulkintaa. Itse pääkomponenttien lataukseen se ei vaikuta, mutta otettaessa maatarkastelu mukaan se auttaa huomattavasti maiden sijoittumisen tulkinnassa ja maat sijoittuvat tarkastelussa "oikein päin". Analyysiin otettiin mukaan kaikki 21 arvomuuttujaa. Pääkomponentit rotatoitiin oblimin-rotatiolla, joka sallii syntyvien ulottuvuuksien korreloida keskenään. Tämä siksi, että ajatusavaruuksille on arveluttavaa rajata tiukkoja kehyksiä. Tätä tukee esimerkiksi Leskisen ja Kuusisen (1991) rotaatiotarkastelu, jossa todetaan, että jos tutkittavana ilmiönä on esimerkiksi asenne tai sen osatekijät, mikään teoreettinen ja käytännöllinen syy ei edellytä, että esimerkiksi asenne palkkaan ei voisi korreloida asenteeseen työtovereita kohtaan.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 1) on esitetty pääkomponenttien latauspistemäärät kysymysten pohjalta, kommunaliteetti, ominaisarvo, selitysosuus varianssista sekä arvoulottuvuudet, joita kysymysten on ollut tarkoitus mitata:

Taulukko 1. Arvokysymysten pääkomponenttimatriisi

	Tärkeysmuuttajat	Komponentit			
		1	2	3	h^2
SD	Tärkeää ideoida ja olla luova	,476		,444	,387
PO	Tärkeää olla rikas ja omistaa kalliita asioita.			,641	,509
UN	Tärkeää, että ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti ja heillä on tasavertaiset mahdollisuudet	,606			,384
AC	Tärkeää näyttää kykyjä ja olla ihailtu			,688	,511
SEC	Tärkeää elää turvallisessa ympäristössä		,667		,466
ST	Tärkeää kokeilla uusia ja erilaisia asioita elämässä.	,449		,589	,493
CO	Tärkeää tehdä mitä käsketään ja totella sääntöjä.		,631		,400
UN	Tärkeää ymmärtää erilaisia ihmisiä.	,683			,470
TR	Tärkeää olla nöyry ja vaatimaton, ei herättää huomiota	,311	,504		,348
HE	Tärkeää pitää hauskaa.	,332		,623	,460
SD	Tärkeää tehdä omia päätöksiä ja olla vapaa	,498		,421	,361
BE	Tärkeää auttaa ihmisiä ja välittää toisten hyvinvoinnista	,659	,308		,471
AC	Tärkeää olla menestyvä ja että ihmiset huomaavat saavutukset			,736	,578
SEC	Tärkeää, että hallitus on vahva ja takaa turvallisuuden	,307	,637		,457
ST	Tärkeää etsiä seikkailuja ja elää jännittävä elämä.			,667	,529
CO	Tärkeää käyttäytyä kunnollisesti		,724		,534
PO	Tärkeää saada arvostusta muilta		,443		,450
BE	Tärkeää olla luotettava/uskollinen ystäville ja omistautua läheisille ihmisille	,632			,431
UN	Tärkeää välittää luonnosta ja ympäristöstä.	,626	,326		,444
TR	Tärkeää noudattaa perinteitä ja tapoja		,620		,395
HE	Tärkeää pyrkiä hauskanpitoon ja asioihin, jotka antavat nautintoa			,617	,429
	Ominaisarvo	4,70	3,04	1,78	
	Selitysosuus (%) varianssista	22,36	14,45	8,47	

Lyhenteiden selitykset:

SD = itseohjautuvuus, ST = virikkeisyys, HE = hedonismi, AC = suoriutuminen, PO = valta, SEC = turvallisuus, CO = yhdenmukaisuus, TR = perinteet, BE = hyväntahtoisuus, UN = universalismi

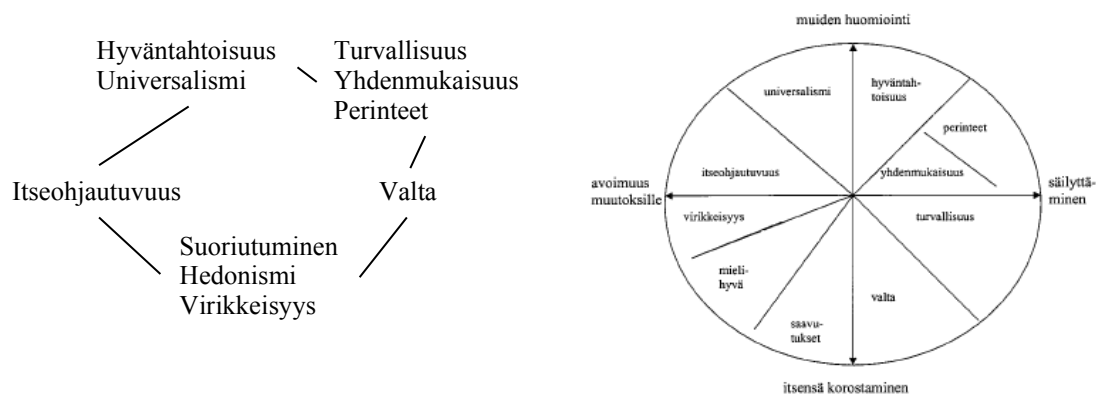
Taulukko 1 osoittaa, että lataukset muodostuivat vahvaksi (selvästi yli 0,30), joten tuloksiin voidaan tässä tapauksessa luottaa. Arvokysymyksistä muodostui 3 pääkomponenttia ja ne näyttävät kuvaavan selvästi eri asioita. Ensimmäisellä komponentilla latautuvat vahvimmin asiat, jotka viittaavat Schwarzin arvoissa universaaleihin ja hyväntahtoisuuteen liittyviin arvoihin. Arvotypologiassa hyväntahtoisuus merkitsi lähipiiriin kuuluvien ihmisten hyvinvoinnin edistämistä ja etusijalle asettamista ja universalismi muiden kuin omaan lähipiiriin kuuluvien ihmisten sekä luonnon hyvinvointitarpeiden ymmärtämistä, arvostusta, suvaitsemista ja suojelua. Myös yksilöllisyyteen liittyviä arvoja on mukana, joskin hieman pienemmin latauksiin, joten nimeän ensimmäisen komponentin *yhteisö ja yksilö* –komponentiksi.

Toisella komponentilla latautuvat voimakkaimmin asiat, jotka viittaavat turvallisuuteen, yhdenmukaisuuteen sekä perinteisiin. Turvallisuudella Schwartz tarkoittaa turvaa, harmoniaa ja yhteiskunnan vakautta sekä turvallisuutta suhteissa ja henkilökohtaisesti. Yhdenmukaisuus on pidättäytymistä teoista ja mieltymyksistä, jotka voivat häiritä muita tai sotia yhteisöä koskevia odotuksia tai normeja vastaan ja perinteillä tarkoitetaan kulttuurin tai uskonnon edellyttämien tapojen noudattamista, kunnioittamista ja hyväksymistä. Näin ollen toisen komponentin nimeksi tulee *turvallisuus ja perinteet*.

Kolmannella komponentilla latautuvat voimakkaimmin hedonismia ja suoriutumista ilmaisevat arvot. Hedonismilla tarkoitetaan nautinnon etsimistä ja aistien tyydyttämistä. Suoriutumisella tarkoitetaan henkilökohtaisen menestyksen tavoittelua sosiaalisia standardeja noudattaen ja virikkeisyydellä tarkoitetaan jännityksen, uusien asioiden ja haasteiden etsimistä. Tämän komponentin nimeksi tulee *menestyminen ja hauskanpito*.

Koska lataukset olivat voimakkaita ja eri arvotyypit asettuivat loogisesti, voidaan varmistua siitä, että muodostuneet pääkomponentit ovat luotettavia mittaamaan arvojen esiintymistä eri Euroopan maissa. Tiedyt arvot latautuivat selvästi komponenteilla, mutta muodostetaan niistä vielä kuvio 3 Schwartzin arvokehää (1992) mukaillen:

Kuvio 3. Pääkomponenttien sisällöt ja Schwartzin arvokehä

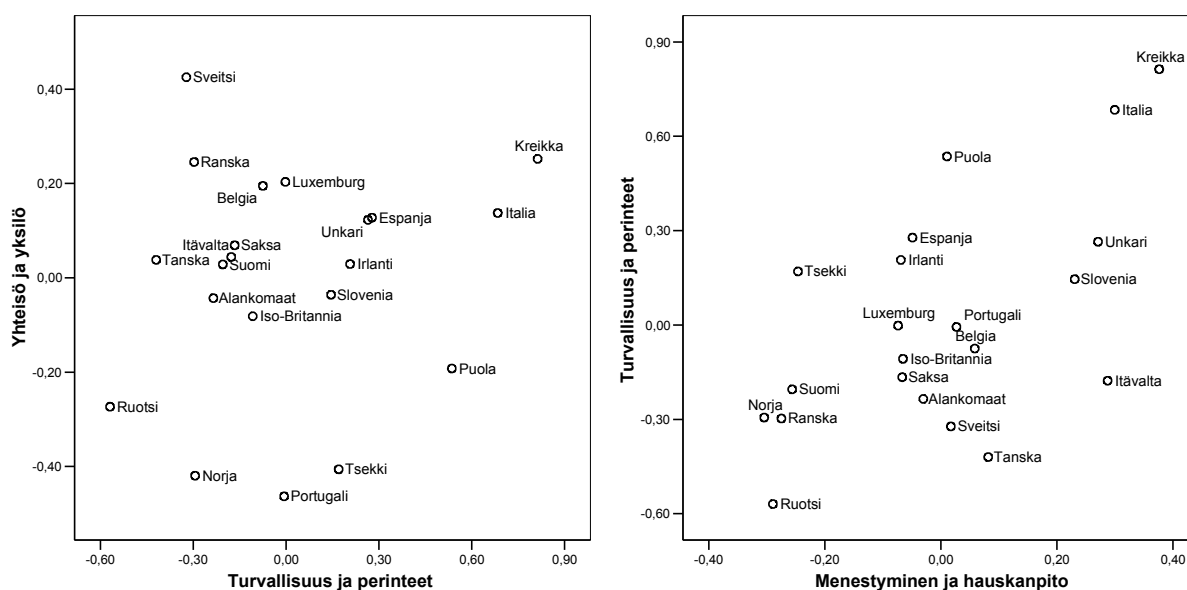
Pääkomponenttianalyysissä siis hyväntahtoisuus ja universalismi, turvallisuus, yhdenmukaisuus ja perinteet sekä suoriutuminen, hedonismi ja virikkeisyys latautuivat omille pääkomponenteilleen. Tämän lisäksi valta ja itseohjautuvuus latautuivat kahdelle pääkomponentille. Kuvio 3 kertoo, että ne jakautuvat Schwarzin arvokehän mukaisesti. Säilytän kuitenkin nimeämieni pääkomponenttien nimet tässä vaiheessa ennallaan ja palaan Schwartzin ulottuvuuksien tarkasteluun myöhemmin joiltain osin.

Arvojen painottuminen maittain

Tutkimuksen ensimmäisen osan yhtenä tavoitteena oli tarkastella eri Euroopan maiden arvopainotuksia. Todellisuudessa jokaisessa maassa on hyvin erilaisia ihmisiä, jotka vastaavat eri tavalla arvokysymyksiin. Tämän tutkielman kannalta on kuitenkin välttämätöntä tyypitellä eri maiden ihmisten arvokäsityksiä.

Maiden välinen vertailu toteutetaan muodostamalla jokaisesta tarkastelussa mukana olleesta maasta keskiarvovastaaja. Tämä onnistuu tekemällä ns. aggregaatti-muuttuja. Kun muuttuja “aggregoidaan”, yhdistetään kaikki johonkin ryhmään kuuluvat havainnot uudeksi havaintoyksiköksi, jonka havaintoarvo on ryhmään kuuluvien arvojen keskiarvo. Näiden keskiarvovastaajien saamia arvoja vertaillaan toisiinsa pääkomponenttianalyysistä tuloksena saatujen nimettyjen pääkomponenttien avulla. Tulosten esitystavaksi valittiin selkeyden vuoksi ns. sirontakuviota (scatterplot). Ks. kuvio 4.

Kuvio 4. Arvopainotukset Euroopassa

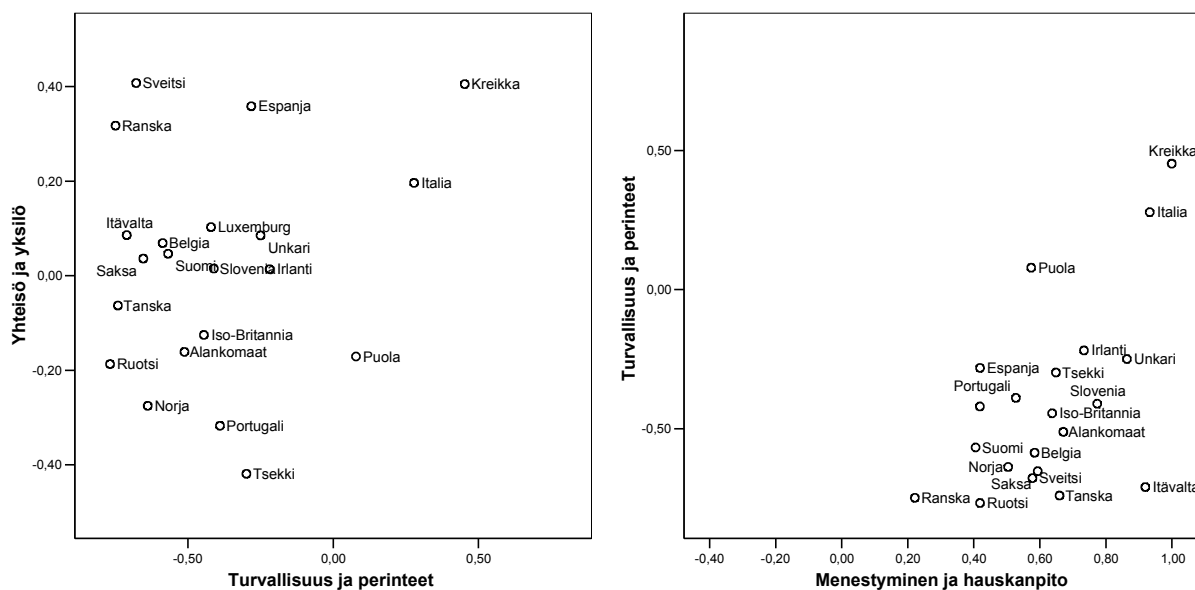

Kuvion 4 vasemmanpuoleisen osan Y-akselin (yhteisö ja yksilö) tarkastelu paljastaa, että Sveitsissä yhteisöllisiä arvoja pidetään erityisen tärkeänä ja vastaavasti Puola, Ruotsi, Norja, Tšekki ja Portugali erottuvat vastakkaisella suhtautumisella. Muut maat sijoittuvat rykelmään ja niissä yhteisölliset arvot painottuvat suhteellisen samalla tavalla. X-akselilta (turvallisuus ja perinteet) voi tulkita, että Italiassa, Kreikassa ja Puolassa turvallisuuteen ja perinteisiin liittyviä arvoja pidetään tärkeinä, kun vastaavasti Ruotsissa niitä arvoja ei pidetä niin tärkeinä. Muut maat sijoittuvat sirontakuviota keskivaiheille, eivätkä eroa mitenkään merkittävästi muista.

Kuvion 4 oikeanpuoleisesta kuviosta nähdään, että kreikkalaiset, italialaiset, unkarilaiset, slovenialaiset ja itävaltalaiset pitävät henkilökohtaiseen menestymiseen ja hauskanpitoon liittyviä arvoja tärkeinä, kun taas Ruotsissa, Norjassa, Suomessa, Ranskassa ja Tsekissä asia on päinvastoin.

Kuviossa 5 tarkastellaan 15-30-vuotiaiden arvopainotuksia:

Kuvio 5. Arvopainotukset Euroopassa, nuoret

Kuvion 5 molemmista osista voidaan tulkita, että nuorten keskiarvovastaajien arvopainotukset ovat erilaisia kuin koko väestön keskiarvovastaajan arvopainotukset. Yhteisölliset arvot ovat nuorille yhtä tärkeitä kuin koko väestöllä, mutta turvallisuuden ja perinteiden suhteen vain Kreikka, Italia ja Puola säilyvät nollakohdan oikealla puolella, joskin muuten kuva arvojen tärkeydestä on samankaltainen kuin kuviossa 4. Menestymiseen ja hauskanpitoon liittyvien arvojen pitäminen tärkeänä näyttää olevan nuorilla voimakkaampaa kuin koko väestöllä. Erityisesti Kreikka, Italia sekä Itävalta saavat suuria arvoja, mutta huomattavaa on, ettei minkään maan ”keskiarvonuori” saa negatiivista arvoa.

Maiden sijoittuminen arvoklustereihin

Arvoklustereiden muodostamista varten palataan alkuperäiseen 21 muuttujaan, koska tavoitteena oli selvittää, missä maissa ihmisten arvojen kokonaiskuva on samanlainen. Tarkastelu kohdistuu edelleen keskiarvovastaajiin maittain.

Euroopan valtioiden ihmisten arvokäsitysten samankaltaisuudesta muodostetaan neljä erilaista klusterimallia ja kootaan mallien tuottama informaation sisältö taulukkoon 2. Taulukosta 2 on luettavissa, miten valtiot ryhmittyvät eri klusterimalleissa.

Taulukko 2. Euroopan maiden jakautuminen eri klusterimalleissa (N=21)

	5 klusteria	4 klusteria	3 klusteria	2 klusteria
1. Itävalta	1	1	1	1
2. Belgia	1	1	1	1
3. Sveitsi	1	1	1	1
4. Tsekki	2	1	1	1
5. Saksa	1	1	1	1
6. Tanska	3	2	2	1
7. Espanja	2	1	1	1
8. Suomi	1	1	1	1
9. Ranska	1	1	1	1
10. Iso-Britannia	1	1	1	1
11. Kreikka	4	3	3	2
12. Unkari	5	4	3	2
13. Irlanti	2	1	1	1
14. Italia	4	3	3	2
15. Luxemburg	1	1	1	1
16. Alankomaat	1	1	1	1
17. Norja	3	2	2	1
18. Puola	2	1	1	1
19. Portugali	2	1	1	1
20. Ruotsi	3	2	2	1
21. Slovenia	5	4	3	2

Kahden klusterin malli:

1. Klusteri: Muut

2. Klusteri: Kreikka, Unkari, Italia, Slovenia

Kahden klusterin mallissa ESS-aineistossa mukana olleet uudet EU-maat eli Unkari ja Slovenia sekä Euroopan kaakkoiskulman maat eli Kreikka ja Italia eroavat arvoiltaan muista Euroopan maista.

Kolmen klusterin malli:

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Tsekki, Saksa, Espanja, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Irlanti, Luxemburg, Alankomaat, Puola, Portugali

2. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi

3. Klusteri: Kreikka, Unkari, Italia, Slovenia

Kolmen klusterin malliratkaisussa Tanska, Norja ja Ruotsi muodostavat oman ryhmän.

Neljän klusterin malli:

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Tsekki, Saksa, Espanja, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Irlanti, Luxemburg, Alankomaat, Puola, Portugali

2. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi

3. Klusteri: Kreikka, Italia

4. Klusteri: Unkari, Slovenia

Neljän klusterin malliratkaisussa muutokset edelliseen verrattuna ovat siinä, että Kreikka ja Italia muodostavat oman ryhmänsä ja samoin käy myös Unkarille ja Slovenialle.

Viiden klusterin malli:

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Saksa, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Luxemburg, Alankomaat

2. Klusteri: Tsekki, Espanja, Irlanti, Puola, Portugali

3. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi

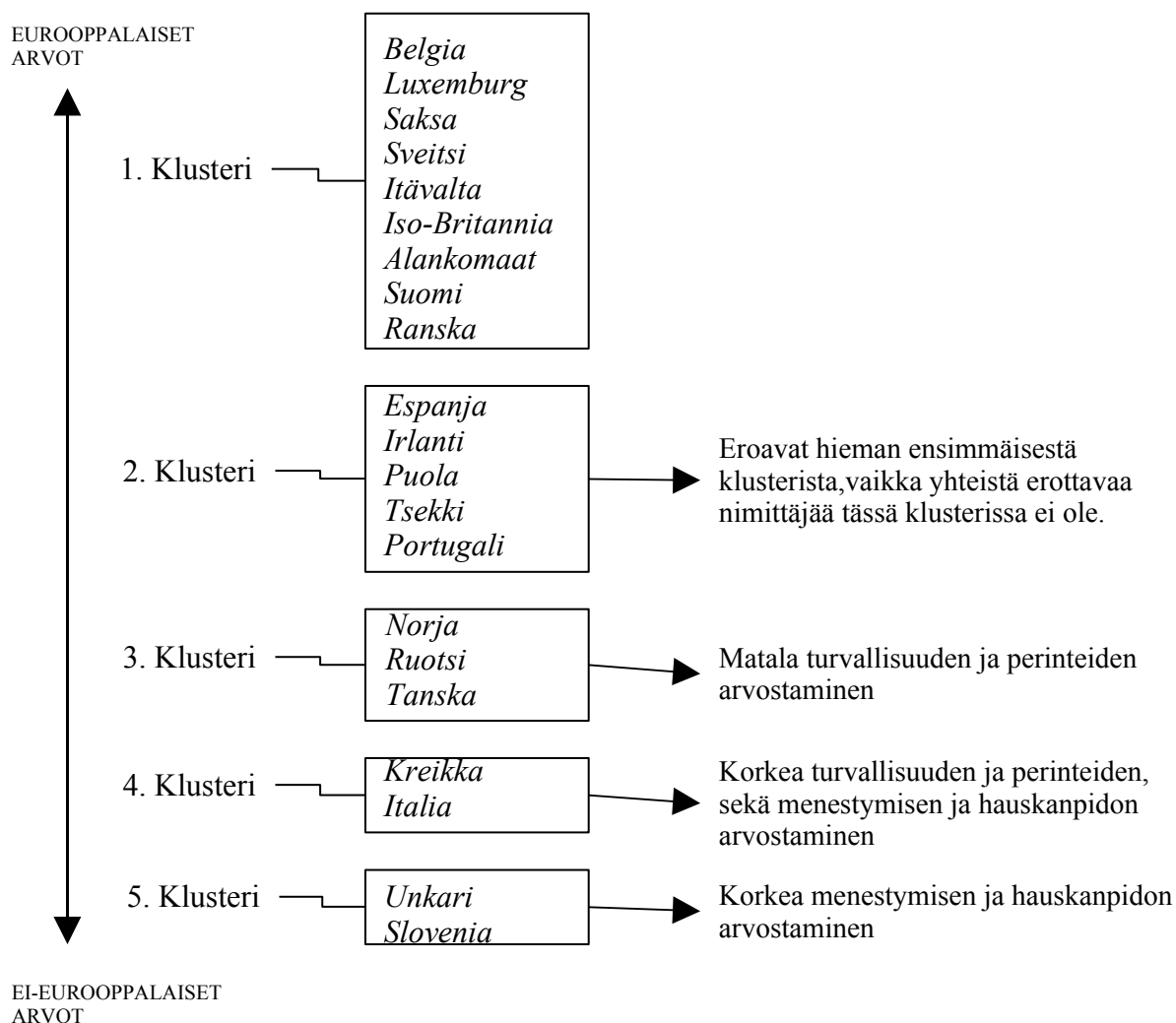
4. Klusteri: Kreikka, Italia

5. Klusteri: Unkari, Slovenia

Viidennessä malliratkaisussa Tsekki, Espanja, Irlanti, Puola ja Porugali erottuvat omaksi ryhmäkseen. Tästä voisi jatkaa tietenkin vielä eteenpäin mutta, se ei olisi merkityksellistä tämän tarkastelun kannalta, koska erot maiden välillä olisivat niin pieniä. Tätä viiden klusterin mallia hyödynnetään jatkossa kuvioissa 6, 7 ja 8 ja myös tutkielman toisessa osassa taulukoissa 5 ja 6 ja liitetaulukoissa 1, 2, 3, 4 ja 5.

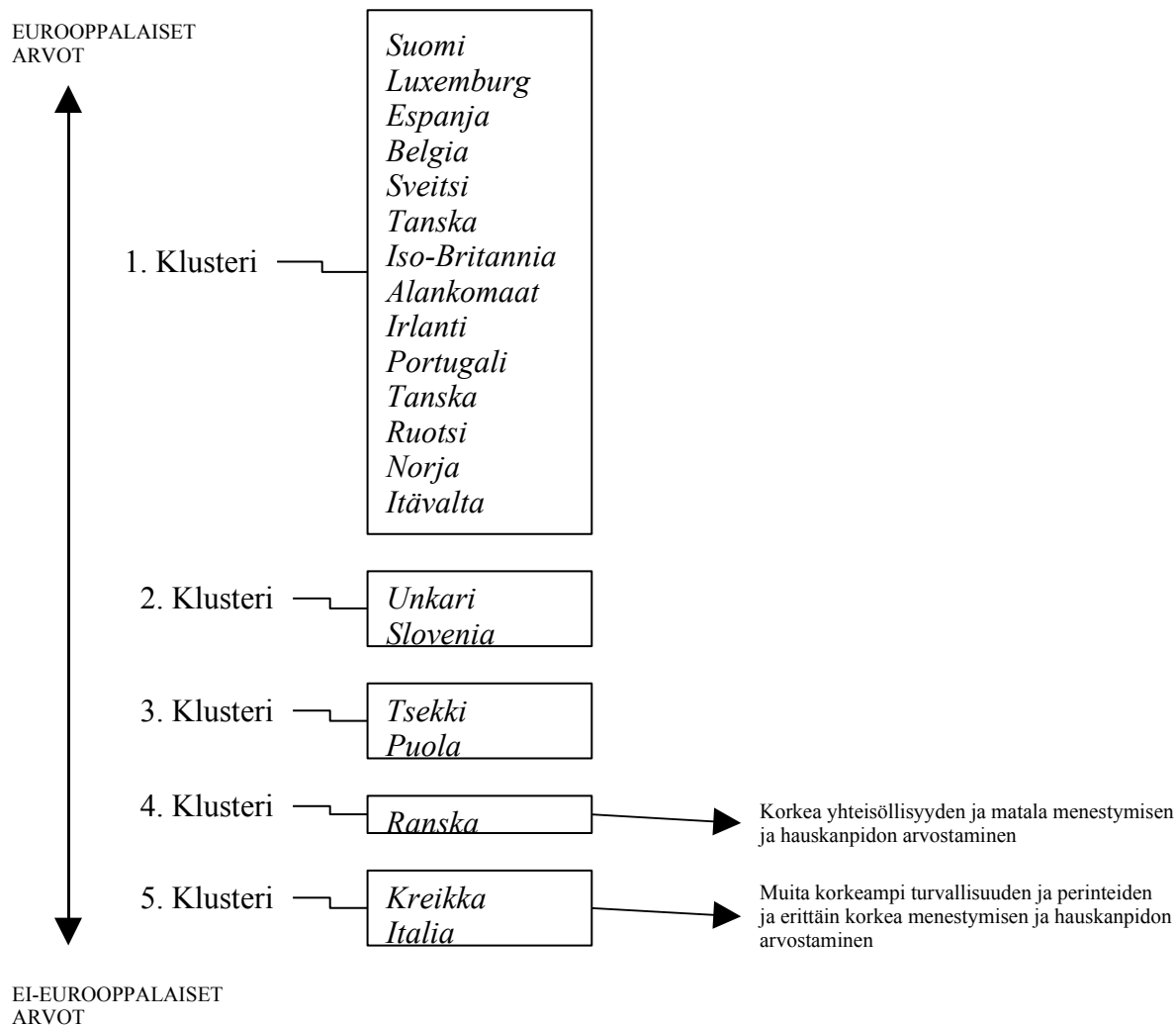
Klusterianalyysiä havainnollistavan dendogrammin (ks. Metsämuuronen 2002, 272) eli puukuvion pohjalta muodostetaan vielä kuvio (kuvio 6), jolla havainnollistetaan maiden sijoittuminen klusterihin sekä toisiinsa nähden ja tulkitaan pääkomponenttianalyysin tulosten perusteella syitä maiden sijoittumiselle.

Kuvio 6. Maiden sijoittuminen klustereihin ja toisiinsa nähden

Kuvio 6 osoittaa, että vaikka Unkari ja Slovenia eivät erottuneet pääkomponenttianalyysin tuloksissa erityisesti, on näiden uusien EU-maiden arvopainotusten kokonaiskuva kauimpana ns. Euroopan ytimestä (1.klusteri). Kreikka ja Italia sekä Ruotsi, Norja ja Tanska eroavat myös merkittävästi ensimmäisen klusterin maista, mutta aivan eri dynamiikalla, mikä huomattiin pääkomponenttianalyysin tuloksista. Kun samanlainen klusterointi tehdään 15-30-vuotiaiden nuorten suhteen, on tulos erilainen. Esitän analyysin tuloksen vain kuviossa 7 tiivistääkseni informaatiota:

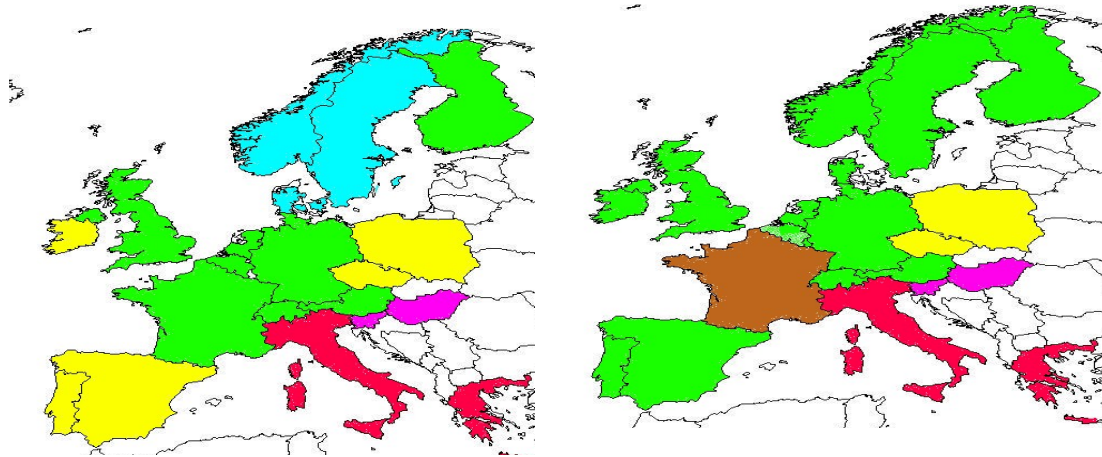
Kuvio 7. Maiden sijoittuminen klustereihin ja toisiinsa nähden, nuoret

Klusteroinnin tulokset osoittavat, että kauimpana Euroopan ytimestä arvoiltaan olleet Unkari ja Slovenia ovat nyt lähempänä Euroopan ytimen arvoja, kun tarkastellaan nuoria. Tsekki ja Puola ovat muodostaneet oman ryhmänsä. Ranska on muodostanut yksin oman klusterin. Kreikka ja Italia muodostavat nuortenkin arvoja tarkasteltaessa oman ryhmänsä. Kauimpana Euroopan ytimestä (1. klusteri) nuorten suhteen ovat Kreikka ja Italia.

Jotta arvojen tärkeyden jakautumista ja samankaltaisuutta Euroopassa olisi helppo tarkastella, sijoitetaan eri klustereissa sijaitsevat maat Euroopan karttapohjaan kuvioon 8. Vasemmanpuoleisessa kartassa on koko väestöä koskeva jako ja oikeanpuoleisessa kartassa jako 15-30-vuotiaiden nuorten suhteen.

Kuvio 8. Euroopan arvoklusterit; viiden klusterin malli

Värien selitykset. Vasemmanpuoleinen kuva: Vihreä väri klusteri 1, keltainen klusteri 2, sininen klusteri 3, punainen klusteri 4 ja violetti klusteri 5. Oikeanpuoleinen kuva: vihreä klusteri 1, violetti klusteri 2, keltainen klusteri 3, ruskea klusteri 4 ja punainen klusteri 5.

Arvojen yleiskuva

Eurooppa-tason arvotarkastelun kokonaiskuvan tulosten perusteella voidaan tehdä kaksi havaintoa. Arvoulottuvuudet eivät näyttäyty ESS-aineistolla selvästi vastakkaisina eli toisiaan poissulkevinä, vaan tietyt maat saavat kaikissa ulottuvuuksissa korkeita tai matalia arvoja. Lisäksi Euroopan unionin valtioista Kreikka, Italia, Unkari ja Slovenia sekä Ruotsi ja Tanska eroavat muusta Euroopasta arvoiltaan, mutta eri dynamiikalla. Ensimmäistä havaintoa tukee Järvelän (2002, 25-26) havainto siitä, että nykyistä yhteiskuntakehitystä kuvaa arvojen pirstaloituminen ja huokoistuminen sekä erilaisten, toisilleen jopa vastakkaisten arvojärjestelmien salliminen. On syytä myös analysoida eri maiden erityispiirteitä eri arvoulottuvuuksien avulla.

Menestymiseen ja hauskanpitoon liittyviin arvoihin suhtauduttiin pohjoismaissa melko negatiivisesti, kun taas Kreikassa ja Italiassa niitä arvoja pidettiin tärkeinä. Muut maat sijoittuivat kuvion keskivaiheille. Nuorille nämä arvot olivat jokaisessa maassa huomattavan tärkeitä.

Turvallisuuteen ja perinteisiin liittyvät arvot olivat erityisen tärkeitä Kreikassa, Italiassa ja Puolassa, kun taas suurimmassa osassa muissa valtioissa niitä ei pidetty tärkeänä. Nuorilla kokonaiskuva oli samanlainen. Kreikkalaiset, italialaiset ja osin myös puolalaiset nuoret vannoinvat perinteiden nimeen, kun taas muiden maiden nuoret näkivät nämä arvot hyvin merkityksettöminä.

Yhteisöön ja yksilöön liittyvien arvojen suhteen kuva ei ole niin selkeä. Kuitenkin Euroopan unioniin kuuluvista valtioista negatiivisimmin näihin arvoihin suhtautuivat Tšekki, Portugali ja

Ruotsi, kun taas positiivisimmin suhtautuivat Ranska, Espanja, Luxemburg, Italia ja Kreikka. Tilanne oli sama myös nuorilla.

Avoimuus muutoksille ja säilyttäminen

Schwartzin arvoteorian mukaan matala turvallisuuden ja perinteiden arvostaminen viittaa siihen, että ollaan ikään kuin avoimia muutokselle. Toisaalta se tarkoittaa modernisaation polulla vaihetta, jolloin ihmisistä tulee yksilökeskeisimpiä. Eri maissa ilmenevien arvojen syntyminen nähtiin tämän tutkielman ensimmäisessä osassa prosessina, jossa erilaiset kulttuuriset ja valtiolliset kehitystiet vuorovaikutuksessa eurooppalaistumisen ja modernisaation kanssa ovat muokanneet arvot sellaisiksi, kun ne nyt ovat. Tietyt maat erosivat poikkeuksena tarkastelussa, mutta kokonaiskuva noudattelee kuitenkin loogisia linjoja tarkasteltaessa esimerkiksi maiden sijoittumista kuvioon 8. Pohjoiseurooppalaiset osoittautuivat muutoshalukkaimmiksi, keskieuropalaisten muutoshalukkuus oli hieman pienempi ja etelä- ja itäeurooppalaiset näkyvät muutoshaluttomimpina. Tilanne antaa mahdollisuuksia useisiin erilaisiin tulkintoihin, mutta näkyvimpanä syynä näyttää olevan uskonnon vaikutus, koska kaikissa muutoshaluttomimmista maissa roomalais- tai kreikkalaiskatolisen kirkon kannattajien määrä on suuri, eli näissä maissa voimakas kirkko muokkaa ihmisten arvoja ja näin hidastaa muutoshalukkuutta. Tämä taas tuottaa tilanteen, jossa pidättäydytään teoista ja mieltymyksistä, jotka voivat häiritä muita tai sotia yhteisön odotuksia vastaan ja noudatetaan kulttuurin tai uskonnon edellyttämiä tapoja, kunnioittamista ja hyväksymistä. Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna taas vaikuttaa siltä, että maissa, joissa sosiaaliturvan taso on erityisen korkea (ks. Stakes 2008), arvot esiintyvät yleisesti laimeampina.

Suotuisa toimintaympäristö eurooppalaistumiselle?

Eurooppalaistumisen ja identiteettipolitiikan rakentamisen näkökulmasta kauimpana eurooppalaistumista tukevista arvoista olivat klusteritarkastelun mukaan uudet EU-maat eli Unkari ja Slovenia. Mielenkiintoisimpina tapauksina erottuivat kuitenkin Kreikka ja Italia, koska nämä maat ovat kuuluneet Euroopan unioniin jo varsin pitkään, ja silti ns. perinteiset arvot ilmenivät hyvin vahvoina ja toimivat mitä ilmeisimmin Euroopan unionin asettamia muospaineita vastaan.

Kreikan ja Italian tilanteesta tekee entistäkin mielenkiintoisemman se, että kyseiset maat löytyvät järjestelmällisesti taloudellis- ja poliittisesta muutosta mittaavista indekseistä

huonoiten menestyneiden joukosta. Esimerkiksi Lissabonin strategian toteuttamista mittaavassa indeksissä (WEF 2006) Kreikka ja Italia olivat onnistuneet uudistuksissaan Puolan jälkeen huonoiten ja globalisaatiota mittaavassa indeksissä (Kearney 2006) tilanne oli samanlainen. Tietyissä maissa olosuhteet eurooppalaistumiselle eivät ole kovin suotuisat, vaan kulttuuriperinnön ja uskonnon muodostama arvopohja toimii ikään kuin suodattimena muutoksen tuulille. Yksi näistä maista on Kreikka, johon seuraavaksi perehdytään tarkemmin. Kreikasta mielenkiintoisen tarkastelukohteen tekee edellä mainittujen seikkojen lisäksi se, että Kreikan politiikka on eurooppalaisessa mediassa esillä oikeastaan vain Turkkiin ja Kyprokseen liittyvien asioiden kautta.

4. Kreikan työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistuminen

”Greece – A deep respect for tradition, a deep love of good times”

Tutkielman ensimmäisessä osassa päästiin kvantitatiivisen arvotarkastelun avulla tulokseen, jossa Kreikassa perinteitä kunnioittavat arvot esiintyvät vahvoina ja analysoitiin, että tällainen arvomaailma on muodostunut osaltaan uskonnon ja osaltaan Kreikalle ominaisen kulttuuriperinnön vuoksi. Tutkimuksen eurooppalaistumista käsittelevässä osassa määriteltiin eurooppalaistumista koskevassa muutosprosessissa filttereinä hyvinvointiregiimin tyyppi, poliittinen perintö ja arvot. Hyvinvointiregiimin tyyppiä tarkastellessa on tärkeää ottaa huomioon valtion ja perheen rooli hyvinvoinnin järjestämisessä. Poliittiseen perintöön luetaan kuuluvaksi Kreikalle ominainen poliittinen järjestelmä. Arvot esiintyvät molemmissa edellä mainituista. Tutkielman tämä osa etenee seuraavalla tavalla. Aiheeseen johdatetaan tarkastelemalla Kreikan suhdetta Lissabonin strategiaan ja eurooppalaistumisen vaikutusta Kreikan järjestelmiin. Sen jälkeen tarkastellaan Kreikan hyvinvoinnin järjestämiseen liittyviä näkökulmia ja edetään etsimään merkkejä vähän tutkitusta Kreikan työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistumisesta ja lopuksi käsitellään hieman yhteiskunnalliseen muutokseen vaikuttavaa asiaa eli maahanmuuttajia.

Kreikan suhde Lissabonin strategiaan

Kreikan reaktio Lissabonin strategian kolmeen keskeiseen osa-alueeseen eli kasvuun, työllisyyteen ja sosiaaliseen koheesioon oli positiivinen. Jossain määrin Kreikka otti Lissabonin tavoitteet vastaan helpotuksella, ammattiliitoilta aiemmin tulleiden paineiden vuoksi. Vuonna 1996 pääministeriksi noussut sosiaalidemokraattisen puolueen Kostas Simitis ilmaisi, että kasvun tulisi toimia yhdessä turvallisen ja luottamuksen toimintaympäristön luomisen kanssa, jotta teknologisista ja sosiaalisista muutoksista aiheutuvia riskejä voidaan rajoittaa. Lisäksi teknologisen ja sosiaalisen muutoksen yhteydessä tulisi varmistaa sosiaalinen aspekti eurooppalaisessa kasvumallissa. Tämän kasvumallin tulisi tähdätä varallisuuskilun vähentämiseen EU-alueella sekä estää eriarvoisuuden lisääntyminen. Pääministeri painotti, että kasvu ja työllisyys pitäisi linkittää reaalipalkkojen kasvuun ja kansalaisten osallistumisen tukemiseen, jotta voitaisiin muodostaa laajempi sosiaalinen ja poliittinen toimintaympäristö jokaiselle ja lisätä luottamusta Euroopan integraatioon. (Sakerallopoulos 2007, 220.)

Kreikan näkemykset ehdotettuihin toimenpiteisiin sisälsivät (1) paremman koordinaation makrotalouspolitiikan välillä, (2) aktiivisen työvoimapolitiikan tehostamisen ja sen yhdistämisen tuotantoprosessiin ja (3) paremman toimintaympäristön luomisen uusille yrityksille ja sitä kautta uusien ja parempien työpaikkojen luomisen. Näiden lisäksi Kreikan mukaan nuorten sosiaaliseen integraatioon liittyviä ohjelmia tulee kehittää, ja huomioida työllisyyden seurannassa myös työoikeudet ja palkkakehitys. (Emt.) Kreikan ehdotukset Lissabonin strategiaan liittyivät siis pääasiassa vakavaan työttömyysongelmaan, joka ei koskettanut pelkästään Kreikkaa, vaan koko Euroopan unionia.

Uudistettu Lissabonin strategia (2005), joka keskittyi pääasiassa kasvuun ja työllisyyteen, muiden tavoitteiden ollessa pitkän aikavälin tavoitteita, otettiin positiivisesti vastaan keskustaoikeistohallituksessa, jota johti C. Karamanlis. Tämä hallitus piti kilpailukykyä ja työllisyyttä välttämättömänä edellytyksenä sosiaaliselle koheesiolle (Sakerallopoulos 2007, 221.)

Eurooppa-neuvoston kokouksessa 2. kesäkuuta 2002 Kreikan työministeriö tuki Ranskan ja Belgian ohella tarvetta säilyttää linkki Lissabonin strategian ja sosiaalisen koheesion välillä. Kuitenkin, vaikka Kreikan harkintavallassa olikin sisällyttää sosiaaliturvan kappale sopimukseen, puuttuivat sosiaalipoliittiset tavoitteet Kreikan reformiohjelmasta, jonka oli valmistellut talousministeriö. Hallitus määritteli sosiaalisen koheesion ennemminkin alueellisen koheesion aspektiksi, eikä se siksi linkittynyt varsinaisesti työllisyyspolitiikkaan. Lisäksi strategia ikääntymistä vastaan ja sosiaaliturvauudistus puuttui reformiohjelmasta. (Sakerallopoulos 2007, 222.)

Työnantajajärjestöt tukivat uudistettua Lissabonin strategiaa (ESEE 2004). Kontrastina Kreikan talous- ja sosiaalikomitea (OKE) vastusti sosiaalisen koheesion tavoitteen eliminoimista, koska sen eliminoiminen vaarantaisi Euroopan sosiaalisen mallin (OKE 2006).

Eurooppalaistuminen kreikkalaisissa tutkimuksissa

Eurooppalaistuminen on aina nähty Kreikan poliittisessa diskurssissa synonyyminä modernisaatiolle (Lavdas 1997; Featherstone 2005). Eurooppalaistumisprosessi on nostattanut uuden tyyppisiä poliittisiä konflikteja ja ideologioita ristiriitoja. Vanha ideologinen ristiriita oikeiston ja vasemmiston välillä on nykyään ennemminkin ristiriita eurooppalaistumisen kannattajien ja perinteiden kannattajien (traditionalistien) välillä.

Traditionalistit pitävät eurooppalaistumista uhkana maan perinteiselle kulttuuri-identiteetille ja tämän vuoksi he vastustavat politiikassa ja järjestelmän reformipyrkimyksissä tapoja, jotka palvelevat eurooppalaistumisprosessin logiikkaa. Vaikka traditionalistit ovat Kreikassa

hiljalleen vähenemässä, he ovat kuitenkin keskeisillä paikoilla päätöksentekijöinä eivätkä he halua näyttää häviäjiltä, jonka eurooppalaistumisen hyväksyntä toisi väistämättä tullessaan. (Ioakimidis 2002.)

Kreikan eurooppalaistumista koskevasta kirjallisuudesta on tulkittavissa, että Kreikalla on ollut tendenssiä konvergenssiin, mutta paljon on kirjoitettu myös Kreikan vastahakoisuudesta (Kazakos 2004; Featherstone 2005). Featherstone (2005) analysoi, että Kreikka onnistui saavuttamaan Maastrichtin kriteerit ja liittymään Euroopan talous- ja rahaliittoon, mutta todisteet pitempiaikaisesta taloudellisesta konvergenssistä ovat heikohkoja.

Politiikkalohkot, joilla eurooppalaistumista on väitetty tapahtuneen, ovat alueita, jolla ”eurooppalaista politiikkaa” ei varsinaisesti esiinny. Konvergenssin, konkreettisen eurooppalaisen politiikan ja ”kovan” eurooppalaistumisen vaikutusta kreikkalaisiin järjestelmiin on vaikea löytää. Eurooppalaistuminen on nähtävissä kolmella alueella, joilla periaatteessa konkreettista eurooppalaista politiikkaa ei esiinny ja eurooppalaistumismekanismit ovat pehmeitä. Näitä ovat Kreikan ulkopoliittikan tyylin muuttuminen kysymyksissä Kyproksen ja Turkin suhteen (Economides 2005), vähemmistöjen oikeuksien kehittyminen (Anagstou 2005) sekä julkisten palvelujen yksityistäminen. Millään näillä alueilla ei konkreettista EU-politiikkaa esiinny, mutta esimerkiksi yksityistämispöytäkirjoissa EMU:n vaatimus valtion monopolien liberalisoinnista on johtanut laajennettuihin yksityistämisyrittämyksiin (Pagoulatos 2005).

Tavallisimmat tekijät, jotka toimivat eurooppalaistumista vastaan Kreikassa, ovat poliittis-institutionaalinen suorituskyky, poliittinen perintö ja politiikan preferenssit. Normaalisti Kreikassa kaikki kolme edellä mainittua toimivat muutosta vastaan (Ladi 2007). Kreikan eurooppalaistumista tarkasteltaessa tulee Stefanidoksen (2001) mukaan myös ottaa huomioon Kreikan kulttuuriperintö, myöhäinen itsenäistyminen, valtion ja kirkon rooli yhteiskunnassa, kansalaisyhteiskunnan puute sekä karismaattisten johtajien tärkeys. Karismaattiset johtajat näyttävät Kreikassa voimakkaan poliittisen retoriikan kautta (emt., 16).

Ioakimidoksen (2001, 75) mukaan Kreikan eurooppalaistumista koskeva empiirinen tutkimus osoittaa, että eurooppalaistuminen on heikentänyt keskushallinnon valtaa, roolia ja itsenäisyyttä ja samalla pienemmät toimijat ja yhteiskunta kokonaisuudessaan ovat vahvistuneet. Kuitenkin tutkijoiden kesken on esiintynyt väittelyä siitä, onko Kreikan historiallisesti tyyliltään keskittyneen poliittisen järjestelmän desentralisointi ja kansalaisyhteiskunnan alkava rakentuminen seurausta eurooppalaistumisesta vai yleisemmästä kehityksestä, joka olisi muutenkin ollut väistämätöntä.

Sosiaalipolitiikkavälineiden eurooppalaistuminen

Euroopan unionin suorasta tai epäsuorasta vaikutuksesta Kreikassa harjoitettuun sosiaalipolitiikkaan on jonkin verran tutkimusta, mutta tulokset ovat olleet hieman eriäviä riippuen tarkastelunäkökulmasta.

Yhden näkökulman mukaan EU-tason koordinaatiolla on ollut vaikutusta siihen, että se on lisännyt Kreikan reformipyrkimysten vaikuttavuutta. Lisäksi vaatimukset Kreikan sosiaalipolitiikan kehittämistä ovat estäneet sosiaaliturvajärjestelmän supistamisen. (Andreou & Koutsiaris 2002, 166-167.) Toisen näkökulman mukaan Euroopan unioniin kuulumisen on edistänyt Kreikan sosiaalipolitiikan kehitystä, koska eroa muihin Euroopan valtioihin on yritetty kuroa umpeen. Kuitenkin Euroopan talous- ja rahaliittoon liittyminen on estänyt sosiaaliturvan kehittymisen edelleen julkisen talouden tasapainovaatimusten vuoksi. (Guillén & Matsaganis 2000, 140-141).

Simitiksen nousu pääministeriksi yhdistettynä EU:n vaikutukseen toi kuitenkin muutoksia tapaan, jolla sosiaalipolitiikkaa harjoitetaan ja valvotaan Kreikassa. Eurooppalaistuminen voidaan jäljittää neljän politiikkavälineen esilletuloon (Sotiropoulos 2004, 273). Näistä kohdat a ja c ovat Euroopan unionin edellyttämiä välineitä.

a) *Sosiaalinen dialogi*, joka tarkoittaa sosiaalisten kumppaniorganisaatioiden keskusteluja, konsultointia, neuvotteluja ja yhteisiä toimenpiteitä, joissa työnantaja- ja työntekijäpuolet ovat edustettuina.

b) *Eksperttikomiteat*

c) *Uudet instituutiot*

d) *Kansalliset toimintasuunnitelmat (National Action Plans)*

1990-luvun jälkipuoliskolla käynnistyivät systemaattiset konsultointikierrokset hallituksen ja työnantaja- ja työntekijäliittojen välillä. Osapuolten edustajista koottiin eräänlaisia sosiaalisen dialogin komiteoita esimerkiksi eläke- ja työmarkkina-asioita varten. Sosiaalisen dialogin tulokset eivät olleet merkittäviä, koska osallistujat pitivät tavallisesti positionsa ja komiteassa syntyneet lausunnot eivät sitoneet mihinkään. Hallituksen toimiminen välittäjänä pyrittäessä suuriin hyvinvointivaltion reformeihin ja työmarkkinasuhteiden kehittämiseen ei ollut pelkästään kosmeettista, mutta mitään suurempaa muutosta ei osapuolten vastustuksesta johtuen onnistuttu ajamaan läpi. (Kioukias 2003, 28.)

Kreikassa on ollut tapana muodostaa tilapäisluontoisia komiteoita, joiden työn tuotokset ovat pysyneet kabinettien seinien sisällä ja säilyneet käyttämättöminä. Ero Simitiksen

pääministerikautena 1997-2004 perustetuissa komiteoissa oli se, että ne keskittyivät kokonaisvaltaisiin reformipyrkimyksiin, jotka kattoivat työmarkkinat, teollisuussuhteet ja sosiaaliturvajärjestelmän. Komiteoiden pääasialliset suositukset tuotiin julkiseen keskusteluun. (Sotiropoulos 2004, 274.)

Uusien instituutioiden perustaminen alkoi, koska EU-tukien hallinnointiin tarvittiin sellaista hallintoa, joka toimisi joustavammin kuin työ- ja sosiaaliministeriön keskitetyt palvelut. Esimerkkejä tällaisista instituutioista ovat koulutukseen ja ammatillisen valmennukseen keskittyvä OEEK (1992), Talous- ja sosiaalikomitea OKE (1994) ja kansallinen sosiaalisen hoivan organisaatio EOKF (1998). Lisäksi hallitus uudisti Kreikan työvoimatoimiston (OACD) ja perusti alueellisia keskuksia työllisyyden parantamisen tukemiseen. Uusien instituutioiden perustaminen ei ollut kuitenkaan ongelmatonta. Talous- ja sosiaalikomitea ei alussa koskaan materialisoitunut, vaan säilyi paperilla. Saman komitean alueellisten yksiköiden (NOKE) jalkauttaminen ontui, koska projektiin ei ollut määrätty riittävästi rahaa, eikä myöskään työntekijöitä, joten desentralisointi säilyi sekin vain paperilla. (Emt.) Uusien instituutioiden tärkeys voitiin tällöin nähdä ennemminkin muutoksena kognitiivisella tasolla kuin sosiaalipolitiikan muodostamisen ja implementoinnin muutoksena.

Jokainen Euroopan unionin jäsenmaa alkoi tehdä kansallisia toimintasuunnitelmia Euroopan työllisyysstrategian käyttöönoton jälkeen. Vaikka Kreikassa suunnitelmien ja käytännön yhteys ei olekaan toiminut moitteettomasti, toi kansallisten toimintasuunnitelmien käyttöönotto koordinoitua suunnittelun logiikan EU:lta ja on merkinnyt merkittävää muutosta kreikkalaisen sosiaalipolitiikan suunnittelussa ja seurannassa. (Emt.)

Kreikan tapaustutkimuksen tavoite

Ensimmäisessä osassa päästiin siihen johtopäätökseen, että arvojen kannalta Kreikan toimintaympäristö eurooppalaistumista ajatellen ei ole mitenkään erityisen suotuisa. Tutkielman tässä osassa tarkastellaan keinoja, *joilla Kreikan hallitus pyrkii pääsemään lähemmäs Lissabonin strategian tavoitteita*. Tarkastelu keskittyy erityisesti työmarkkina- ja perhepolitiikkaan ja sen arviointiin, *onko esitetyissä toimenpidemalleissa kyse eurooppalaistumisesta vai perinteisten arvojen värittämästä ajattelusta*. Tavoitteena on analysoida myös piilossa olevia viestejä, koska pelkkä tavoitteiden eurooppalaistuminen ei sinällään kerro järjestelmän eurooppalaistumisesta. Tämän ymmärtämiseksi on syytä muodostaa analyysikehikko eurooppalaistumisen filttereihin kuuluvien hyvinvointiregiimin tyyppin ja poliittisen perinnön pohjalta. Analyysikehikon määrittäminen on tärkeää myös siksi,

että tutkimuksessa käsitellään vierasta kulttuuria. Eli yhtenä tutkimuskysymyksenä on, *millaisia ovat Kreikan hyvinvointiregiimi ja poliittinen perintö*. Koska eurooppalaistumisen onnistuminen riippuu osaksi yksilöiden valinnoista, tarkastellaan sen vuoksi *kreikkalaisten naisten näkemyksiä työ- ja perhepoliittisiin kysymyksiin*. Lisäksi, koska maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt Kreikassa paljon, tarkastellaan hieman sitä, *mikä on maahanmuuttajien rooli Kreikan työmarkkinoilla ja millaisena kreikkalaiset näkevät maahanmuuttajien vaikutuksen talouteen*.

Aineisto ja metodit

Yksinkertaista tapaustutkimuksen määritelmää ei ole mahdollista esittää. Kirjallisuudessa esitetyt määritelmät ovat luonteeltaan yleisiä, kuten esimerkiksi MacDonalidin ja Walkerin (1975), joiden mukaan tapaustutkimus on toiminnassa olevan tapauksen tutkimista. Yin (1983) tarkoittaa käsitteellä empiiristä tutkimusta, joka monipuolisia ja monilla eri tavoilla hankittuja tietoja käyttäen tutkii nykyistä tapahtumaa tai toimivaa ihmistä tiettyssä ympäristössä. Merriam (1988, 24) näkee tapaustutkimuksen sopivan tiettyjen instituutioiden, ohjelmien ja käytäntöjen sekä niiden muuttumisen kuvaukseen, joten täten tapaustutkimus ei kohdistu vain nykyisyyteen, sillä kohteen ymmärtäminen edellyttää useimmiten myös menneisyyden tarkastelua. Olennaista tapaustutkimuksessa vaikuttaa pääasiassa olevan se, että tutkittava tapaus muodostaa jonkinlaisen kokonaisuuden, joka on tässä tapauksessa Kreikan työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistuminen. Tapaustutkimuksen teko ei myöskään rajoita menetelmävalintoja: käytössä ovat yhtä hyvin kvalitatiiviset kuin kvantitatiivisetkin menetelmät (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001).

Tutkimuskysymysten monimuotoisuudesta johtuen on tarpeellista hyödyntää erilaisia aineistoja ja menetelmiä niihin vastaamiseksi. Kreikan hyvinvointiregiimin tyypin ja poliittisen perinnön määrittelemiseksi hyödynnetään Kreikkaa koskevia tieteellisiä artikkeleita, jolloin menetelmänä toimii kirjallisuuskatsaus. Samaa menetelmää käytetään myös maahanmuuttajien työmarkkinaroolin kuvaamiseen. Työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistumista tarkastellaan Kreikan Lissabonin strategiaan liittyvän strategiaraportin avulla hyödyntäen sisällönanalyysiä ja kreikkalaisten naisten näkemyksiä työ- ja perhepoliittisiin kysymyksiin sekä näkemyksiä maahanmuuttajien talousvaikutuksiin selvitetään tutkielman ensimmäisessä osassakin käytetyn ESS-aineiston avulla.

Kirjallisuuskatsaus lähentelee tässä työssä tyypiltään systemaattista kirjallisuuskatsausta (ks. esim. Kääriäinen & Lahtinen 2006), koska Kreikkaa koskevia artikkeleita ja muuta

tekstiaineistoa kerättiin laajasti Kreikassa paikallisista kirjastoista ja käytettävissä olleista tietokannoista sekä myöhemmin Suomessa tieteellisistä aikakauslehdistä ja tietokannoista. Aineiston kylläntyminen eli saturaatio saavutettiin kuitenkin suhteellisen vaivattomasti. Kreikkaa koskevia hyvinvointikirjoituksia on paljon, mutta hyvin usein eri artikkeleissa käsitellään samoja lähteitä hieman eri konteksteihin liitettyinä. Niinpä analyysin kohteeksi valittiin pääasiassa keskeisimmät Kreikkaa tai Etelä-Eurooppaa ja Kreikkaa koskevat tieteelliset, useimmiten vertaisarvioidut artikkelit. Kirjoitukset ovat pääasiassa englanninkielisiä. Näiden lisäksi käytettiin myös muutamia suomenkielisiä aineistolähteitä. Kirjallisuusaineisto on eritelty tarkemmin tutkielman lähdeluettelon jälkeen.

Lissabonin strategian tavoitteiden edistymisen seuranta perustuu vahvasti ns. strategiaraportteihin. Lissabonin strategiaan liittyvissä maakohtaisissa strategiaraporteissa maat kuvaavat edistymistään strategian toteuttamisen suhteen ja esittävät uusia ratkaisuja ongelmien vähentämiseksi. Lissabonin strategiassa on selkeästi määriteltyjä tavoitteita, joihin pyritään. Esimerkiksi EU:n jäsenmaiden tulee pyrkiä tiettyyn työllisyysasteeseen tai tiettyihin tietoyhteiskuntaa kuvaaviin tavoitteisiin. Nämä tavoitteet määrittelevät kehyksen, jonka mukaan raportit kirjoitetaan, mutta eri maiden raportit eroavat sisällöltään kohtalaisen suuresti toisistaan johtuen erilaisista tarpeista ja valtioiden eri vaiheesta Lissabonin strategian toteuttamisessa. Strategiaraporttien otsikot vaihtelevat maakohtaisesti, mutta tässä työssä Kreikan raporttia nimitetään yksinkertaisesti strategiaraportiksi.

On selvää, että arvot, perinteet ja poliittiset preferenssit saattavat heijastua tavoitteista, ja strategiaraportit ovat itsessään jonkinlaisia konstruktioita yhteiskunnissa vallitsevista tilanteista. Esimerkiksi Italian strategiaraportissa mainitaan perheen olevan yhteiskunnan ”sydän” puhuttaessa siitä, miten naisten osuutta työvoimasta pyritään lisäämään (Euroopan komissio 2006a). Toisaalta Suomen strategiaraportista on ihminen häivytetty miltei kokonaan, eli puhutaan työurien pidentämisestä ja aikaisemmasta siirtymisestä työelämään, mutta perhettä tai sen merkitystä ei käsitellä juuri ollenkaan (Euroopan komissio 2006b). Kreikan suhteen mielenkiintoista on se, että esimerkiksi Kathimerinin (kreikkalainen englanninkielinen lehti) lehtiartikkeleissa Lissabonin strategiasta puhuttaessa vain prosentit ja luvut määrittelevät kehityksen tai sen, että tavoitteista ollaan jäljessä. Kuitenkin Kreikan Lissabonin Strategiaan liittyvässä raportissa ensisilmäyksellä tällainen perhe- ja perinedimensio on olemassa ja niinpä sitä on syytä tarkastella. Raporttia hyödynnetään myös maahanmuuttajia koskevassa osiossa.

Strategiaraporttien systemaattiseen tutkimiseen saa käytännöllisen apuvälineen tekstianalyysistä, tarkemmin sen yhdestä muodosta eli sisällönanalyysistä. Sisällönanalyysi soveltuu nimenomaan kirjallisen aineiston analysointiin. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5) Tällaista aineistoa voivat olla esimerkiksi kirjat, artikkelit, päiväkirjat, kirjeet, haastattelut, puhe, keskustelu, dialogi, raportit ja muu kirjalliseen muotoon saatettu materiaali (emt.)

Sisällönanalyysissä on tärkeää tiivistää tutkimusaineisto luokittelun avulla sisältöä kuvaaviin kategorioihin eli luokkiin (Weber 1990) eli tarkoituksena on ilmiöiden kuvaaminen lyhyesti ja yleisellä tasolla. Sisällönanalyysin toteuttamiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa, vaan tutkijan pitää valita tutkimustehtävän kannalta tarkoituksenmukaisin menetelmä (emt.) Sisällönanalyysin etenemiseen liittyy erilaisia vaihteita, kuten analyysirungon- ja yksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston luokittelu ja tulkinta sekä luotettavuuden arviointi (Cavanagh 1997).

Tutkielman tässä osassa hyödynnetään soveltaen teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä (Tuomi & Sarajärvi 2004). Analyysirunko (työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistuminen) muodostuu tässä suhteellisen väljäksi, mutta kun oletuksena on, ettei asioista kirjoiteta raportissa erityisen vivahteikkaasti tai laajasti on tällainen ratkaisu perusteltu. Analyysirungon sisälle muodostetaan erilaisia luokituksia, jotka tämän analyysin tapauksessa kuvaavat poliittisia toimenpiteitä. Analyysiyksikkönä (se mitä tarkastellaan) ovat tekstiosiot, jotka viittaavat jollain tapaa Kreikan strategiaraportissa Kreikan työmarkkina- ja perhepolitiikkaan. Analyysiä jatketaan luokittelemalla eri toimenpiteet eurooppalaistumiseksi tai perinteiden värittäviksi. Analyysirungon ulkopuolelle jääviä asioita ei tässä tutkielmassa käsitellä.

Koska tutkielmassa arvoilla on suuri merkitys, tuodaan sisällönanalyysiä tukemaan ratkaisu, josta on hyötyä työ- ja perhe-elämään liittyvien kysymysten syvällisemmässä analyysissä eli periaatteessa annetaan myös kreikkalaisille naisille puheenvuoro. Siinä hyödynnetään tutkielman ensimmäisessä osassa käytettyä European Social Surveyn aineistoa, jossa arvokysymysten lisäksi useat kysymykset liittyivät työelämään, perheeseen ja niiden yhteensovittamiseen. Kreikkalaisten naisten näkemyksiä tutkitaan ristiintaulukoinnin avulla (liitetaulukot 1, 2, 3, 4 ja 5), joissa vertailukohtana on aiemmin muodostettujen klusterien (viiden klusterin malli) maat. Italian aineistossa näihin kysymyksiin ei ollut vastattu, joten Italia jää tarkastelusta pois. Vertailu muihin maihin suoritettiin siksi, jotta tulkinta helpottuu ja mahdollisuus virhepäätelmiin pienenee. Samaa aineistoa on hyödynnetty myös maahanmuuttajien talousvaikutusta koskevassa kysymyksessä.

Edellä mainittujen aineistojen lisäksi myös Kreikan tilastokeskuksen (NSSG) tilastoaineistoja vuosilta 1997 ja 2000-2002 käytetään apuna kuvaamaan työmarkkinatilannetta ja maahanmuuttajien määrää. OECD:n aineistoja vuosilta 2007/2008 hyödynnetään kreikkalaisten miesten palkkoihin ja työtunteihin viitattaessa.

Etelä-Euroopan mallista Kreikkaan

Viime vuosikymmenellä erilaisista hyvinvointiregiimeistä (ks. Esping-Andersen 1990; 1999) muodostui eräänlainen analyttinen väline, jolla selitettiin hyvinvoinnin vastuujaako eri maissa. Hyvinvointiregiimit ovat muodostuneet tiettyjen järjestelmiin liittyvien periaatteiden ja ideologisten ja kulttuuristen seikkojen pohjalta. Individualismin korostaminen (liberaali), valtiollinen egalitarianismi (sosiaalidemokraattinen) tai institutionaalinen kumppanuus (konservatiivis-korporatistinen) voidaan nähdä ydinjoukkona hyvin tunnetuista ja laajasti tutkituista hyvinvointikapitalismin maailmoista. Tutkijoiden välillä on ollut erimielisyyksiä siitä, voidaanko Etelä-Euroopan valtioita kutsua yhdessä erilliseksi hyvinvointiregiimiksi kolmen edellä mainitun lisäksi. Asiasta ei ole päästy yksimielisyyteen, mutta keskustelu on synnyttänyt paljon vertailevaa tutkimusta, jossa on pyritty etsimään yhteisiä nimittäjiä välimeren pohjoispuolen maista.

Tieteellinen debatti Etelä-Euroopan sosiaaliturvamallista ja hyvinvointivaltiosta alkoi aikaisin 1990-luvulla ja jatkui 2000 luvun puolelle (esim. Liebfried 1992; Petmesidou 1996; Ferrera 1996; Esping-Andersen 1999; Katrougalos & Lazaridis 2003). Keskustelu laajeni myös perhemalleihin ja hoivaregiimeihin (Jurado Guerrero & Naldini 1997; Trifiletti 1999; Bettio & Plantega 2002).

Koskaan ei päästy yksimielisyyteen siitä, muodostavatko Kreikka, Italia, Espanja ja Portugali yhdessä ”neljännen hyvinvointikapitalismin maailman” vai sijoittuvatko ne yksinkertaisesti Manner-Euroopan konservatiivisen hyvinvointiregiimin alakategoriaan, jonka pääasiallisia piirteitä ovat työntekijästatukseen ja ammattiasemaan perustuva sosiaaliturvajärjestelmä, residuaalinen toimeentulotuki ilman normaalia työsuhdetta, suuri työmarkkinasäätely ja familismi (perhekeskeisyys). Sekä Esping-Andersen (1999) että Katrougalos ja Lazaridis (2003) näkevät Etelä-Euroopan maat varianttina konservatiivisesta hyvinvointiregiimistä. Näissä maissa kuitenkin familismi nähdään vahvempana ja erilaisessa muodossa esiintyvänä kuin konservatiivisen regiimin muissa maissa. Etelä-Euroopan maat eroavat mannereurooppalaisista myös sosiaaliturvajärjestelmän kehittymättömyyden ja suhteellisen tehottomuuden vuoksi (emt).

Leibfried (1992), Petmesidou (1996) ja Ferrera (1996) näkevät, että erillinen eteläeurooppalainen sosiaaliturvan ja hyvinvoinnin malli on olemassa, mutta jokainen heistä lähestyy asiaa hieman erilaiselta pohjalta. Leibfriedin mukaan valtion residuaalinen rooli hyvinvoinnin tuottajana ja kirkon ja perheen keskeinen rooli yhteiskunnassa riittävät erillisen Etelä-Euroopan mallin olemassaoloon. Petmesidoun mukaan yhdistävä tekijä on familismiin ja klientilismiin pohjautuva tulonjako. Klientilismillä tarkoitetaan järjestelmää, jossa virkamiehillä on vastavuoroisiin palveluksiin perustuvia henkilökohtaisia suhteita julkisen vallan ulkopuolisiin toimijoihin. Ferreran mukaan eteläeurooppalaisen mallin puolesta puhuvat tulonjakojärjestelmien korkea fragmentaatio, universaalejen terveydenhuoltojärjestelmien luominen korporatististen perinteiden vastaisesti, julkisten ja yksityisten toimijoiden omalaatuinen sekoitus sekä selektiivinen tulonsiirtojärjestelmä. Trifilettin (1999, 50) mukaan kuitenkin ainoa yhteinen selvä piirre, joka yhdistää eteläeurooppalaisia valtioita, on resurssipula sosiaalipolitiikan rahoittamisessa, mikä johtuu myöhäisestä taloudellisesta kehityksistä ja talousvaikeuksista yleensä.

Suomenkielinen kirjallisuus, joka käsittelee Etelä-Euroopan hyvinvointimallia ja sen mukana Kreikkaa, sijoittuu sekin 1990-luvulle. Heinosen (1999, 48, 52-53) mukaan eteläeurooppalaista mallia säätelevät EU-jäsenyyden tuomasta kehityksestä huolimatta maatalous-kirkolliset rakenteet. Heinosen mukaan tällaisen ajattelutavan vuoksi perhe on tällaisen mallin perusyksikkö, jonka toimeentulo on riippuvainen perheen isän tuloista ja vaimon suorittamasta lasten ja vanhusten hoivatyöstä. Lisäksi Heinosen mukaan sosiaalinen turvallisuus ja huolenpito nojaavat perheeseen ja sukuun ja hän kirjoittaa hyvinvointivaltion olevan vieläkin suhteellisen kehittymätön ja työttömyyden ja köyhyyden olevan yleistä. Samankaltaiseen luokitteluun päätyvät myös Julkunen (1992, 34), Kosonen (1997,24) ja Nieminen (1997, 163).

Mielenkiintoista keskustelua eteläeurooppalaisesta mallista on erittäin paljon, mutta sen kokonaisvaltainen läpikäyminen ei ole tämän työn kannalta oleellista. Karamessini (2008, 49) on koornut näiden maiden järjestelmille tyypilliset piirteet yhteen eri keskusteluista. Näitä ovat:

- Perhe on ensisijainen solidaarisuuden lähde, ja sen rooli on sekä sosiaalinen (hoivan ja materiaalsen tuen tarjoaminen) että tuotannollinen (perheyritysten luominen)
- Mieselättäjällä on korkea työllisyysturva ja vakaa työpaikka, kun taas muut työmarkkinaryhmät, kuten naiset, nuoret ja maahanmuuttajat kärsivät korkeasta työttömyydestä ja työskentelevät epävarmoissa työsuhteissa pääasiassa pienissä yrityksissä tai harmaan talouden alueella

- Sosiaaliturva perustuu ammatilliseen statukseen ja työsuorituksiin ja on rakennettu tukemaan mieselättäjämallia
- Sosiaaliavustusjärjestelmät ovat residuaalista, ja normaalin työuran ulkopuolella olevien täytyy ensisijaisesti luottaa perheen tukeen
- Perheenjäsenet hoitavat käytännössä lasten- ja vanhustenhoidon, pääasiassa naiset
- Työmarkkinoiden segmentoituminen luo eriarvoisuutta työllisyyden ja sosiaaliturvan suhteen
- Hyvinvointivaltion instituutiot ovat erittäin tehottomia

Edellä mainituista seikoista on tulkittavissa, että Etelä-Euroopan hyvinvoinnin järjestämisessä keskeisessä roolissa on perhe, jonka vaikutus näkyy kaikilla hyvinvoinnin tuottamisen ja jakautumisen alueilla, erityisesti otettaessa huomioon tulot ja palvelut. Perheen, valtion ja julkisten järjestelmien vuorovaikutus on muodostanut Välimeren alueen hyvinvoinnista erikoislaatuisen kokonaisuuden.

Länsimaihin kuuluu valtioita, joissa perheet ja perhesiteet ovat suhteellisen vahvoja, kun taas toisissa ne ovat heikkoja. Keski- ja Pohjois-Euroopassa perhesiteiden sanotaan olevan heikkoja, kun taas Välimeren alueella perhesiteet on luokiteltu vahvoiksi. Tällaisen näkökulman mukaan eroavaisuuksilla on syvät historialliset juuret ja ne eivät muutu nykyäänkään millään perustavanlaatuisella tavalla. Tämän lisäksi olemassa olevilla perhejärjestelmillä on vaikutusta kaikkiin sosiaalipolitiikkaan liittyviin aspecteihin. (Reher 1998.) Esimerkkinä tällaisesta voidaan pitää Trifilettin (1999, 51) näkemystä siitä, että Etelä-Euroopassa institutionaaliset erikoisuudet ovat muokanneet perhepolitiikkaa suuntaan, jossa perhepolitiikka on sellaista, ettei perhepolitiikka varsinaisesti ole. Hänen mukaansa perhepolitiikan kehitystä jarruttaa päätöksenteossa se perinteinen käsitys, että perhe on yhteiskunnassa perusyksikkö ja perheen tarjoaman turvan ei oleteta petteävän.

Aivan erilainen tilanne on sosiaalidemokraattiseen hyvinvointiregimiin kuuluvissa maissa. Valtion vastuulla on tuottaa palveluja lapsille ja vanhuksille perhepoliittisin toimenpitein, joiden tavoitteena on työn ja perheen yhteensovittaminen. Tällainen politiikka perustuu oikeuksien yksilöllistymiseen, ja se on johtanut suurempaan työssäkäyvien naisten määrään ja samalla suosinut de-familisaation (yksilön riippuvuuden vähentyminen perheestä) prosessia (Esping-Andersen 1999, 51). Vastaavasti Etelä-Euroopassa rajoittunut perhepolitiikka vahvistaa perheen sisäistä riippuvuutta ja perheen hoivatehtävää. Liberaalin hyvinvointiregimiin maissa, kuten Iso-Britanniassa, perhepalveluiden yksityistäminen on ollut

markkinaorientoitunutta, ja politiikassa on suosittu tällaisten palvelujen ulkoistamista. Konservatiiviseen hyvinvointiregiimiin kuuluvissa maissa, kuten Saksassa ja Itävallassa, perhepolitiikka nojaa perheeseen, mutta naisten osallistumisaste työmarkkinoille on silti korkeampi kuin Etelä-Euroopassa. (Moreno 2006.)

Mitä Etelä-Euroopan maille sitten tapahtuu tulevaisuudessa ja mihin suuntaan kehitys niitä vie? Flaquer (2000, 14) pohtii, että nykyinen järjestely on seurausta tietystä tiestä modernisaation polulla ja on ikään kuin siirtymävaihe tai väliaikainen järjestely. Monimutkaiset arvojen ja yhteiskunnan muutokset haastavat nykyisen järjestelmän olemassaolon ja yllyttävät sen muutokseen. Toisin sanoen naisten lisääntyvä osallistuminen työmarkkinoille kuormittaa systeemiä, ja sen täytyy tuottaa vaihtoehtoisia toimintatapoja, uusia poliittisia ideoita ja hyvinvointiuudistuksia. Portugalissa naisten tekemät osa-aikatyöt ovat jo lisääntyneet radikaalisti ja perhepolitiikassa on menty kohti liberaalin regiimin mallia. Espanjassa naisten tekemät osa-aikatyöt ovat myös lisääntyneet ja Italiassa niiden lisääntyminen nähdään väistämättömänä. Kreikassa osa-aikatyöt eivät ole olleet suosiossa. Osa-aikatöitä tekee vain 2,3 prosenttia miehistä Euroopan unionin keskiarvon ollessa 6,6 ja naisista 8,1 prosenttia EU:n keskiarvon ollessa 33,5 prosenttia. Naisten tekemät osa-aikatyöt eivät ole lisääntyneet Kreikassa oikeastaan ollenkaan vuosien 1992-2005 välillä. (Emt.)

Kreikan hyvinvointijärjestelmän kehittyminen ja erityispiirteet

Vuosien 1967-1974 sotilasjuntan jälkeen palautunut demokratia oli lähtökohtana hyvinvointivaltion ekspansiolle Kreikassa. Sosiaalidemokraattisen puolueen PASOKin äänivyöry vuoden 1981 vaaleissa vauhditti kehitystä entisestään. Myös Kreikan hyväksymistä Euroopan yhteisöön vuonna 1980 pidettiin takeena siitä, että poliittisesta ympäristöstä tulisi vakaa ja tulotaso sekä sosiaaliturvajärjestelmä kehittyisivät muiden Euroopan maiden tasolle. (Guillen & Matsaganis 2000.)

PASOK:n valtaannousu merkitsi hyvinvointipolitiikkaan käytettävän rahamäärän voimakasta lisäämistä. Sosiaalimenot BKT:stä nousivat 14 prosentista 20 prosenttiin. Populistisesti toiminut puolue jätti kuitenkin huomiotta talouden rajoitteet ja yrittäessään miellyttää kansaa tavalla, jonka toteuttaminen ei ollut mahdollista pitkällä aikavälillä (Kazakos 2001, 158). Valtionvelka nousikin jyrkästi 1980-luvulla. Julkisen talouden ongelmia lisäsivät tämän lisäksi korkeat puolustusmenot, jotka liittyivät kireään tilanteeseen Turkin kanssa. Tämän jälkeen oikeisto- ja vasemmistopuolueet olivat vuorotellen vallassa, mutta merkittäviä

järjestelmäreformoja ei onnistuttu tekemään. Kreikan sosiaaliturvajärjestelmän rakentumista hajanaiseksi selittää Kreikassa vallinnut poliittinen klientilismi ja tiettyjen ryhmien suosiminen, jolloin universaalia tapaa järjestää sosiaalipolitiikka ei ole koskaan syntynyt (Fokas & Molotokas-Liederman 2004, 296).

Nykyään sosiaaliturvaan käytettävä rahamäärä BKT:stä on lähes EU:n keskitasoa. Ongelmana on se, että järjestelmä on tehoton poistamaan köyhyyttä. Myös tätä ristiriitaisuutta selittää osaltaan hajanainen järjestelmä. Esimerkiksi lyhyissä tai epätyypillisissä työsuhteissa olevat ovat jääneet ulkopuolisiksi sosiaalivakuutusjärjestelmästä. Tämän lisäksi sosiaalietuudet ovat huonosti hallinnoituja ja niitä välittävät useat eri toimipaikat erilaisin säännöin. Tällainen järjestelmä tuottaa kelpoisuus-(eligibility) ja peitto-(coverage) ongelmia. Nämä ongelmat jättävät paljon aukkoja turvaverkkoon, jolloin yksilöiden ja perheen köyhyysriski kasvaa suhteellisen suureksi. Köyhät kotitaloudet jäävät helposti ilman etuuksia, jos ne eivät sovi lainsäätäjien ajattelemaan kuvaan tyypillisistä köyhistä. (Matsaganis 2000.)

Myös turvaverkko vanhuuden varalle on hajanainen. He, jotka ovat suorittaneet riittävästi eläkemaksuja, voivat saada minimieläkkeen lisäksi tulosisällön lisäosan eläkkeeseen. Pienempiä eläkkeitä maksetaan maanviljelijöille ja heille, joilla ei ole ollut eläkevakuutusta. Osittain tämän vuoksi Kreikan mallissa on harvinainen yhdistelmä, johon kuuluvat suuret eläkemenot ja laajalle levinnyt vanhusten köyhyys. (Matsaganis 2002.)

Sosiaaliturvajärjestelmän fragmentaatio ja epätäydellinen peitto ovat yleisiä muillakin sosiaaliturvan alueilla. Työttömyysturva perustuu työttömyysvakuutusmaksuihin ja on rajoitettu kestoltaan 12 kuukauteen. Huomattavaa on, että vain 44 % henkilöistä, jotka olivat rekisteröityneet työttömiksi, itse asiassa hakivat työttömyyskorvausta vuonna 1999. Perheille tarkoitetut tulonsiirrot on kohdistettu yli kolmilapsisille perheille, joten pienemmät perheet saavat vain vähän tai ei ollenkaan avustuksia. Asumistuki on köyhien ulottumattomissa, koska se on tarkoitettu pääasiassa omistusasumiseen. Lisäksi etuuksien hakeminen on hankalaa ja niistä ei tiedoteta riittäväksi. Esimerkiksi vuonna 2001 luotiin uusi etuus vanhoille köyhissä perheissä eläville pitkäaikaistyöttömille. Kuitenkin 10 kuukauden kuluttua ohjelman käynnistämisestä avustusta oli hakenut vain 771 henkilöä, vaikka siihen oikeutettuja oli 35000. (Matsaganis 2002.)

Familismista ja perheestä Kreikassa

Kreikkalaista hyvinvointimallia on usein kutsuttu familistiseksi malliksi. Esping-Andersenin (1999, 51) selkeä muotoilu siitä, mitä familismi tarkoittaa on hyödyllinen sen ymmärtämiseksi:

“A familialistic system, [. . .], is one in which public policy assumes – indeed insists – that households must carry the principal responsibility for their members’ welfare. A de-familializing regime is one which seeks to unburden the household and diminish individuals’ welfare dependence on kinship”

Eli familistisessa järjestelmässä julkisessa politiikassa odotetaan, että perhe kantaa pääasiallisen vastuun perheenjäsenten hyvinvoinnista. De-familistisessä regiimissä pyritään vähentämään perheen hoivataakkaa ja yksilön hyvinvoinnin riippuvuutta perheestä. Leitner (2003, 358) on jakanut familismin neljään eri tyyppiin:

Selkeässä familismissa (explicit) perheessä tapahtuvaa lasten ja vanhusten hoivaa tuetaan taloudellisesti. Perhe on ensisijainen hoivan järjestäjä ja julkisia ja yksityisiä hoivapalveluja on vähän.

Vapaaehtoisessa familismissa (optional) hoivapalveluja on olemassa ja myös kotona tapahtuvaa hoivaa tuetaan. Vaikka perheessä tapahtuva hoiva on ensisijaisena vaihtoehtona, perheen hoivataakkaa on myös mahdollista saada vähennettyä.

Luontaisessa familismissa (implicit) perheessä tapahtuvaa hoivaa tuetaan vähän taloudellisesti. Perhe on ensisijainen hoivan järjestäjä, koska muita vaihtoehtoja ei ole juuri tarjolla.

De-familismissa hoivan järjestävät valtio ja markkinat. Perheessä tapahtuvaa hoivaa tuetaan jonkin verran, mutta perheen oikeutta hoivaan ei liiemmin arvosteta.

Kreikan familismi on Leitnerin (2003) mukaan ns. luontaista familismia. Esping-Andersenin (1999,51) mukaan “familismi kulkee helposti käsi kädessä hyvin passiivisen ja kehittymättömän perhepolitiikan kanssa”. Yleensä maissa, joissa valtiolla on suuri rooli, perhepolitiikka on kehittynyt erillisenä sosiaalipolitiikan osa-alueena, jolla on omat hallinnolliset rakenteet ja rahoituslähteet (Hantrais & Letablier 1996, 186). Kreikassa tällaista tapaa järjestää perhepolitiikkaa ei perinteisesti ole ollut ja Kreikka on ollut yksi harvoista Euroopan unionin jäsenmaista, joka ei ole edes liikkunut sellaiseen suuntaan.

Vastuu perhepolitiikasta on Kreikassa delegoitu monille eri yksiköille. Perhepolitiikkaan liittyviä asioita hoitavat terveydenhuoltoon, sosiaaliturvaan, koulutukseen ja työllisyyteen keskittyneet yksiköt, joten kokonaiskuvaa perhepolitiikasta on vaikea hahmottaa. Samalla tämä tarkoittaa sitä, että yksittäiset toimenpiteet ovat myös huonosti koordinoituja ja niiden todellisia vaikutuksia ei ole kyetty selvittämään. (Sarikaki 2001, 14.) Toisin sanoen Kreikan

perhepolitiikasta ovat puuttuneet selkeät päämäärät ja suunnitelmat ja ongelmia ei ole usein pystytty määrittelemään.

Perhepoliittiset toimenpiteet ovat Kreikan järjestelmälle tyypillisesti olleet selektiivisiä. Ensimmäiset merkit alkavasta perhepolitiikasta tulivat demokratian palauduttua vuonna 1975, jolloin sukupuolten välinen tasa-arvo julistettiin. Tämän lisäksi äidit, joilla oli neljä lasta tai enemmän, saivat eläkkeen eliniäkseen. Seuraavat toimenpiteet tulivat vasta 1990-luvulla, ja ne olivat seurauksia väestön pienenemisestä. Naimattomat äidit alkoivat saada avustuksia (lapsilisää) ja oikeus äitiyslomaan tunnustettiin lainsäädännössä. (Matsaganis 2002, 164-165.)

Nykyään tilanne on jonkin verran kehittynyt. Äitiysloma on kuitenkin verrattuna toisiin EU-maihin lyhyt, julkisen sektorin työntekijöitä lukuun ottamatta ja lapsilisät ensimmäisestä, toisesta ja kolmannelta lapsesta ovat pieniä. Vasta neljännessä lapsesta alkaen Kreikan järjestelmä muuttuu anteliaaksi (Matsaganis, 2002, 175-176.). Yleisesti ottaen Kreikan perhepolitiikkaan ovat heijastuneet perinteiden värittämät ideat. Perhepolitiikka on kohdistunut yli kolmilapsisiin perheisiin ja tarjoaa muille perhemalleille ohuen ja lyhytaikaisen sosiaaliturvan.

Muutospaineita perhepolitiikkaan on lisännyt naisten kasvava osallistuminen työmarkkinoille. Kreikkalaisten naisten työllisyysaste on siitä huolimatta EU-maiden matalimpia. Kreikan tapauksessa kehittymätön ja päämäärätön perhepolitiikka on johtanut kehittymättömään lastenhoitojärjestelmään sekä perheen aseman korostumiseen yhteiskunnassa, mikä taas on vaikeuttanut naisten laajamittaisempaa siirtymistä työmarkkinoille. (Daouli, Demossis & Giannakopoulos 2004, 28). Viime vuosina perhe onkin noussut julkisen keskustelun aiheeksi Kreikan tiedotusvälineissä ja virallisissa suunnitelmissa koskien väestöä, työllisyyttä ja sosiaaliturvaa. Erilaisia toimenpidesuunnitelmia on kehitetty ja niiden tähtäimenä on ollut tukea äitiyttä ja perhe-elämän ja työn yhdistämistä. (Alipranti & Nikolau 2005.) Kuitenkin Kreikan hallituksen harjoittama perhepolitiikka on nähty vaatimattomaksi ja sen vastaavuutta nykytilanteeseen ja sen preferenssejä on kritisoitu voimakkaasti (ks. Sratigaki 2004; Venieris 2004).

Sukupuoli ja työmarkkinat

Sukupuoleen ja työmarkkinoihin liittyvänä ongelmana Kreikassa on nähty myös se, että samalla kuin kahden ansaitsijan perheet ovat hitaasti lisääntyneet, sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen sosiaalisten roolien suhteen ei ole reagoitu. Naiset siis lisääntyneestä työssäkäynnistään huolimatta kantavat pääasiallisen vastuun kotitöistä ja lasten hoidosta

(Maratou-Alipranti 1999; Symeonidou 2002, 336.)

Myös miesten ja naisten välisestä palkkaerosta on keskusteltu. Vuoden 1988 dataan perustuneessa tutkimuksessa (Kanellopoulos 1997) tutkittiin julkisen ja yksityisen sektorin palkkaeroja vertailemalla keskiarvoja. Sukupuolten välinen palkkaero selitettiin naisten matalammalla koulutustasolla. Toisessa tutkimuksessa (Kanellopoulos & Mavromaras 2002) selvitettiin miesten ja naisten osallistumista työmarkkinoille ja sukupuolten välisiä palkkaeroja vuosina 1988-1994. Tutkimuksen johtopäätöksissä todettiin, että palkkaero on olemassa ja se on noussut tutkittuina vuosina. Suurimmaksi syyksi tähän löydettiin naisten eriarvoinen kohtelu työmarkkinoilla.

Nuorten naisten koulutustaso on kohonnut ja kouluttautuminen yleensäkin on lisääntynyt vahvasti Kreikassa, mutta se ei ole vielä muuttanut työmarkkinoilla vallitsevaa todellisuutta ja eriarvoisuutta. Naisten eriarvoiseen kohteluun työmarkkinoilla liitetään usein termi ”lasikatto”, johon liitetään yhtenä osatekijänä ongelmat, jotka johtuvat naisten kaksoisroolista työnteon ja kotitöihin liittyvän roolin välillä (Crampton & Mishra 1999, 105).

Kreikkalaiset yhtiöt ovat kuitenkin viime vuosina rekrytoineet voimakkaasti naisia, mutta useimmissa tapauksissa työsuhteet ovat olleet epävarmoja ja alemman tason töitä (European Foundation 2002). Nuoret kreikkalaiset naiset ovat päässeet myös suurella volyyymilla opiskelemaan talous- ja hallintotieteitä saavuttaakseen tarpeelliset tiedot ja taidot pärjätäkseen työelämässä, mutta opiskelujen jälkeen he eivät ole onnistuneet pääsemään koulutustaan vastaaviin töihin yhtä tehokkaasti kuin miehet. Valmistuneista miehistä 87 prosenttia onnistuu pääsemään koulutustaan vastaaviin töihin valmistumisensa jälkeisen vuoden aikana, kun vastaavasti naisista vain 13 prosenttia onnistuu tekemään saman (Mavridis 2002, 25).

Kyriazis (1998) tutki, miten sotien jälkeisen ajan modernisaatioon liittyvät muutokset ovat heijastuneet sukupuolten välisiin suhteisiin työmarkkinoilla. Hänen mukaansa lainsäädännön avulla naisten asemaa on parannettu, mutta tämä idea ei ole siirtynyt yksilötasolle. Hän pitää naisten lisääntyneitä palkkatöitä välttämättömänä roolien muutokselle, mutta hänen mukaansa uutta ”sukupuolisopimusta” työmarkkinoilla ei ole vielä syntynyt, koska perhe on kreikkalaisessa yhteiskunnassa säilynyt niin merkittävänä yksikkönä. Naisten työssäkäyntiä Kyriazis piti ennemminkin perhestrategiana tulojen lisäämiseen, kuin indikaattorina liberaalimmista sukupuolirooleista.

Strategiaraportti, työ- ja perhepolitiikka ja sukupuolten vastuusuhteet

Kreikan työmarkkina- ja perhepolitiikan mahdollisen eurooppalaistumisen selvittämiseksi analyysi aloitettiin perehtymällä Kreikan strategiaraporttiin, joka noudattelee tyyliään ja tavoitteiltaan eurooppalaistumisprosessin suuntalinjoja. Strategiaraportin on laatinut Kreikan talous- ja finanssiministeriö nimikkeellä ”National Reform Programme 2005-2008. Implementation Report 2006” lokakuussa 2006. Raportti on saatavilla Euroopan komission internet-sivuilta (<http://ec.europa.eu/growthandjobs>) englanniksi ja kreikaksi. Seuraavassa analyysissä on käytetty englanninkielistä versiota.

Analyyserin avulla strategiaraportista haettiin asioita, jotka liittyivät työ- ja perhepolitiikkaan sekä sukupuolten vastuusuhteisiin työ- ja perhe-elämässä. Sukupuolten vastuusuhteisiin kiinnitetään huomiota, koska se näyttäytyi kirjallisuuskatsauksen perusteella erityisen merkittävänä tekijänä Kreikassa. Nämä asiat kerättiin ensimmäisessä vaiheessa suhteellisen väljien teemojen alle ja loppuvaiheessa analyysiä jatkettiin ja teemojen sisällöt käsitteellistettiin ja luokiteltiin eurooppalaistumisprosessiin tai perinteiseen politiikkaan kuuluviksi. Strategiaraportista otettujen lainausten käännöksissä on pyritty säilyttämään alkuperäisen kaltainen muotoilu.

Strategiaraportista selviää, että Kreikan työ- ja perhepoliittisten toimenpiteiden koordinoinnista ovat vastuussa työllisyyden ja sosiaaliturvan ministeriö (Ministry of Employment and Social Protection) ja opetuksen ja uskonnollisten asioiden ministeriö (Ministry of Education and Religious Affairs). Esitettyjen toimenpiteiden tavoitteena ovat täystyöllisyys (työllisyysaste tulisi tavoitteiden mukaan olla 70 % vuoteen 2010 mennessä ja naisilla yli 60 %), työvoiman laadun ja tuottavuuden parantaminen sekä inhimilliseen pääomaan investointi. Raportin mukaan kreikkalaisten miesten työllisyysaste oli vuonna 2006 74,2 % ja naisten 46,1 %.

Osa-aikatyöt

Aiemmin (sivulla 42) todettiin, että vaikka muualla Etelä-Euroopassa osa-aikatöiden tekeminen on lisääntynyt, niin Kreikassa tilanne ei ole muuttunut 1990-luvun puolivälin tasosta. Osa-aikatöiden lisääminen vaikuttaa kuitenkin olevan merkittävin keino, jolla työmarkkinoiden joustavuutta pyritään lisäämään. Kreikan hallitus on päättänyt luoda 400.000 uutta työpaikkaa seuraavan neljän vuoden aikana ja tämä tavoite vaatisi voimakkaita interventioita Kreikan työmarkkinoille. Kuitenkin jo vuonna 2000 tavoite on ollut samanlainen, mutta työpaikkojen määrä ei ole lisääntynyt juurikaan. Tilanne on kuitenkin Kreikan hallituksen tiedossa:

Viimeisten vuosien aikana Kreikka on kehittänyt riittävän lakisääteisen työelämän joustavuuteen liittyvän kehityksen, mutta sitä ei ole hyödynnetty onnistuneesti. Osana yrityksiä laajentaa osa-aikatöiden tekemistä – joita kreikkalaiset työnantajat ja -tekijät eivät ole pitäneet houkuttelevina – säädettiin laki, joka mahdollistaa osa-aikatöiden tekemisen laajemmin julkisella sektorilla ja paikallishallinnoissa. (Sivu 47.)

Laki 3448/Maaliskuu 2006, joka korvaa lain 3250/2004 antaa paikallisille viranomaisille mahdollisuuden rekrytoida osa-aikaisia työntekijöitä ja erillisessä kategoriassa henkilöitä, jotka ovat jääneet työttömiksi massairtisanomisissa tai yrityksen lopetettua toimintansa.. Edellä mainittuja varten valmistellaan viranomaisten taholta erityissuunnitelmia...kolmihenkinen apulaisministerikomitea hyväksyi heinäkuussa 2006 lain 3448/2006 perusteella 2165 osa-aikaista työpaikkaa...ja rohkaisevia tuloksia on jo saatu. (Sivu 47.)

Kreikan hallitus on luonut mallin, jonka tarkoituksena on lisätä Kreikan työelämän joustavuutta, mutta sitä ei ole saatu siirrettyä käytännön tasolle kunnolla. Pääasiallisena ongelmana asiassa on se, että työntekijät ja työnantajat eivät ole nähneet osa-aikatöitä houkuttelevina. Kuitenkin osa-aikatöitä pyritään lisäämään myös julkisella sektorilla. Kokonaisuudessaan avautuvien osa-aikatyömahdollisuuksien määrä ei ole suuri, mutta idealtaan käytäntö on Kreikan julkisella sektorilla uusi.

Aiemmin tutkielmassa (sivulla 40) todettiin, että naiset ja nuoret kärsivät korkeasta työttömyydestä ja työskentelevät epävarmoissa työsuhteissa pääasiassa pienissä yrityksissä tai harmaan talouden alueella. Toisenlaista ilmaisumuotoa käyttämällä asia tarkoittaa sitä, että naiset ja nuoret Kreikassa työskentelevät hyvin usein perheyriyksissä ja heitä ei ole varsinaisesti rekisteröity työntekijöiksi ja heistä ei makseta työnantajamaksuja. Pyrkimys osa-aikatöiden lisäämiseen onkin siis osaltaan pyrkimystä rekisteröimättömän työnteon rekisteröintiin, johon myös strategiaraportissa on paneuduttu ehdottamalla toimenpiteitä harmaan talouden kitkemiseksi. Harmaan talouden ja perheyriyksissä työskentelevien rekisteröimättömien työntekijöiden kokonaiskuvasta ei ole kuitenkaan saatavissa luotettavaa informaatiota, josta voisi tehdä laajempia johtopäätöksiä.

Naiset töihin

Kreikkalaisten naisten osallistuminen työvoimaan on edennyt hitaammin, kuin useimmissa muissa Euroopan maissa. Vaikka aktiivisuuden aste (46,1 %) Kreikassa syntyneestä populaatiosta on yhä alle EU-tason, on naisten osallistuminen työmarkkinoille kohonnut merkittävästi viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Vuonna 1981 se oli 27 %, vuonna 1991 32 %, vuonna 1997 36,2 % ja vuonna 2001, 41,9 % (NSSG, 1997; 2000–2001). Kreikan strategiaraportissa asiaan on puututtu seuraavalla tavalla:

Erityisiä ohjelmia työttömille naisille, joiden osallistumista rohkaistaan erityisillä kannustimilla. Osallistumisaste naisilla useimpiin ohjelmiin on 60 %, ja joihinkin ohjelmiin – kuten niihin, jotka liittyvät yrittäjyyteen – osallistumisaste on vieläkin korkeampi. Vuonna 2005 ja vuoden 2006 ensimmäisellä neljänneksellä 35000 naista hyötyi kansallisista ohjelmista ja 1500 osallistui tehostetun intervention ohjelmiin. (Sivu 44.)

Naisten työttömyyden vähentämiseen pyritään osaltaan vastaamaan aktiivisella työvoimapolitiikalla, johon kuuluvat perinteisten määritelmien mukaan työnvälityspalvelut, työvoiman uudelleen kouluttaminen ja ryhmäkohtainen taloudellinen subventointi työpaikoilla tai yrityksen perustamisen yhteydessä (Calmfors, Forslund & Hemström 2002, 2). Martinin (1998, 27) mukaan se voi kuitenkin huonosti suunniteltuna olla lähinnä osa passiivisia keinoja, mikäli sen avulla ei saateta ihmisiä tuottavaan työhön. Kuitenkin työvoimapolitiikka on toiminut parhaiten juuri naisten tapauksessa (emt.).

Kreikan strategiaraportissa mainitut ohjelmat pitävät sisällään ammatillista koulutusta, työssäoppimista, syrjäytymisvaarassa olevien koulutusta sekä yrittäjyyskoulutusta. Yrittäjyyskoulutuksen päämääränä on lisätä yrittäjien tieto- ja taitotasoa. Erityisesti yrittäjäkoulutus on ollut suosittua. Ongelmana on kuitenkin se, että Kreikka on EU:n yrittäjärikkain maa, ja tyypillisesti yritykset ovat pieniä yhden hengen ja perheen yrityksiä. Kreikkaa koskevissa köyhyystutkimuksissa on huomattu, että Kreikan tapauksessa yrittäjillä köyhyysriski on erityisen suuri ja yksityisyrittäjyyden määrä ja köyhyys korreloivat alueellisesti vahvasti keskenään (Gikilias & Kazon 2005). Kreikka on kuitenkin ottanut ohjelmaansa uusia keinoja ja pyrkii niitä strategiaraportin mukaan toteuttamaan. Kuitenkin komission arvion mukaan aktiiviseen työvoimapolitiikkaan käytettävä rahamäärä on ollut alhainen ja laskusuunnassa (Euroopan Komissio 2006c).

Perheen ja työelämän yhdistäminen

Perheen ja työelämän yhdistäminen näyttäisi olevan hallitseva eurooppalainen diskurssi ajatellen perhepolitiikkaa. Vaikka perhepolitiikka on loppujen lopuksi jäsenvaltioiden itsensä ratkaistavissa, vaikuttasi kuitenkin, että juuri perheen ja työelämän yhdistäminen on yhteinen huolenaihe Euroopan unionin tasolla sekä sen jäsenvaltioissa. Esimerkiksi Saksan puheenjohtajakaudella 2007 asia nostettiin keskusteluun.

Monissa Euroopan unionin dokumenteissa on suoraan tai epäsuorasti ilmaistu, että sukupuolten välinen tasa-arvo voidaan saavuttaa siten, että miehet lisäävät vastuutaan perheestä ja naiset osallistuvat enemmän työntekoon. Kuitenkin juuri naiset joutuvat usein kaksinkertaisen taakan

alle yrittäessään sovittaa työnteon ja perhe-elämän vaatimuksia yhteen. Kreikassa tehdyt tutkimukset osoittavat, että työssäkäyvät naiset tekevät yli 80 % kotitalouteen ja perheeseen liittyvistä askareista. Tällainen luo esteitä työ ja perhe-elämän yhdistämiseen tähtäävässä politiikassa, koska ei kansallisvaltio, eikä EU voi puuttua merkittävästi kotiaskareiden jakamiseen Kreikassa. (Alipranti & Nikolau 2005.)

Kreikan strategiaraportissa vastaus työ- ja perhe-elämän yhdistämiseen on seuraavanlainen:

Toimenpiteitä tehdään työn- ja perhe-elämän yhdistämisen helpottamiseksi parantamalla kunnallisia hoivarakenteita ja kehittämällä vanhempainvapaata. Tarkemmin, uusi virkamiehiä koskevan lakiluonnoksen valmistelu on jo lähes suoritettu pätevän komitean toimesta. Komiteaan osallistuu myös virkamiesten järjestön (ADEDY) hallintotaso. Myös paljon toimenpiteitä tehdään naisten tukemiseksi heidän yrittäessään yhdistää perhe ja ammatilliset aktiviteetit. Erityinen huolenpito kohdistetaan naimattomiin äiteihin ja äiteihin, joilla on monta lasta. (Sivu 44.)

Naisten osallistumista työmarkkinoille tuetaan myös kunnallisten hoivarakenteiden toiminnalla (päivähoito, lasten luovat leikkikeskukset, kunnalliset hoivayksiköt yms.). (Sivu 45.)

Perheen ja työelämän yhdistämistä tuetaan siis vahvistamalla hoivapalveluita ja kehittämällä äitiyslomaa. Vaikka täysin luotettavaa dataa Kreikan lastenhoitopalveluista ei ole saatavilla, on lastenhoitopalvelujen määrä kuitenkin huomattavasti pienempi kuin muissa Euroopan unionin maissa. Empiiriset todistukset tukevat sitä, että matala institutionaalinen tuki lapsia omaavia työssäkäyviä naisia kohtaan pakottaa naisia kantamaan suurimman vastuun ja hoivan perheestä ja huollettavista (Symenidou 2000). Päivähoidon toiminnasta puhutaan ylimalkaisesti, mutta toisaalta raportista löytyy maininta siitä, että päivähoitopaikkoja tullaan lisäämään pääasiassa yksityisten palvelujen kautta.

Kreikassa tyypillisin järjestely hoitaa lastenhoito on järjestää lastenhoito kotona. Tällaiseen järjestelyyn ei saa valtiolta tukea. Hieman harvemmin lastenhoito järjestetään yksityisten palveluntarjoajien suhteellisen kalliiden palvelujen kautta. Tällaiset palvelut ovat verovähennyskelpoisia. Julkisia lastenhoitopalveluja on tarjolla, mutta niiden tarjoamat paikat ovat merkittävästi todellista tarvetta vähäisempiä. Alle kolmevuotisten lasten suhteen lastenhoitopalveluja pystytään tarjoamaan vain noin kolmelle prosentille lapsista. (Bagavos 2000.)

Uusi institutionaalinen viitekehys tavoitteena lisätä naisten työllistettävyyttä tähtäimenä työn ja perhe-elämän yhdistäminen, on tulossa perustuen henkilökohtaisen lähestymistavan sovellukseen (sivu 45).

Uusi institutionaalinen viitekehys pitää pääasiassa sisällään negatiivisten stereotyyppien eliminointia. Näillä tarkoitetaan naisten ja miesten tyypillisiä rooleja perheessä ja yhteiskunnassa. Tärkeimmäksi keinoksi raportissa mainittiin eräänlainen koulutusprosessi,

jossa vanhemmat ja erityisesti isät tehdään tietoisiksi asiasta. Koulutusta on tarjolla myös lapsille ja opettajille. Ammatillista segregatiota ja stereotyyppisiä vastaan julkistettiin ohjelma, jossa toimenpiteinä oli painaa opasmateriaalia kirjastoihin sekä ottaa naissukupuolen tarpeet huomioon teknisten alojen koulutuksessa. Lisäksi tärkeäksi ohjelmaksi voidaan nimetä ohjelma nimeltä "Tasavertaiset kumppanit", jossa pohditaan miesten roolia työ- ja yksityiselämässä. Ohjelman tavoitteena on nostaa yhteiskunnan tietoisuutta työn ja perhe-elämän yhdistämisessä ja pohtia miesten roolia siinä. Pääkohderyhmät ovat esikouluikäiset lapset, murrosikäiset ja isät.

Toisena tärkeänä toimenpidetkokonaisuutena negatiivisten stereotyyppien eliminoinnissa on seksuaalisen häirinnän kitkeminen. Kreikassa otettiin elokuussa 2006 käyttöön uusi laki, joka tunnistaa seksuaalisen häirinnän työpaikalla ja sisällyttää samalla seksuaalista häirintää koskevan EU-direktiivin kansalliseen lainsäädäntöön ja täyttää näin Euroopan unionin suositukset. (Kreikan pysyvä edustusto YK:ssa 2007.)

Isille isyyslomaa

Kreikkalaisista miehistä on nykytutkimuksessa yllättävän vähän tietoa, mikä johtunee laadullisen tutkimuksen niukkuudesta Kreikassa. Olemassa olevat tutkimukset käsittelevät lähinnä työelämää ja ammatteja. Tilastoaineiston perusteella kuitenkin selviää, että kreikkalaiset miehet tekevät tuntimääräisesti eniten töitä Euroopassa ja heidän palkkansa ovat suhteellisen pienet (OECD 2007; OECD 2008). Strategiaraportissa ei ole suoraan juuri ollenkaan puhetta miehiin kohdistuvista toimenpiteistä, mutta yksi kappale heille on sentään suotu:

Suodaan vanhempainlomaa myös miehille. Tarkemmin isät, jotka toimivat virkamiehinä saavat tehdä lyhennettyä työpäivää tai käyttää oikeutta lastenhoitoon, jos äiti ei hyödynnä etua. Sama oikeus tunnustetaan myös yksinhuoltajille. (Sivu 44.)

Vanhempainlomaa koskeva oikeus on rajattu virkamiehiin, mikä vahvistaa kreikkalaista tiettyjä ryhmiä suosivaa (insiders-outsiders) ajattelua.

Suurperheille etuja

Aiemmin tutkielmassa insiders-outsiders ajattelu (sivu 45) näkyi Kreikan perhepolitiikassa, joka on siis painottunut neli- ja useampilapsisiin perheisiin ja tarjoaa ohuen ja lyhytaikaisen sosiaaliturvan muille perheille.

Kreikassa, kuten muuallakin Euroopassa syntyvyys on alentunut selvästi viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Kreikassa tyypillisellä perheellä on kaksi lasta, mutta kolmea tai sen yli menevää lapsimäärää pidetään ideaalimääränä (Symenidou 2000).

Kolmannen tai sitä useamman lapsen syntyessä, työntekijät saavat kasvatuslomaa kolme kuukautta täydellä palkalla...jokaisesta yli kolmen menevästä lapsesta, synnyttämisen jälkeinen loma lisääntyy yhdellä kuukaudella. Neljännestä lapsesta on mahdollista saada työaikoihin helpotuksia kahden vuoden ajalle. (Sivu 44.)

Myös Kreikan strategiaraportissa tämä ideaalimäärä näyttäytyy selvästi, eli suurempaa lapsimäärää tuetaan sekä rahallisesti että lomien suhteen. Perinteinen politiikka tietynlaisten perhemallien suosimisessa näyttää jatkuvan, vaikka todellisuudessa tällaiset perheet ovat vähenemässä.

Eurooppalaistumista työmarkkinapolitiikassa, perinteitä perhepolitiikassa

Kreikan strategiaraportissa oli edellä käsiteltyjen asioiden lisäksi myös paljon samankaltaisia toimenpiteitä, mutta tämän tutkielman tarkoituksen kannalta ne eivät tarjoa sisällöllisesti mitään uutta, vaan niissä käsitellään samoja asioita hieman eri näkökulmasta. Sosiaaliturvasta on syytä mainita, että raportin mukaan sosiaaliturvan tasoa tarkistetaan useissa etuusryhmissä hieman ylöspäin. Raportista ja tekstinäytteistä löytyi selvästi asioita, jotka saatiin alustavan tarkastelun jälkeen liitettyä joko eurooppalaistumisen tai perinteiden vaikutusalueelle. Taulukossa 3 on esitetty edellä mainittu jako pelkistetysti.

Taulukko 3. Työmarkkina- ja perhepolitiikan eurooppalaistuminen

<i>Työmarkkina- ja perhepolitiikka</i>	
<u>Eurooppalaistuminen</u>	<u>Perinteet</u>
<i>Aktiivinen työvoimapolitiikka</i>	<i>Lastenhoito</i>
<i>Työn ja perhe-elämän yhdistäminen</i>	<i>Perhemalli</i>
<i>Osa-aikatyöt</i>	<i>Selektiivisyys</i>

Eurooppalaistumiseen laskettiin kuuluvaksi aktiivinen työvoimapolitiikka, työn ja perhe-elämän yhdistäminen ja osa-aikatyöt. Perinteiseen tapaan järjestää asiat kuuluvat lastenhoidon järjestäminen, perhemalli sekä selektiivisyys. Todellisuudessa jako ei ole näin yksinkertainen, koska periaatteessa kaikki taulukon käsitteellistetyt luokat liittyvät toisiinsa ja ovat samalla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Aktiivinen työvoimapolitiikka on selvästi eurooppalaistumisen tai modernisaation alueelle kuuluva toimenpide, koska Kreikassa perinteisesti ei työttömän tilanteeseen ole aktiivisesti pyritty puuttumaan suoraan. Kreikan strategiaraportissa on esitetty toimenpiteitä, joilla pyritään houkuttelemaan ja saamaan enemmän ihmisiä työmarkkinoille. Jo aiemmin mainitun työttömien koulutuksen lisäksi julkisia työvoimapalveluja pyritään modernisoimaan ja luodaan tietojärjestelmiä, joilla pyritään parantamaan työntekijöiden, työnantajien ja työelämän tutkimuslaitosten kohtaavuutta. Kuitenkin strategiaraportista ilmenee, että yksityisten työvoimapalvelujen toimintaa seurataan ja pidetään tärkeänä osana työttömien työllistämistä ja työelämään siirtymistä. Myös tukityöllistämistä kehitetään ja se on kohdistettu pääasiassa naisille. Tällä hetkellä ohjelma toimii yhteistyössä kahdenkymmenen yrityksen kanssa ja tukityöllistäminen kohdistuu pääasiassa yksityiselle sektorille.

Työn ja perhe-elämän yhdistäminen Euroopan tasolla ja maailmanlaajuisestikin on merkittävässä roolissa, koska työelämässä on parhaillaan menossa monia muutoksia. Työajat ovat muuttumassa osa-aikatyön, tiivistetyn työviikon ja erilaisten vuorojärjestelmien suuntaan ja työtä halutaan myös jakaa useampien tehtäväksi. Kreikassa työmarkkinoiden tilanne on pysynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen melko stabiilina. Miesten työllisyysaste on jo yli Lissabonin strategian tavoitteiden, mutta naisten osalta tilanne on heikko. Kreikan tapauksessa yhteiskunnassa vallitseva sukupuolijärjestelmä ja myös toisaalta perinteinen tapa hoitaa asioita on vaikeuttanut naisten laajamittaista osallistumista työmarkkinoille. Kuitenkin ajatus työ- ja perhe-elämän yhdistämisestä noudattelee vahvasti eurooppalaistumisen logiikkaa. Huomattavaa on, ettei vallalla olevien sukupuoliroolien kyseenalaistaminen ole lähtenyt esimerkiksi naisasialiikkeen tai työntekijäjärjestön kautta, vaan on Euroopan unioni- ja valtiolähtöistä. *Osa-aikatyöt* palvelevat samaa logiikkaa. Työnantajat ja työntekijät eivät ole strategiaraportin mukaan kiinnostuneita osa-aikatöistä, mutta niitä tulisi lisätä, jotta työllisyysastetta saataisiin nostettua.

Lastenhoidon järjestäminen strategiaraportin tasolla noudattelee perinteisen politiikan suuntalinjoja. Asia on mielenkiintoinen, koska naisten suurempi osallistuminen työmarkkinoille vaatisi päivähoidopaikkojen voimakasta lisäämistä, mutta vaatimattomat toimenpiteet tukevat sitä, että perhe on ensisijainen hoivan järjestäjä, koska muita vaihtoehtoja ei ole juuri tarjolla. Mielenkiintoisen lisän Kreikan lastenhoidon järjestämiseen tuo kuitenkin maahanmuuttajakysymys, johon palaan myöhemmin.

Perhemalli ja *selektiivisyys* laskettiin kuuluviksi perinteiseen politiikkaan, koska strategiaraportissa perhepoliittiset toimenpiteet kohdistuivat Kreikalle perinteiseen tapaan tietyinkokoisille perheille tai tietyille ammattiryhmille.

Kokonaisuudessaan eurooppalaistumisen ja perinteiden vuorovaikutuksesta välittyvä kuva, jossa eurooppalaistumisprosessin onnistumisen väistämättömänä seurauksena olisi kreikkalaisen perheen ja sukupuolijärjestelmän uudelleenorganisointi. Vaikka tutkielmassa on käsitelty naisten asemaa kreikkalaisessa yhteiskunnassa ja syrjiviä käytäntöjä työmarkkinoilla, on syytä seuraavaksi avata myös hieman kreikkalaisten naisten käsityksiä asiasta.

Kreikkalaisten naisten asenteet työ- ja perhe-elämän kysymyksiin

Työpaikan valintaa koskevasta European Social Survey- kysymyksestä (liitetaulukko 1) ilmenee, että kreikkalaiset naiset pitävät työpaikan valinnassa erityisen tärkeänä varman ja pitkäkestoisen työn saantia. Ero on huomattava kaikkiin muihin klustereihin verrattuna, mutta pääasiassa kokonaiskuva näyttää siltä, että kattavamman sosiaaliturvan omaavissa maissa, kuten Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa varman ja pitkäkestoisen työn saantia ei pidetä yhtä tärkeänä. Kreikkalaisista nuorista naisista (18-30 v) peräti 83 prosenttia vastasi samaan kysymykseen hyvin tärkeää-vaihtoehdon (liitetaulukko 2). Tällainen tilanne selittää osaltaan sitä, että osa-aikatoihin suhtaudutaan skeptisesti. Työn ja perhe-elämän yhdistämistä koskevasta kysymyksestä (liitetaulukko 3) selviää, että kreikkalaiset naiset pitävät huomattavasti tärkeämpänä muihin klustereihin verrattuna sitä, että työ mahdollistaa työnteon ja perhe-elämän yhdistämisen. Kuitenkaan kokonaisuudessaan missään klusterissa työn ja perhe-elämän yhdistämistä ei nähdä merkityksettömänä, mutta Kreikassa on merkittävästi enemmän hyvin tärkeää-vastausvaihtoehdon valinnoita kuin toisissa klustereissa.

Lastenhoitopalvelujen lisäämistarpeeseen liittyvässä kysymyksessä (liitetaulukko 4) näyttää siltä, että palvelutuotannoltaan kehittymättömämmässä maissa, kuten Espanjassa, Puolassa, Portugalissa, Irlannissa ja Kreikassa naiset kaipaavat enemmän lastenhoitopalvelujen lisäämistä kuin muualla Euroopassa. Toisaalta kreikkalaisista naisista noin 70 prosenttia on tyytyväisiä nykytilanteeseen, joka tarkoittaa aiemman tarkastelun perusteella Kreikan kohdalla sitä, että perhe on pääasiallinen hoivan järjestäjä. Mielenkiintoisessa kysymyksessä sukupuolien välisestä vastuunkannosta kodin ja lasten suhteen (liitetaulukko 5) kreikkalaiset naiset erottuivat taas muiden klusterien vastaajista. Kreikkalaisista naisista vain 27 prosenttia oli täysin samaa mieltä siitä, että miesten tulisi kantaa kodista ja lapsista yhtä suuri vastuu kuin naisten. Ero on huomattava muihin klustereihin verrattuna siltikin, vaikka samaa mieltä- ja

täysin samaa mieltä-vastausvaihtoehdot yhdistettäisiin.

Maahanmuuttajat työvoimana ja kotiapuna

Kreikan työmarkkinatilannetta kuvattaessa mainittiin, että myös maahanmuuttajien vaikutusta muutosprosesseihin kreikkalaisessa yhteiskunnassa tarkastellaan. Ulkomaalaisten tai maahanmuuttajien määrästä Kreikassa on vaikea saada luotettavaa tietoa ja heidän määräkseen on arvioitu kaikkea kuudensadantuhannen ja miljoonan väliltä. Kuitenkin useimmissa tutkimuksissa on luotettu seuraavassa taulukossa (taulukko 4) esiintyvään informaatioon, josta huomaa, että maahanmuuttajien määrä ja osuus väestöstä on kasvanut merkittävästi vuosien 1991-2001 välillä.

Taulukko 4. Maahanmuuttajien määrän kasvu Kreikassa

Väestö	1991	2001
Kreikan koko väestö	10,260,000	10,964,020
joista ulkomaalaisia	167,000	797,091
%	2	7

Lähde: National Statistical Service of Greece 2002

Vuoden 2001 luvussa olevien ulkomaalaisten joukossa on vain 47 000 kansalaista EU-maista. Kun maahanmuuttajadataa on analysoitu, on tullut ilmeiseksi, että ulkomaalaisten määrän kasvu viime vuosikymmenenä johtuu melkein kokonaan Euroopan unionin ulkopuolelta tulleista työntekijöistä ja heidän perheistään. Miehiä maahanmuuttajista on hieman enemmän kuin naisia. Useimmat maahanmuuttajat ovat tulleet Kreikkaan ensisijaisesti töihin (54 %) ja seuraavaksi tärkein syy on perheen yhdistäminen. Suurin maahanmuuttajaryhmä tulee Balkanilta. (NSSG 2002.)

Maahanmuuttajista ei löytynyt mainintoja Kreikan strategiaraportin työmarkkinoita ja perhepolitiikkaa käsittelevissä osissa, mutta toisaalta raportista löytyy maahanmuuttajiin liittyvää tekstiä.

Erityisiä toimenpiteitä on aloitettu tavoitteena sopeuttaa oppilaita/opiskelijoita eri kulttuuri- ja kielialueilta koulutusjärjestelmään. Neljä suurta relevanttia projektia on käynnistetty, ja niiden budjettina on 20 miljoonaa euroa. (Sivu 37.)

Eri kulttuuri- ja kielialueilta tulevien oppilaiden ongelmia pyritään raportin mukaan vähentämään. Yleisesti maahanmuuttajien, niin laittomien kuin laillistenkin, lapset saavat käydä koulua Kreikassa. Lisäksi, vaikka laittomilla siirtolaisilla ei ole periaatteessa oikeutta

terveydenhuoltoon, on sellaista kuitenkin järjestetty. Myös maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen ja kulttuurien törmäyksien ehkäisemiseen pyritään panostamaan:

...ammatillinen koulutus. Opettajien tietoisuutta pyritään lisäämään koulutuksella. Kouluissa pohditaan mahdollisia törmäyskursseja, toivotetaan uudet oppilaat tervetulleiksi keskittyen kohderyhmiin, opetusmateriaalia uudistetaan ja oppilaille ja vanhemmille järjestetään tukipalveluja. (Sivu 38.)

Työllistymismahdollisuuksien lisääntyminen maahanmuuttajille johtuu monesta syystä. Väitetään, että kausiluontoisen maataloustyön lisäksi kreikkalaisten naisten kohentunut koulutustaso ja parantunut taloudellinen tilanne ovat vähentäneet tarjontaa ”matalan statuksen” töihin (Maratou-Alipranti & Fakiolas 2003). Toisaalta yksi pääasiallisista tekijöistä, joka on aiheuttanut laajamittaista maahanmuuttoa Kreikkaan, ovat radikaalit reformit, joita tapahtui 1980-luvun lopulla Kreikkaa ympäröivissä entisissä sosialistimaissa. Muiksi syiksi voidaan lukea taloudellinen maahanmuutto kehitysmaista ja poliittinen ja yhteiskunnallinen sekasorto Lähi-idässä.

Joka tapauksessa tarve joustavaan työvoimaan on Kreikassa suuri. Maatalouden lisäksi rakennusalan yritykset, sairaalat, siivouspalveluyritykset, pitopalvelut sekä vähittäismyyntiä harjoittavat kaupat tarvitsevat työvoimaa ja maahanmuuttajat ovat valmiita vastaanottamaan tällaisen työn. Tämän lisäksi maahanmuuttajat ovat alkaneet työskennellä kreikkalaisille perheille. Maahanmuuttajia on palkattu kotiapulaisiksi ja tästä on tullut Kreikassa jossain määrin muoti-ilmiö. Maahanmuuttajanaiset hoitavat tällöin myös perheiden lapsia ja vanhuksia, joita Kreikan tässä vaiheessa kehittymättömät sosiaalipalvelut eivät pysty vastaanottamaan. (Emt.)

On myös esitetty epäilyksiä siitä, että kreikkalaisten yleensä ja kreikkalaisten naisten työelämään siirtymisen vaikeus johtuisi nykytilanteessa maahanmuuttajien vaikutuksesta. Kyselyissä, jotka koskevat maahanmuuttajia, kreikkalaiset ovat maininneet työttömyyden suurimmaksi ongelmaksi, joka aiheutuu maahanmuuttajista (Tsardanidis 2005). Jos aikaisemmin käytetystä ESS-aineistosta otetaan kysymys, jossa kysytään maahanmuuttajien vaikutusta talouteen, on tulos seuraavanlainen (taulukko 5). Vastausasteikossa numero 1 tarkoittaa huonointa ja numero 6 parasta.

Taulukko 5. Maahanmuuttajat hyvä vai huono asia maan taloudelle klusterien mukaan, naiset

Klusterit	Keskiarvo	N	Keskihajonta
1.klusteri	4,72	9382	2,315
2.klusteri	4,74	5379	2,428
3.klusteri	4,88	2478	2,206
Kreikka	3,59	1305	2,406
5.klusteri	3,76	1490	2,310
Yhteensä	4,60	20034	2,368

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Saksa, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Luxemburg, Alankomaat, 2. Klusteri: Tšekki, Espanja, Irlanti, Puola, Portugali, 3. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi, 4. Klusteri: Kreikka, 5. Klusteri: Unkari, Slovenia

Taulukon 5 mukaan kreikkalaiset naiset suhtautuvat kaikkein negatiivisimmin verrattuna muihin klustereihin maahanmuuttajien vaikutukseen talouteen. Kuitenkin kreikkalaisten naistenkin keskiarvo on positiivisella puolella, eli toisaalta maahanmuutto nähdään positiivisena asiana taloudelle, mutta kuitenkin skeptisimmin Euroopassa. Vertailu vuoksi on hyvä tarkastella myös miesten asenteita maahanmuuton talousvaikutuksiin (taulukko 6).

Taulukko 6. Maahanmuuttajat hyvä vai huono asia maan taloudelle klusterien mukaan, miehet

Klusterit	Keskiarvo	N	Keskihajonta
1.klusteri	5,07	8362	2,486
2.klusteri	5,08	4649	2,484
3.klusteri	5,11	2548	2,313
Kreikka	4,31	1027	2,713
5.klusteri	4,09	1244	2,410
Yhteensä	4,97	17830	2,488

Kreikkalaiset miehet suhtautuvat maahanmuuttajien vaikutukseen talouteen positiivisemmin kuin kreikkalaiset naiset ja miesten kohdalla 5. klusteriin kuuluvat unkarilaiset ja slovenialaiset suhtautuvat tähän negatiivisimmin. Mielenkiintoista on se, että miesten parempi suhtautuminen maahanmuuttajien talousvaikutuksiin on yleiseurooppalainen ilmiö. Voisiko kreikkalaisten yleisesti skeptinen maahanmuuttaja-asenne kuitenkin johtua eräänlaisesta työkilpailusta?

Kreikkalaisten asenteet ovat tästä näkökulmasta ymmärrettäviä, koska samalla kun maahanmuuttajien määrä lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, myös kreikkalaisten työttömyys kasvoi voimakkaasti. Tämän lisäksi työttömyyttä väliaikaisesti kokeneiden kreikkalaisten

määrä kasvoi. Vuonna 1996 heitä oli 14,9 % ja vuonna 2001 jo 31,8 %. (Papadopoulos 2005, 5)

On väitetty, että Kreikassa maahanmuuttajia houkuttelee osaltaan laajan harmaan talouden olemassaolo ja erityisesti ammattiliitot ovat maininneet, että tietyillä aloilla kreikkalaisten ja maahanmuuttajien välillä on kilpailua työpaikoista. Tämä on totta erityisesti ”low-skilled”-aloilla, mutta myös rakennussektorilla, jossa laittomasti maahan tulleet työntekijät ovat valmiita työskentelemään pienillä palkoilla ja kreikkalaisten työntekijöiden status on tulossa uhatummaksi (Tsardanidis & Guerra 2000, 330). Tämän vuoksi ammattiliitot ovat vaatineet 1990-luvun puolivälistä asti maahanmuuttajien laajamittaisempaa regularisointia, jotta palkkojen lasku saataisiin pysäytettyä sekä harmaata taloutta hillittyä (emt.).

Yhteenveto

Tapaustutkimusosassa tarkasteltiin keinoja, joilla Kreikka pyrkii pääsemään lähemmäs Lissabonin strategian tavoitteita työmarkkina- ja perhepolitiikassa ja analysoitiin, onko esitettyjen toimenpidemallien sisällöissä kyse eurooppalaistumisesta vai perinteisten arvojen värittämästä ajattelusta. Aihetta lähestyttiin esittelemällä Kreikan suhdetta Lissabonin strategiaan ja jo tapahtunutta eurooppalaistumiskehitystä sekä kuvaamalla Kreikalle ominaista hyvinvoinnin järjestämisen tapaa ja perheen asemaa ja perhepolitiikkaa kreikkalaisessa yhteiskunnassa.

Sisällönanalyysin avulla Kreikan strategiaraportista löydettiin kahtiajako eurooppalaistumisen ja perinteisten politiikkapreferenssien välillä. Eurooppalaistumisen logiikka löytyi työmarkkinapolitiikasta, kun taas perinteiset toimintamallit välittyivät perhepolitiikan toimintamalleista. Naisten laajempi osallistuminen työmarkkinoille vaatisi suurempia interventioita perhepolitiikassa, koska naisten on vaikea irtautua hoivavelvoitteistaan, jos tätä osa-aluetta ei paikata riittävästi taloudellisesti ja palvelutarjonnan laadun suhteen. Kuitenkin näyttää siltä, että Kreikan valtio ei pyri aktiivisesti lisäämään perheen tukemista esimerkiksi päivähoitopaikkojen lisäämisen muodossa, vaan pääasiallinen keino on tulevaisuudessa hoitaa asia markkinoiden avulla, johon oman lisänsä tuovat maahanmuuttajat, jotka tulevat tukemaan kotona suoritettavaa hoivaa.

5. Johtopäätökset ja pohdinta

Johtopäätöksien tekoa varten on syytä palata tutkimuksessa aiemmin esitetyn kuvion *Eurooppalaistuminen tässä tutkielmassa II* (s.12) sisältöön. Tutkielmassa on käsitelty eurooppalaistumista ja tässä tapauksessa viitekehyksenä on toiminut Lissabonin strategia ja myös yleisemmin EU-politiikan siirtyminen kansalliselle tasolle.

Eurooppalaistumistako?

Kreikan reagointia Lissabonin strategian työmarkkinaosioon voidaan tulkita siten, että vaikka tavoitteenasettelu noudattelee eurooppalaistumisessa tarvittavaa logiikkaa, asian tulkinta ei ole kuitenkaan aivan yksinkertaista. Koska monet toimenpiteet ovat riittämättömiä suurempien reformien toteuttamiselle, Kreikan poliittisen järjestelmän eurooppalaistuminen on tyyliään lähellä responsiivista eurooppalaistumista, jolla tarkoitettiin sitä, että poliittisilla toimijoilla ei ole tai on vain vähän pyrkimyksiä siirtää Euroopan unionin logiikka, normit ja dynamiikka kansalliseen järjestelmään. Tällöin eurooppalaistuminen ei suoraan toimi modernisaationa tai muutosvoimana, eikä sinällään muodosta vaihtoehtoa kansalliselle politiikalle. Tällaisesta ovat esimerkkeinä yhteenvedossa mainitut riittämättömät interventiot perhepolitiikassa, joka osaltaan estää työmarkkinoille asetetut tavoitteet.

Kaikki eurooppalaistumisen filtrit toiminnassa

Asioita, jotka toimivat eurooppalaistumista vastaan Kreikassa, löytyy hyvinvointiregiimin tyypistä, poliittisesta perinnöstä ja arvoista. Hyvinvointiregiimissä, joka on perinteisesti hyvin sukupuolittunut, on vaikea suorittaa laajamittaisia reformeja, koska ne vaikuttavat kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin. Perhe on ensisijainen solidaarisuuden lähde, ja pienimuotoiset yksittäiset sosiaaliturvan parannukset eivät riitä muuttamaan tätä tosiasiaa. Tällainen lähtökohta ei riitä muuttamaan kovinkaan nopeasti mieselättäjämalliin pohjautuvaa ansaintamallia ja sosiaaliturvaa. Kuitenkin sukupuolten tasa-arvoisuuden lisäämiseen kohdistuneet toimenpiteet ovat yksi ns. pehmeä eurooppalaistumisen keino edesauttaa muutosta. Toisaalta Euroopan unionin logiikan vaiheittainen omaksuminen sosiaaliturvajärjestelmän osa-alueiden mittaamiseen ja seuraamiseen, mahdollistaa ongelmakohtiin puuttumisen ja näin ollen toimenpiteiden tehokkuuden arvioinnin.

Poliittinen perintö toimii eurooppalaistumista vastaan, ja on vaikeuttanut esimerkiksi aktiivisen työvoimapolitiikan laajamittaisempaa käyttöönottoa. Tällaisten toimenpiteiden tulee Kreikassa kohdata keskittynyt hallintojärjestelmä, vahvat poliittiset puolueet sekä haluttomuus muutokseen. Onnistuminen riippuu siitä, kuinka paljon kyseisiin toimenpiteisiin saadaan tukea

ja kuinka uusien instituutioiden ja vanhojen julkisten organisaatioiden toiminta saadaan sovitettua yhteen. Usein kuitenkin toimenpiteet jäävät liian pienimuotoisiksi, eikä niillä näin ollen ole suurempaa vaikuttavuutta. Tällaisia näkemyksiä ovat esittäneet myös Paraskevopoulos (2001) ja Andreou (2006). Kuitenkin eurooppalaistuminen näkyy Euroopan unionin ohjelma-ajattelun omaksumisessa, mutta sen mukauttaminen kansalliseen järjestelmään sopivaksi on ollut hankalaa.

Myös arvot toimivat ”filtterinä” eurooppalaistumiselle. Useaan otteeseen on todettu, että EU on onnistunut luomaan pohjaa institutionaaliselle muutokselle muuttamalla kansallisten toimijoiden kognitiivista syötettä. Kuitenkin ehkä tärkeimpinä tekijöinä eurooppalaistumista vastaan toimivat traditionalistiset toimintamallit, joiden vuoksi muutos on hidasta. Myös tutkielman ensimmäisessä osassa päästiin tulokseen, jossa Euroopan maista Kreikassa ihmisten arvomaailma on kaikista epäsuotuisin muutokselle. Eräänlainen muutos on kuitenkin väistämätön, koska suurten maahanmuuttajavirtojen vuoksi vuoteen 2015 mennessä ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajia on jo 25 % koko väestöstä.

Perhe muutoksen esteenä

Eurooppalaistumisen suurin este Kreikassa lienee se, että vielä nykyisinkin traditionalistisesti toimiva yhteiskunta ei ole valmis vastaanottamaan muutosta. Kaikissa yhteiskunnassa on asioita, joista ei olla valmiita luopumaan helposti muutoksen edessä ja Kreikassa tämä asia on perhe. Suomessa tällaiseksi asiaksi voidaan ajatella alkoholipolitiikka ja vaikkapa Italiassa italialainen ruoka. Eurooppalaistumisen tai modernisaation logiikan toteuttaminen naisten työssäkäyntiä lisäämällä murtaisi perheen merkitystä yhteiskunnallisena toimijana.

Lissabonin strategian keskeisimpänä tavoitteena on parantaa Euroopan taloudellista kilpailuasemaa suhteessa Yhdysvaltoihin ja Aasiaan. Kuitenkin, jos ajatellaan Euroopan unionin tarjoamia ratkaisuja filtterinä globalisaatiolle, niin Kreikka on onnistunut itse suhteellisen hyvin torjumaan globalisaatiopaineet, koska yritykset ovat olleet tavallisesti pieniä ja kansallisesti toimivia. Samanlaisena estomekanismina työelämän muutokselle on Kreikan tapauksessa toiminut perhe. Lissabonin strategiassa tarjotaan työnteon voimakasta lisäämistä ratkaisuna moniin ongelmiin, jotka koskevat myös ihmisten hyvinvointia. Kuitenkin maista, joissa miehet ja naiset tekevät paljon töitä, on raportoitu paljon ongelmista, joissa kärsijöinä ovat lapset ja nuoret. Tällaisesta kertoo esimerkiksi Jallinojan (2004) artikkeli ja myös perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmista myös modernimmista yhteiskunnista on paljon tutkimusta (esim. Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003).

Kreikan ongelmien ratkaisemiseksi ei ole yksinkertaisia vaihtoehtoja. Pyrkimys lisätä osa-aikatöillä kreikkalaisten naisten työllisyysastetta ei ole nopea ratkaisu ongelmiin. Kreikkalaiset naiset haluavat vakituisen työpaikan, joka mahdollistaa työn ja perheen yhdistämisen. Yhtenä ratkaisuna voisi olla lastenhoitopalvelujen voimakas lisääminen ja niiden käytön tukeminen rahallisesti. Eli toisin sanoen muutos Kreikan työmarkkinoilla riippuu paljon siitä, kuinka paljon perhepolitiikkaan ollaan valmiita panostamaan.

Millaisilla arvoilla eteenpäin?

Vaikka Lissabonin strategian tavoitteet edustavatkin taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä tuottavuuskehityksen logiikkaa, on kuitenkin tärkeää, että Euroopan unioni nykyisessä kilpailutilanteessa Yhdysvaltojen ja Aasian kanssa toteuttaa jatkossa sosiaalisesti oikeudenmukaista politiikkaa ja vaatii uusilta jäsenvaltioilta demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Tutkimuksen ensimmäisen osan arvotarkastelussa ilmeni mielenkiintoisia asioita. Mitä tarkoittavat Unkarin ja Slovenian hedonismien ja suoriutumisarvojen voimakas esiintyminen? Miksi Kreikassa ja Italiassa hedonismiin ja suoriutumiseen sekä perinteisiin liittyvät arvot esiintyvät yhtä aikaa voimakkaina? Miksi Ruotsissa arvot esiintyvät laimeina? Varmaankaan ei ole pelkästään kyse siitä, että hedonististen ja suoriutumisarvojen kannatus viittaisi kyseisten kansakuntien pinnallisuuteen vaan siitä, että valtion tarjoamien turvaverkkojen puute ikään kuin pakottaa ihmiset haaveilemaan menestymisestä. Kreikassa ja Italiassa kyse on menestymisen ihailun lisäksi myös siitä, että perinteiden ylläpito vaatii myös yksilön menestymistä. Ruotsissa taas kollektiivisen päätöksenteon perinne ja valtion laajat hyvinvointitehtävät ovat laimentaneet erilaisten arvojen tärkeyttä yksilölle.

Arvoilla onkin kaksi vastakkaista yhteiskunnallista tehtävää. Toisaalta panna toimintaa käyntiin, sytyttää intohimoja ja toisaalta pitää yhteiskuntaa koossa ja intohimoja kurissa. Hedonismiin ja suoriutumiseen liittyvät arvot soveltuvat sisältönsä puolesta huonosti yhteiskunnan kiinteyttämistehtävään. Toisaalta edellämainitut arvot liittyvät olennaisesti yhteiskunnalliseen muutokseen ja edistykseen. (Helkama 1997, 256.)

Millaisilla arvoilla Eurooppaa sitten viedään eteenpäin tulevaisuudessa? On epätodennäköistä, että kreikkalaisten tai italialaisten perinteitä ja samalla hedonismia sekä suoriutumista suosivasta arvomaailmasta tulisi vallitseva eurooppalainen diskurssi. Todennäköisempää on, että Ruotsin tyylinen arvopluralismi eli normittomuus on lähitulevaisuudessa se suunta, johon

arvomaailma kehittyy yhteiskuntien moniarvoistumisen vuoksi.

Eurooppalaisen arvomaailman rakentumiseen tuovat oman lisänsä maahanmuuttajat, koska hyvin usein ns. perinteisiä arvoja ja sukupuolirooleja kannattavien maahanmuuttajien määrä islamilaisista ja muistakin EU:n ulkopuolisista maista tulee lisääntymään merkittävästi. Arvopluralismin vallitessa on todennäköistä, että tietyissä kulttuuriin ja uskontoon liittyvissä kysymyksissä kansallisvaltiot joutuvat joustamaan ja täten maahanmuuttajat vaikuttavat moniin yhteiskunnan rakentumista määrittäviin tekijöihin normaaliin demokraattiseen keskustelun kautta. Jatkossa olisikin mielenkiintoista vertailla arvoja eri uskontokuntien välillä ja pohtia millaiseksi Euroopan arvomaailma tulevaisuudessa muodostuu.

Työelämän joustavuuden lisäämisessä on tarpeellista ottaa huomioon myös ihmisten tarpeet. Määrä- ja osa-aikaiset, usein huonosti palkatut työsuhteet eivät saa nousta pääasialliseksi tavaksi tehdä töitä vaan Euroopan unionin tulee huolehtia myös työntekijöiden oikeuksista entistä paremmin. Kuitenkin kiristyneessä työelämässä perheen ja lähiyhteisön merkitys eräänlaisena turvasatamana luultavasti lisääntyy.

Lopuksi

Arvojen tutkiminen on haastavaa, koska silloin ollaan tekemisissä käyttäytymistä koskevien käsitysten ja uskomusten kanssa. Tällainen tarkastelu on tyypiltään hyvin abstraktia, eikä se ole suoraan konstruktio todellisuudesta tai palautettavissa todellisuuteen. Euroopan maita koskeneessa tarkastelussa ei voida olettaa, etteikö esimerkiksi perhe olisi tärkeä kaikissa Euroopan maissa. Todellisuudessa missään maassa perhettä ei pidetty merkityksettömänä. Tämän tutkielman ensimmäisessä osassa oli kuitenkin kyse siitä, miten arvot painottuvat tarkastelussa olleiden Euroopan maiden kesken. Tähän tarkoitukseen ESS-aineisto oli käytännöllinen.

Myös tutkielman toista osaa ajatellen arvojen tarkastelu antoi hyvän lähtökohdan, koska pelkkä järjestelmäanalyysi olisi johtanut siihen, että järjestelmä kokonaisuudessaan olisi näyttäytynyt tehottomana, mutta sen erityisempää selitystä tälle ei olisi ehkä voitu antaa. Toisaalta ongelmana tutkielman toisessa osassa oli se, että tutkittava kulttuuri on vieras. Kuitenkin asioiden monipuolinen selittäminen ja faktojen etsiminen sisällönanalyysin tukena paransi sisällönanalyysin luotettavuutta, koska strategiaraportti sinällään ei kerro todellisuudesta vaan ennemminkin siitä, mikä on tavoiteltavaa. Eli siinäkin on loppujen lopuksi kyse arvoista. Tuleekin kysyä, mikä on ihmisille elämässä tärkeintä; abstrakti yhteinen päämäärä vai ne pienet asiat.

Lähteet

- Alogoskoufis, G. (2005) Speech of the Minister of Economy and Finance to the Committee for the National Program of Reforms in the context of the Lisbon Strategy. Pressijulkaisu. 18. Heinäkuuta. Athens: Ministry of Economy and Finance.
- Andreou, G. (2006) EU Cohesion Policy in Greece. Patterns of Governance and Europeanization. *South European Society and Politics* 11(2), 241-259.
- Andreou, G. & Koutsiaras, K. (2002) The Greek Welfare System in the European Context. Teoksessa Panayotis C.I (eds.) *Greece in the European Union. The New Role and the New Agenda*. Athens: Greek Ministry of Press and Media, 156-168.
- Anttonen, A. (2005) Vertailut ja sosiaalipolitiikan tutkimuksen uusi suunta. *Janus* 13 (3), 268-288.
- Bagavos, C. (2000): The situation of families in Greece. General monitoring report 2000. Vienna: European Observatory on Family Matters.
- Börzel, T. (1999) Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in German and Spain. *Journal of Common Market Studies* 37(4), 573-596.
- Calmfors, L., Forslund A. & Hemström M. (2002). Does Active Labour Market Policy Work? Lessons from the Swedish Experiences. Seminar Paper no. 700. Institute for International Economic Studies: Stockholm University.
<www.iies.su.se/publications/seminarpapers/700.pdf> Viitattu 30.7.2007.
- Cavanagh S. (1997) Content analysis. Concepts, Methods and Applications. *Nurse Researcher* 4, 5-16.
- Crampton, S. ja Mishra, S. (1999) Women in management. *Public Personnel Management* 28(1), 87-106.
- Davidov, E. (2006) Bringing values back in. A Multiple group comparison with 20 countries. Measurement, Causes and Consequences. Power Point-esitys.
<www.s3ri.soton.ac.uk/qmss/documents/QMSSEldadDavidov.ppt> Viitattu 14.4.2008.
- Della Sala, V. (2004) The Italian Model of Capitalism. On the Road between Globalization and Europeanization? *Journal of European Public Policy* 11(6), 1041-1057.
- Economides, S. (2005) The Europeanization of Greek Foreign Policy. *West European Politics* 28(2), 471-491.
- ESEE (2004) The positions of the Greek Confederation of Commerce(ESEE) on the Wim Kok report. Tiedonanto, 23 Joulukuuta. Athens.
- European Foundation (2002) Quality of women's work and Employment. Tools for Change. European Foundation for the Improvement of Living and Working conditions. Dublin.
- Euroopan komissio (2005) Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. on Equality between Women and Men. Commission of the European Communities. Brussels.

- Euroopan komissio (2006a) Italy's autumn 2006 report on the implementation of National Reform program. <http://ec.europa.eu/growthandjobs/national-dimension/member-states-autumn-2006-reports/index_en.htm> Viitattu 15.5.2008.
- Euroopan komissio (2006b) Finlands autumn 2006 report on the implementation of National Reform program. <http://ec.europa.eu/growthandjobs/national-dimension/member-states-autumn-2006-reports/index_en.htm> Viitattu 15.5.2008.
- Euroopan komissio (2006c) A year of delivery – The European Commission's December 2006 Annual Progress Report on Growth and jobs. <http://ec.europa.eu/growthandjobs/european-dimension/index_en.htm#a> Viitattu 15.5.2008.
- Europa (2008a) Treaty of Lisbon. Taking Europe into the 21st century. <http://europa.eu/lisbon_treaty/index_en.htm> Viitattu 15.5.2008.
- Europa (2008b) Euroopan unionin toimielinuudistuksen tärkeimmät vaiheet. <http://europa.eu/institutional_reform/index_fi.htm> Viitattu 15.5.2008.
- FSD (2008) European Social Survey. <www.fsd.uta.fi/aineistot/kvdata/ess.html> Viitattu 12.3.2008.
- Graziano, P. (2003) Europeanization or Globalization? A Framework for Empirical Research with Some Evidence from the Italian Case. *Global Social Policy* 3(2), 173-194.
- Featherstone, K. (2003) Introduction: In the Name of Europe. Teoksessa Featherstone, K. & Radaelli, C. (eds.) *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press, 3-26.
- Featherstone, K. (2005) Introduction. *Modernization and the Structural Constraints of Greek Politics*. *West European Politics* 28(2), 223-241.
- Helkama, K. (1997) Arvojen ja ihmiskuvan muutos. Teoksessa Hämäläinen, T. (toim.) *Murroksen aika*. Helsinki: WSOY, 242-264.
- Hix, S. & Goetz, K. (2000) Introduction. *European Integration and National Political Systems*. *West European Politics* 23(4), 1-26.
- Inglehart, R. (1990) *Cultural Change in Advanced Industrial Societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. & Baker, W. (2000) Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review* 65, 19-51.
- Ioakimidis, P. (2001) The Europeanization of Greece. An Overall Assessment. Teoksessa Featherstone, K. & Kazamias, G. (eds.) *Europeanisation and the Southern Periphery*. London: Frank Cass, 73-94.
Saatavilla myös <www.ekem.gr> Viitattu 12.2.2008.
- Jallinoja, R. (2004) Familistisen käänteen rakentajat: Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 64-98.

Järvelä, M. (2002) Miksi arvokeskustelu on tärkeää ympäristöpolitiikassa? Teoksessa Loukola, O., Lybäck, K. ja Tervo, M. (toim.) Arvot, ympäristö ja teknologia. Yhteiskunnallisten toimien uudet oikeutukset. Helsinki: Yliopistopaino, 24-48.

Kazakos, P. (2004) Europeanisation, Public Goals and Group Interests. *Convergence Policy in Greece 1990-2003*. *West European Politics* 27(5), 901-918.

Kearney, A. (2006) *Foreign Policy Magazine Globalization Index*.
<www.atkearney.com/shared_res/pdf/Globalization-Index_FP_Nov-Dec-06_S.pdf> Viitattu 17.4.2008.

Kikilias, E. ja Gazon, E. (2005) Regional Aspects of Poverty in Greece. *Social Cohesion Bulletin* 1/2005, 1-19.

Kioukias, D. (2003) Reorganizing Social Policies Trough Social Partnerships. Greece in European Perspective. *Social Policy and Administration* 37(2), 121-132.

Kivimäki, R. ja Otonkorpi-Lehtoranta, K. (2005) Pomot ja perheet. Työelämä ja perheiden hyvinvointi. Helsinki: Edita Prima.

Knill, C. (2001) *The Europeanization of National Administrations. Patterns of Institutional Change and Persistence*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Kreikan pysyvä edustusto YK:ssa (2007) Introductory statement by the Head of the Greek Delegation Ms. Eugenia Tsoumani. Kannanotto. Tammikuu 2007. New York.
<www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw37/statements/delegations/Greece%20-Introductory%20statement.pdf> Viitattu 14.4.2008.

Kvist, J. (2007) Europeanisation of Social Protection. Power Point-esitys.
<www.reassess.no/asset/2940/1/2940_1.pdf> Viitattu 15.5.2008.

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. (1999) Sisällön analyysi, *Hoitotiede-lehti* 11(1), 3-12.

Kääriäinen, M. & Lahtinen, M. (2006) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. *Hoitotiede* 18 (1) 37-45.

Ladi, S. (2006) Globalization, European Identity and Mass Media. The Cases of Greece and Spain. Teoksessa Kontochristou, M. (eds.) *Mass Media and Identity in Greece*. Athens: Papazisis.

Ladi, S. (2007) Europeanization and Policy Transfer. A Comparative Study of Policy Change in Greece and Cyprus Paper presented at panel 16 Greek Politics Specialist Group Panel 1. Effects of Europeanization on Greek Policy Sectors 57th Political Studies Association Annual Conference Europe and Global Politics. Huhtikuu 11-13. Bath, UK.

Ladrech, R. (1994) Europeanization of Domestic Politics and Institutions. The Case of France. *Journal of Common Market Studies* 32(1), 69-88.

Lavdas, K. (1997) *The Europeanization of Greece. Interest Politics and the Crisis of Integration*. Basingstoke: Macmillan.

- Leskinen, E. & Kuusinen, J. (1991) Faktorianalyysin käytöstä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. *Kasvatus* 22, 289-297.
- Luomi, M. (2006) Suomen ja Portugalin kehitysyhteistyön eurooppalaistuminen. Vertaileva tutkimus Euroopan unionin vaikutuksista kahden jäsenmaan julkiseen kehitysyhteistyöhön ja -politiikkaan. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lyberaki, A. and Tinios, P. (2002) Labour and Cohesion. The Greek National Plans for Employment and Social Inclusion. Athens: Papazeses.
- MacDonald, B. & Walker, R. (1975) Case Study and the Social Philosophy of Educational Research. *Cambridge Journal of Education* 5, 2-11.
- Major, C. & Pomorska, K. (2005) Europeanisation. Framework or Fashion? *CSFP Forum* 3(5), 1-4.
- Maratou-Alipranti, L. & Fakiolas, R. (2003) The lonely path of migrant women in Greece. Teoksessa Tastsoglou, E. & Maratou-Alipranti, L. (eds.). *Gender and international migration: focus on Greece, The Greek review of social research*, A/110. Athens: EKKE.
- Martin, J. (1998). What Works Among Active Labour Market Policies: Evidence from OECD Countries' Experiences. *OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers*. <<http://lysander.sourceoecd.org/vl=7524499/cl=16/nw=1/rpsv/cgibin/wppdf?file=5lgsjhvj7scx.pdf>> Viitattu 27.7.2007.
- Merriam, S. (1988) *Case Study Research in Education. A Qualitative Approach*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Metsämuuronen, J. (2006) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 4.painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Mikkola, T. (2003) *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 241. Helsinki.
- Moretti, M. ja Higgins, E. (1999) Internal Representations of Others in Self-regulation. *A New Look at a Classic Issue. Social Cognition* 17, 186-208.
- OKE (2006) *2005-2008 National Program of Reforms in the context of the Lisbon Strategy*, Kannanotto. 26. Lokakuuta. Athens.
- Olson, J. (2001) *The Many Faces of Europeanization*. ARENA Working Papers, WP 2. <www.arena.uio.no/publications/wp02_2.htm> Viitattu 13.10.2007.
- Kivimäki, R. & Otonkorpi-Lehtoranta, K. (2003) *Pomot ja perheet. Työelämä ja perheiden hyvinvointi*. Helsinki: Edita.
- Pagoulatos, G. (2005) *The Politics of Privatisation. Redrawing the Public-Private Boundary*. *West European Politics* 28(2), 358-380.
- Paloheimo, H. & Wiberg, M. (1997): *Politiikan perusteet*. Porvoo: WSOY.

- Paraskevopoulos, C. (2001) Social Capital, Learning and EU Regional Policy Networks. Evidence from Greece. *Government and Opposition* 36(2), 253-277.
- Puohiniemi, M. (1993) Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Analyysi väestön ja vaikuttajien näkemyksistä. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle pitkän aikavälin tulevaisuudesta. Valtioneuvoston julkaisusarja 1993 (5), Tutkimuksia 202. Tilastokeskus: Helsinki.
- Puohiniemi, M. (2002) Arvot, asenteet ja ajankuva. Vantaa: Dark.
- Rockeach, M. (1979) From Individual to Institutional Values. With Special Reference to the Values of Science. Teoksessa Rokeach, M. (eds.) *Understanding Human Values. Individual and Societal*. New York: Free Press, 47-70.
- Rohan, M. (2000) A Rose by Any Name? The Values Construct. *Personality and Social Psychology Review* 4(3), 255-277.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. (2001) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saari, J. (1999) E(M)U ja sosiaalipolitiikan konvergenssi. Teoksessa Myhrman, R. (eds.) *Euroopan unionin syventyminen ja sosiaaliturva*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2, 36-53.
- Saari, J. (2007) Sosiaaliturvan eurooppalainen kehys ja vastuu. Power Point- esitys. <www.stkl.fi/studia_jns_saari.pdf> Viitattu 2.5.2008.
- Sakerallopoulos, T. (2007) Greece. The Quest for National Welfare Expansion through More Social Europe. Teoksessa Kvist, J. & Saari, J. (eds.) *The Europeanization of social protection. The political responses of eleven Member States*. Bristol: Policy Press, 211-227.
- Scharpf, F. (2002) The European Social Model. Coping with the Challenges of Diversity. *Journal of Common Market Studies* 40(4), 645-670.
- Schmidt, V. & Radaelli, M. (2004) Policy Change and Discourse in Europe. Conceptual and Methodological Issues. *West European Politics* 27(2), 183-210.
- Schwartz, S. (1992) Universals in the content and structure of values. Theory and empirical tests in 20 countries. Teoksessa Zanna, M. (eds.) *Advances in experimental social psychology* New York: Academic Press, 1-65.
- Schwartz, S. (1996) Value Priorities and Behavior. Applying a theory of integrated value systems. Teoksessa Seligman, J. & Zanna M. (eds.) *The Ontario Symposium. The Psychology of Values* 8. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1-14.
- Schwartz, S. (1999) A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work. *Applied Psychology. An International Review* 48, 23-47.
- Sotiropoulos, D. (2004) The EU's Impact on the Greek Welfare State. Europeanization on paper? *Journal of European Social Policy* 14(3), 267-284.

- Stakes (2008) Tilastotiedote nro. 9 (Taulukko 9). Helsinki: Stakes.
 <www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/liitetaulukot/Tt09_08liitetaulukot.pdf> Viitattu 15.5.2008.
- Tarnai, C., Grimm, H., John, D. & Watermann, R. (1995). Einfluß der schulischen Bildung auf die Bewertung beruflicher Merkmale. Eine Klassifikationsanalyse von Arbeitswerten in neun europäischen Ländern. Münster: Institut für sozialwissenschaftliche Forschung e.V.
- Triandis, H. (1990) Cross-cultural studies of individualism and collectivism. Teoksessa Berman, J. (toim.) Nebraska Symposium on Motivation. Lincoln, NE: university of Nebraska Press, 41-133.
- Trubek, D. & Trubek, (2005) Hard and Soft Law in the Construction Social Europe. The Role of the Open Method of Co-ordination. European Law Journal 11(3), 343–364.
- Tsardanidis, C. (2005) Coping with Migration. New Challenges for greek Foreign Policy. Paper Prepared for World International Studies Committee (WISC) Conference, Bilgi University. 24-27 elokuuta. Istanbul, Turkey.
 <www.idec.gr/iier/new/COPING%20WITH%20MIGRATION-%20ISTANBUL%20-29-8-2005.doc> Viitattu 12.3.2008.
- Tsardanidis, C. & Guerra, S. (2000) The EU Mediterranean States, the Migration Issue and the 'Threat' from the South. Teoksessa King, R., Lazarides, G. & Tsardanidis, C. (eds) Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe, Houndmills: MacMillan Press: 321-344.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2004) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.
- Ulkoasiainministeriö (2005) Käännös Olli Rehnin haastattelusta venäläisessä Rossijskaja gazeta -lehdessä . 22. toukokuuta.
 <www.finland.or.jp/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=41496&LAN=FI> Viitattu 14.4.2008.
- Zimbardo, P., Haney C., Banks, W & Jaffe, D. (1982) The Psychology of Imprisonment. Teoksessa Brigham, J. & Wrightsman, L. (eds.) Contemporary issues in social psychology. Monterey, CA: Brooks/Cole, 230-235.
- Wallace, H. (2000) Europeanisation and Globalisation. Complementary or Contradictory Trends? New Political Economy 5(3), 369-382.
- Weber, R. (1990) Basic content analysis. Newbury Park: Sage.
- Williams, R. (1970) American Society. A Sociological interpretation. New York: Knopf.
- World Economic Forum (2006) The Lisbon Review.
 <www.weforum.org/pdf/gcr/lisbonreview/ranking.xls> Viitattu 15.4.2008.
- Yin, R. (1983) Case Study Research. Design and Methods. Applied Social Research Methods Series vol 5. London: Sage.

Artikkeli-, kirjallisuus- ja tilastoaineisto

YLEISET

Esping-Andersen, G. (1990) *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press

Esping-Andersen, G. (1999) *Social Foundations in Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.

Hatrais, L. & Letablier, T. (1999) Children and Family Policy in Europe. *Children and Youth Services Review* 21(11), 915-935.

Heinonen, J. (1999) Hyvinvointimalli murroksessa. Aikamme sosiaalinen kysymys ja sen ratkaisuvaihtoehdot. Helsinki: TA-Tieto.

Julkunen, R. (1992) *Hyvinvointivaltio käännekohdassa*. Tampere: Vastapaino.

Kosonen, P. (1997) *Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot*. Tampere: Gaudeamus.

Leitner, S. (2003) Varieties of Familialism. *European Societies* 5(4), 353-375.

Nieminen, L. (1998) *Eurooppalainen sosiaalioikeus. Sosiaalivakuutusvaltiosta sosiaalipalveluvaltioksi*. Helsinki: Kauppakaari.

Reher, D. (1998) Family Ties in Western Europe. Persistent Contrasts. *Population and Development Review* 24(2), 203-234.

Stratigaki, M. (2004) The co-optation of Gender Concepts in EU Policies. The Case of Reconciliation of work and Family. *Social Politics. International Studies in Gender, State & Society* 11(1), 30-56.

ETELÄ-EUROOPPA JA HYVINVOINTI

Bettio F. & Plantenga J. (2004) Comparing Care Regimes in Europe. *Feminist Economics* 10(1), 85-113.

Ferrera M. (1996) The “southern model” of welfare in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17-37.

Flaquer, L. (2000). Is there a Southern European model of family policy? Teoksessa Bhale, T. & Pfenning, A. (eds.) *Families and Family Policies in Europe. Comparative perspectives*. Oxford: Peter Lang.

Jurado Guerrero, T. & Naldini, L. (1997) Is the South so Different? Italian and Spanish Families in Comparative Perspective. Teoksessa Rhodes, M. (eds.) *Southern European Welfare States. Between Crisis and Reform*. London: Frank Cass.

Karamessini, M. (2008) Continuity and Change in the Southern European Social Model *International Labour Review* 147(1), 43–70.

Katrougalos, G. & Lazaridis, G. (2003) Southern European Welfare States. Problems, Challenges and Prospects. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Leibfried S. (1992) Towards a European Welfare State? On Integrating Poverty Regimes in the European Community. Teoksessa Ferge, Z. & Kolberg, J.E. (eds.) Social Policy in a Changing Europe. Boulder: Westview Press.

Moreno, L. (2006) The Model of Social Protection in Southern Europe. Enduring Characteristics? *Revue Française des Affaires Sociales* 1, 73-95.

Petmesidou, M. (1996) Social Protection in Southern Europe. Trends and Prospects. *Journal of Area Studies* 9, 95-125.

Trifiletti, R. (1999) Southern European welfare regimes and the worsening position of women. *Journal of European Social Policy* 9(1), 49-64.

KREIKKA

Alipranti, L. & Nikolaou A (2005) Participation of women in the labour market and reconciliation policy in Greece. Working papers. Athens: EKKE.

<www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_3/Alipranti_Nikolau_ppt.pdf>
Viitattu 2.5.2008.

Daouli, J., Demoussis, M. & Giannakopoulos, N. (2004) Participation of Greek married women in full-time paid employment. *South Eastern Europe Journal of Economics* 2(2), 19-33.

Fokas, E. ja Molotokas-Liederman, L. (2004) Welfare, Church and Gender in Greece. Welfare Church and gender in eight european countries. Uppsala, Uppsala University.

<www.student.teol.uu.se/wrep/wp/Wrep_I_pp_1-6.pdf> Viitattu 1.8.2007.

Guillen A. & Matsaganis M. (2000) Testing the "Social Dumping" Hypothesis in Southern Europe. Welfare Policies in Greece and Spain During the Last 20 Years. *Journal of European Social Policy* 10(2), 120-145.

Kanellopoulos, C. (1997) Public-private wage differentials in Greece. *Applied Economics* 29(8), 1023-1032.

Kanellopoulos, C. ja Mavromaras, K. (2002) Male-Female Labour Market Participation and Wage Differentials in Greece. *Labour* 16(4), 771-801.

Kazakos, P. (2001) Between State and Market. Economy and Economic Policies in Postwar Greece 1944-2000. Athens: Patakis.

Kyriazis, N. (1998) Women's Employment and Gender Relations in Greece. Forces of Modernization and Tradition. *European Urban and Regional Studies* 5(1), 65-75.

Maratou-Alipranti, L. (1999) Greece. Contributions to Social Reporting. Institutions, Activities, Publications. EuReporting Working Paper No. 8, Subproject "European System of Social Indicators". Athens: National Centre for Social Research (EKKE).

Matsaganis, M. (2000) Social assistance in Southern Europe. The Case of Greece Revisited: *Journal of European Social Policy*, 10(1), 68-80.

Matsaganis, M. (2002) Social Policy and Family in Greece. Teoksessa Maratou-Alipranti, L (eds.) Families and the Welfare State in Europe. Athens: National Centre for Social Research and Gutenberg Editions, 161-186.

Mavridis, D. (2002): Cherches la Femme. Women as Managers in Greek Corporates, An Empirical Investigation. Equal Opportunities International 21(7), 21-36.

Papadopoulos, T. (2005) Support for the Unemployed in a Familistic Welfare Regime. The Case of Greece. Teoksessa Mossialos, E. and Petmesidou, M. (eds.) Social Policy Developments in Greece, Aldershot: Ashgate, 5-25.

Sarikaki, A. (2001) Greek Family Policy and Institutional Perspectives Towards Low Fertility. Paper for the XXIV IUSSP General Conference. 18-24 elokuuta. Salvador, Brazil.

Symenidou, H. (2000): Expected and actual Family size in Greece. Life-cycle events. A follow up study, 1983-1997. Athens: EKKE.

Venieris, D. (2003) Social Policy in Greece. Rhetoric versus Reform. Social Policy and Administration 37(2), 133-147.

TILASTOT

National Statistical Service of Greece (1997) Statistical Yearbook. Athens.

National Statistical Service of Greece (2000-2001) Statistical Yearbook. Athens.

National Statistical Service of Greece (2002) Statistical Yearbook. Athens.

OECD (2007) Benefits and Wages. Statistics.

<www.oecd.org/document/29/0,3343,en_2649_33729_39618653_1_1_1_1,00.html>
Viitattu 16.5.2008

OECD (2007) Employment statistics database. Job duration and working time.

<www.oecd.org/document/25/0,3343,en_2649_33729_38939225_1_1_1_1,00.html>
Viitattu 16.5.2008

Liite 1.

Liitetaulukko 1. Naisten asenne työpaikan varmuutta kohtaan maaklusterin mukaan.

		Maaklusterit %					
		1.klusteri	2.klusteri	3.klusteri	Kreikka	5.klusteri	
Tärkeää työpaikan valinnassa: Varma ja pitkäkestoinen työ	Ei ollenkaan tärkeää	1,1	1,3	1,7	2,2	,8	1,3
	Ei tärkeää	3,9	2,7	5,7	1,4	1,8	3,5
	Siltä väliiltä	5,3	4,1	7,3	2,1	2,0	4,8
	Tärkeää	46,6	40,1	55,0	17,3	39,0	43,5
	Hyvin tärkeää	43,1	51,9	30,2	77,1	56,4	47,0
Yhteensä		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Saksa, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Luxemburg, Alankomaat, 2. Klusteri: Tšekki, Espanja, Irlanti, Puola, Portugali, 3. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi, 4. Klusteri: Kreikka, 5. Klusteri: Unkari, Slovenia

Liitetaulukko 2. Nuorten naisten asenne työpaikan varmuutta kohtaan maaklusterin mukaan.

		Maaklusterit %					Yhteensä
		1.klusteri	2.klusteri	3.klusteri	Kreikka	5.klusteri	
Tärkeää työpaikan valinnassa: Varma ja pitkäkestoinen työ	Ei ollenkaan	,5	,6	,4	,4	,3	,5
	Ei tärkeää	1,3	1,5	4,3	1,3	1,4	1,7
	Siltä väliiltä	4,0	4,2	4,7	,9	1,7	3,8
	Tärkeää	47,5	40,0	57,0	14,3	45,7	44,5
	Hyvin tärkeää	46,7	53,8	33,6	83,0	50,9	49,6
Yhteensä		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Liitetaulukko 3. Naisten asenne työn ja perhe-elämän yhdistämiseen työtä valittaessa

		Maaklusterit %					
		1.klusteri	2.klusteri	3.klusteri	Kreikka	5.klusteri	
Tärkeää työtä valittaessa: Työ mahdollistaa perheen ja työn yhdistämisen	Ei ollenkaan tärkeää	1,2	1,1	1,4	2,1	1,1	1,2
	Ei tärkeää	4,4	3,0	5,5	,7	2,0	3,7
	Siltä väliiltä	8,5	7,2	9,6	3,8	4,3	7,7
	Tärkeää	50,5	44,7	56,9	23,3	52,5	48,2
	Hyvin tärkeää	35,5	44,0	26,6	70,1	40,0	39,2
Yhteensä		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Saksa, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Luxemburg, Alankomaat, 2. Klusteri: Tšekki, Espanja, Irlanti, Puola, Portugali, 3. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi, 4. Klusteri: Kreikka, 5. Klusteri: Unkari, Slovenia

Liitetaulukko 4. Naisten asenne lastenhoidon lisäämistarpeeseen

		Maaklusterit %					Yhteensä
		1.klusteri	2.klusteri	3.klusteri	Kreikka	5.klusteri	
Haluaisitko nykyisessä tilanteessa enemmän vai vähemmän lastenhoitopalveluja	Paljon enemmän	5,8	12,7	2,0	11,7	4,3	7,3
	Hieman enemmän	15,5	21,1	12,8	18,2	19,5	17,0
	Juuri nyt on hyvä	76,2	65,0	82,2	68,8	75,2	73,6
	Vähemmän	2,5	1,2	3,0	1,2	,9	2,0
Yhteensä		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Saksa, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Luxemburg, Alankomaat, 2. Klusteri: Tšekki, Espanja, Irlanti, Puola, Portugali, 3. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi, 4. Klusteri: Kreikka, 5. Klusteri: Unkari, Slovenia

5.

Liitetaulukko 5. Naisten asenne sukupuolten vastuusuhteista kodin- ja lastenhoidon suhteen

		Maaklusterit %					Yhteensä
		1.klusteri	2.klusteri	3.klusteri	Kreikka	5.klusteri	
Miesten tulisi kantaa kodista ja lapsista yhtä suuri vastuu kuin naisten	Täysin samaa mieltä	39,6	40,3	44,4	26,9	47,6	40,2
	Samaa mieltä	46,9	47,8	48,5	53,9	46,3	47,7
	Ei samaa eikä eri mieltä	8,8	8,0	4,9	14,4	4,1	8,1
	Eri mieltä	4,1	3,0	1,9	3,4	1,6	3,3
	Täysin eri mieltä	,6	,9	,3	1,4	,4	,7
Yhteensä		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1. Klusteri: Itävalta, Belgia, Sveitsi, Saksa, Suomi, Ranska, Iso-Britannia, Luxemburg, Alankomaat, 2. Klusteri: Tšekki, Espanja, Irlanti, Puola, Portugali, 3. Klusteri: Tanska, Norja, Ruotsi, 4. Klusteri: Kreikka, 5. Klusteri: Unkari, Slovenia

Liite 2. Muuttujalista

1. Important to think new ideas and being creative
2. Important to be rich, have money and expensive things
3. Important that people are treated equally and have equal opportunities
4. Important to show abilities and be admired
5. Important to live in secure and safe surroundings
6. Important to try new and different things in life
7. Important to do what is told and follow rules
8. Important to understand different people
9. Important to be humble and modest, not draw attention
10. Important to have a good time
11. Important to make own decisions and be free
12. Important to help people and care for others well-being
13. Important to be successful and that people recognise achievements
14. Important that government is strong and ensures safety
15. Important to seek adventures and have an exiting life
16. Important to behave properly
17. Important to get respect from others
18. Important to be loyal to friends and devote to people close
19. Important to care for nature and environment
20. Important to follow traditions and customs
21. Important to seek fun and things that give pleasure